

Per Øverland (red.)

Lademoen
i
gamle dager

En samling
avisartikler

Lademoen kirkes småskrifter 12
ISBN-13: 978-82-92805-02-2
ISBN-10: 82-92805-02-8

Trondheim 2006

Forord

Her er det samlet en rekke artikler fra Trondhjemsaviser fra 1912 og fremover. Ledetråden har vært å gi glimt fra livet på Lademoen i gamle dager. Mange av glimtene fører oss tilbake til 1800-tallet. Hovedvekten ligger på å gjengi barndomserindringer fra kvinner og menn som har vokst opp i strøket. I tillegg er det mange glimt av glede og sorg. En av artiklene fra avisen *Nidaros* i 1912 har overskriften *Hvor sykdom og nød har sit hjem*. Journalisten har vært med en ”søster” på besøk hos syke i ulike hus i Strandveien. Vi får et rystende inntrykk av nød og elendighet. Samtidig får vi et godt inntrykk av det stille og velsignelsesrike arbeid diakonissene i menigheten gjorde helt fra 1884 og langt inn på 1900-tallet.

Likevel er det nok de gode minnene fra Strandveien og Lademoen som dominerer. Ikke minst får vi mange gløtt av gutter og jenter i lek langs Lamofjæra og på Reina. Selv de harde livsvilkårene får litt lys inn over seg ved barnas evne til å gjøre det beste ut av sine muligheter. Mange synes det er vemodig at den fine badestranden og de mange fiskemulighetene ved Lamofjæra er blitt ødelagt.

Mange av artiklene gir historiske opplysninger fra dem som har opplevd det som nå er historie. Flere lokalhistorikere kommer også til orde. Blant dem er forfatteren og tegneren Henrik Mathiesen. En rekke artikler av Asbjørn Lund fra Arbeider-Avisa er med.

Gamle Trondhjemsaviser er det mange av. De er interessant lesning for den som vil finne litt om tiden som har vært. De fleste av dem er også greit tilgjengelige på mikrofilm. Nå blir leseapparatene forbedret og dessuten koblet til datamaskiner og skrivere. Det gjør det enda lettere å lese og arbeide med den gamle avisene.

Universitetet på Dragvoll,
fredag 17. november 2006

Per Øverland

Forord 2011

Dette manuskriptet er nesten identiske med manuskriptet av 2006. Bare noen trykkfeil og mindre justeringer er foretatt.

Dalen hageby 29,
3, mars 2011-03-03

Per Øverland

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innhold	5
<u>Artikler</u>	
<i>"Konsulpartiet" og Østbyen, (1911)</i>	7
H. Mathiesen, <i>Det forsvindende Trondhjem, (1912)</i>	9
<i>Bakke Sogns Menighedshus og Interimskirke, (1912)</i>	12
Henr. Mathiesen, <i>Fra det gamle Trondhjem (1912)</i>	13
<i>Hvor sykdom og nød har sit hjem (1912)</i>	16
<i>Fest paa Bakkestrandens Bedehus (1912)</i>	19
Annikken, <i>Paa Lademoen for 50 aar siden, (1914)</i>	20
<i>Rosendal teater, (1921)</i>	24
H. Mathiesen, <i>Ulstadeløkken 1795-1922 , (1922)</i>	26
J. Køhn, <i>KFUM og vore unge Mænd, (1922)</i>	28
<i>Dalen blindeskole feirer 10 aarsjubileum, (1922)</i>	28
<i>Lamo'n, (1924)</i>	30
<i>Lademoen før og nu. Intervju med P. Malvik, (1938)</i>	34
<i>Vi besøker 19 kjekke gutter på Finnes barnehjem, (1948)</i>	37
<i>Høytid ved lavvann. Lamofjæra, (1950)</i>	40
O. B., <i>Gutteliv på Lademoen før århundreskiftet (1950)</i>	44
S. P. Hegge, <i>"Gode" gamle dager på Reina (1964)</i>	
49	
<i>Musikkaften i Lademoen kirke, (1965)</i>	54
Asbj. Lund, <i>Ulstadeløkken, (1965)</i>	55
V. Hansen, <i>Østbyen fra turterreng til bydel, (1969)</i>	58
<i>Asker Nøst minnes barndommens La'mon, (1969)</i>	61
R. U., <i>Den gang Strandveien var "Lyckliga gatan", (1971)</i>	64
A. Aunaas, <i>Da Lamofjæra var Østbyens riviera, (1973)</i>	66
Asbj. Lund, <i>Innherredsveiens landlige fred, (1976)</i>	67
Asbj. Lund, <i>På søndagstur til La'mon, (1976)</i>	69
Asbj. Lund, <i>Det spøker på Ulstadeløkken, (1976)</i>	71
Asbj. Lund, <i>Forstaden Reina, (1976)</i>	72
Asbj. Lund, <i>En av "de gamle dage" på Lademoen, (1976)</i>	75
Asbj. Lund, <i>Lamofjæra - du skjønne attrådde, (1976)</i>	77
Asbj. Lund, <i>Trondheim tar Lademoen i sin favn, (1976)</i>	79
Asbj. Lund, <i>Her kjem gutan fra Østbyen, (1978)</i>	80
K. E. Larsen, <i>Arbeiderkolonien på Svart-La'mon, (1982)</i>	83
<i>-marius, 1920-årenes Lademoen, (1982)</i>	87

Ny tid, 18. september 1911:

"Konsulpartiet" og Østbyen

Den besluttede sporveisutvidelse

De styrende partier har ondt for å gjøre sig fortrolig med den tanke at Østbyen har de samme rettigheter som de gamle bydele, og bør behandles paa samme maate. Det har altid været saa, og det er ikke at vente at de som nu sitter inde med magten, skal ha nogen bedre forstaaelse av forholdet. Ved sidste kommunevalg foretok høire en saa grundig utrensning av alt som heter arbeidere og smaakaarsfolk, at selv "Adresseavisen" saa sig nødt til at beklage "uheldet". De som da blev valgt - "konsulpartiet" som de blev kaldt - har næsten alle sammen sine interesser knyttet til hovedbyen, bortset da fra nogen fa tomtejobbere som ogsaa kan ha interesser at ivareta i Østbyen. Av et saadant styre kan Østbyen ikke vente sig særdeles meget, det gjorde vi allerede den gang opmærksom paa.

Et av de sidste utslag av høires hensynsfuldhet mot Østbyen var dets forsøk paa at faa lagt brandstationen i parken ved Buran og derved faa ødelagt det eneste parkanlæg de har derinde. Som man vil huske, grep vort parti energisk ind mot denne vandalisme, og det lykkedes ogsaa at hindre ødelæggelsen. Men hesthoven stikker altid frem, og vi kan ikke negte for at vi hadde følelsen av det ogsaa under behandlingen av sporveiens utvidelse nu forleden.

Da elekticitetsverkkomiteen ivaar kom med sin utredning om sporveiens utvidelse, hadde den selvfølgelig ogsaa med forlængelsen indover fra Buran, og paa grundlag av denne utredning indstilte magistraten da paa, at der blev lagt et nyt spor fra Stenberget til Buran, dobbeltspor fra Merakerbroen til Elgsæter bro og dobbeltspor fra Buran til omnibusstaldene. Om alle disse utvidelser syntes det at være fuld enighet, og saken blev tilbakesendt magistraten for at faa bragt paa det rene, om ikke sporveien med det samme kunde føres over Elgsæter bro. Efter et aars tid kom den saa tilbake, og hvorledes saa den da ut? Jo, komiteen og magistraten var enige om, at den burde føres over Elgsæter bro, og ikke bare det, men ogsaa ned til jernbanestationen, men forlængelsen indover var "glemt", sat ut uten en eneste forklarende bemerkning. Denne utvidelse som der tidligere syntes at ha været fuld enighet om, hadde komiteen strøket, uten med

et eneste ord at anføre hva grund den hadde til det. En saa ekstraordinær fremgangsmaate fra komiteen side vilde man selvfølgelig ikke finde sig i. Da saken kom til formandskapet, optok Ribsskog forslag om, at der samtidig med de øvrige utvidelser ogsaa skulde lægges dobbeltspor fra Buran til omnibusstaldene. Dette forslag blev vedtat med 9 mot 5 temmer, og dermed trodde man at saken var i orden, men deri tok man feil. Borgermester Bauck var ikke tilsinds at gi sig saa let. I bystyret foreslog han spørsmålet om forlængelse østover fra Buran utsat. Antagelig hadde han en følelse av, at en utsættelse i det blaa ikke hadde utsigt til at faa stemning for sig, og derfor valgte han at foreslaa saken utsat bare til næste bystyremøte. Dette hørtes jo noksaa uskyldig ut, men samtidig kom magistraten med nogle beregninger som var egnet til at gjøre folk mistænksomme. Linjen Buran - omnibusstalden var av komiteen beregnet til 51.000. Nu kunde magistraten oplyse at den vilde komme paa ca. 100.000 kr., og senere i debatten forhøiet han beløpet til 130.000. Hvor stort beløpet vilde ha blit hvis han hadde faat lov til at arbeide med det en maanedes tid til næste bystyremøte, er ikke godt at si, men det kunde jo hende at tallene da hadde været saa store, at flertallet i bystyret vilde ha kviet sig for at gaa med paa dem. Enhver vil forstaa at 130.000 for en sporveisstump paa 400 m. er den rene meningsløshet, enten man ser paa denne enkelte post, eller man sammenligner den med det som andre linjer er beregnet til. Det blev da ogsaa paavist i bystyret, og i det hele tat blev det tat saa bestemt avstand fra magistratens utsættelsesforslag, at ordføreren fandt det klokest at foreslaa at man besluttet samtlige linjer og foretok beregninger siden. Dette forslag blev vedtat, og dermed var saken bragt i havn.

Vi har villet peke paa dette. Det viser hvilke kunster man kan gjøre naar det gjelder Østbyen, mens man samtidig har let for at faa bevilgninger som er mange ganger større til utvidelser som er langt mindre rentebærende, naar det gjelder hovedbyen.

Dagsposten, 15. september 1912:

Det forsvindende Trondhjem. Ulstadløkken. Slægten Ulstad.
av Henrik Mathiesen

Slægtsnavnet *Ulstad* stammer fra Gaarden Ulstad i Hegra Sogn. Den skrives i Aslak Bolts Jordebog af *Olgostadom*. I *Olgostadir* maa første Led være et elvenavn Olga, et gammelt Navn på Ulstadbækken som kommer fra Ulstadvandet. I dette Vand falder en Bæk fra Aalstjernet i hvilket har man maaske den samme Stamme i en forvansket Form (Rygh). Bygdeudtalen er O'lstann med tyk l.

Peder Ulstad blev gift med en Datter paa Gaarden Trøite i Hegre, flyttet omtrent 1760 til Ertsgaard i Værnes. De havde 7 Barn:

1. *John* g. m. Mali Øfsti. Af Børnene kan mærkes Eidsvoldsmanden *Petter Ertsgaard* af Trondhjemske Dragonkorps (f. 1784, d. 1848). Videre *Ane* g. m. Arn Hell. Han var 70 Aar da han anden Gang giftet sig. Denne Kone som ogsaa het Ane, blev som Enke opgift med Sparebankdirektør Gunbjørn Flyum (1828-1903), deres Datter er Arnolda Weisæth.

2. *Gunnar* f. 1753, d. omkring 1825, Kjøpmand i Trondhjem, bosatte sig og handlet i "Ulstadgaarden", Baklandets Nygade No. 2. Kjøbte i Aaret 1800 "Ulstadløkka" i Lade Sogn og bygget bl. a. Hovedbygningens Vestfløi. Han hentede Trær fra Høvringen og plantet Allé til Buran. Sønnen *Johan Gjert* (1783-1847) overtog Forretningen og Eiendommen. Johan Gjert Ulstad havde 6 Barn, af hvilke nævnes:
a. *Gunerius Ulstad* (1807-1892), ugift, fortsatte Forretningen i "Ulstadgaarden" og eied "Ulstadløkka".

b. *Nicolai Ulstad* (1808-1875), kand. theol. 1837, Andenlærer ved Klæbo Seminar 1838, Bestyrer af Seminariet 1860-1874, Stortingsmand for Søndre Amt 1857, 58, 59-60, Suppleant 1865-66. "Ulstad var den første, som i vor Nationalforsamling 1857 skildred vore Folkeskolelæreres usle Lønningsvilkaar og Forholde saa sandt og gribende at Storthinget den gang bevilged en betydelig Sum af Oplysningsvæsenets Fond til Lønsforbedring for Lærerstanden". Af Børnene bor 2 Døttre i Hospitalsgaden i Trondhjem, *Edvarda Green* og *Gerhardine Sofie*.

c. *Paul Ulstad* (1809-1898) Kjøbmand i Trondhjem 1836-1866, senere Kæmner sammesteds, Storthings-Suppleant for Trondhjem og

Levanger 1854, 57, 59-60. Af hans Barn lever *Reinholdt Ulstad* (f.1839), Provst og Sognepræst til Melhus, tog Avskjed 1909.

d. *Johan Bernhard Ulstad* (1814-1888), Garver i Trondhjem, Øvre Baklandet 41, paa Hjørnet af Steinsbakken. Tre Døttre bor i Gaarden: *Bertha Margrethe, Johanna Bernhardine og Anna Sofie*.

Gunnar Ulstads Datter, Johan Gjert Ulstads Søster *Anne Margrethe* (1789-1866) blev gift med Skibskaptein *Bastian Stabell*. Deres Sønnesønn er Skolebestyrer *Gabriel Stabell* i Stjørdalen. Peder Ulstads øvrige Barn var følgende: 3. *Bjørn*, 4. *Torstein*, 5. *Peder*, 6. *Gaulek*, 7. *Gunhild*.

Det er de Personer af Ulstad-Slægten, som tilhører Gunnar Ulstads Linje, eller som nærmest grupperer sig om den, som vedkommer Trondhjem, og som mest har færdedes paa "Ulstadløkka". Det er derfor væsentlig disse Mænd og Kvinder, som her fremdrages af Slægtstavlen. Oplysninger er mig velvillig meddelt af Frøknerne Ulstad i Hospitalsgaden, især dog af Frøken Sofie Ulstad paa Baklandet. Jeg ber Damerne modta min ærbødige Tak.

"Ulstadløkka" var et meget vakkert og trivelig Sted med Udsigt til alle Kanter paa den aabne Slette. Hovedbygningens Sydfløi var yngre end Vestfløien, tilbygget senere. I sin Tid kunde man regelmæssig se de tre Brødre Gunerius, Paul og Johan Ulstad spadserere indover til Ulstadløkka, de vendte regelmæssig tilbage til sine Hjem i Byen Kl. 9 om Kvelden. Ligesaa regelmæssig kjørte Gaardens Faktotum Sølfest Lund til Byen med Melken Klokken 7 om Morgenen.

Men Tiden gaar. Trondhjem vokser og der opstaar Spørgsmaal om Husrum. Saa oplystes det, at Byens Arbejderbefolkning bor slet, og Formandsskabet nedsætter 15de Oktober 1896 en Komité til at undersøge dette. 20de December 1900 tar man et Skridt videre, idet Komitéen blir sagkyndig og lønnet. Efter Undersøgelser inden- og udenlands foreslaaes indkjøbt en Del af Rosenborgs Grund. Eierne forlangte 1 1/2 Krone Kvadratmeteren. Men 3die December 1902 meddeler Arbejderboligkomitéens Formand, Dr. Bryn, at han har faaet et Tilbud, som synes fordelagtigere. Det lyder saa: "Jeg giver Dem som Formand i Arbejderboligkomitéen herved paa Haanden i 2 Maaneder den Sognepræst R. S. Ulstad m. fl. tilhørende Del af Ulstadløkken med paastaaende Huse, som ligger paa søndre Side af

Jernbanelinjen, for en Kjøbesum stor 75.000 Kroner, plus Omkostninger. Riddervold Smith."

Magistraten indstilled nu denne Del af Ulstadløkken indkjøbt for 2 Kroner pr. Kvadratmeter og 6.000 Kroner for Husene. Videre foresloges 81.200 Kroner anvendt til Opførelse af 10 Trævillaer paa Tomten. Alt under Betingelse af, at der opnaaes Dispensation fra de skjærpede Byggeforskrifter for Trondhjem af 25de Februar 1899. Denne Indstilling besluttedes i Formandskabets Møde 4de December 1902 forelagt Kommunestyret. Men 18de December beslutted dette at tilbagesende hele Arbejderboligsagen til "nærmere Overveielse".

I sin nye Indstilling af 31te Marts 1903 meddeler Magistraten, at Grunden er foranstaltet opmaalt og viser sig at være større end tænkt, hvorfor Kjøbesummen efter 2 Kroner Meteren blir 81.267.70 i alt. Baade paa Grund heraf og fordi de fordelagtigste Tomter af Ulstadløkka allerede er solgt, nemlig de langs Indherredsveien og Mellemsveien helt til Havestakittet mod Vest - finder Magistraten ikke at anbefale Kjøbet. Formandskabet indstilled alligevel 2den April 1903 at Ulstadløkka skulde indkjøbes. I Kommunestyrets Møde 16de April opstod en længere Debat. Ordføreren (Bauck) vilde ikke ta Resikoen for at disse Tomter kunde bli bortsolgt. Magistraten (Rogstad) vidste ikke, hva Tomten nu skulde bruges til. Man havde ingen Sikkerhed for dens Anvendelse til Arbejderboliger. Flere talte imod. Skatteborgernes Penge kunde ikke anvendes paa slig Maade, man fandt at det var daarlig Spekulation. Kjøb blev besluttet med 39 mod 29 Stemmer. Men da der udfordres 2/3 Flertal, blev Sagen sendt Formandskabet til fornyet Behandling. 6te Mai 1903 besluttedes den atter forelagt Kommunestyret. I dettes Møde 11te Juni 1903 *forkastedes* Kommunestyrets forrige Beslutning med 35 mod 33 Stemmer. Ulstadløkka blev altsaa *ikke* indkjøbt af Kommunen denne Gang.

Tiden drog videre og en vakker Dag viste det sig uundgaaelig nødvendig at tænke paa flere Overgange over Jernbanelinjen, som deler Lamon i to. Men skulde man vælge Undergang eller la sig nøie med Planovergang? En Skrivelse fra Statsbanernes Styre af 29de April 1909 blev af Magistraten (Bauck) 28de Mai sendt Stadsingeniøren (Grøndahl). Han udtaler 25de Febr. 1910 bl. a. følgende: "*Hva der nu først bør søges bragt paa det Rene er Spørgsmaalet om hvor og hvordan man paa bedste Maade skal anordne de Gadeforbindelser*

som det med den fremtidige Udvikling for Øie blir nødvendig at faa mellem de paa begge Sider af Meraakerbanen liggende Bydele". Han anser det ønskelig om der blev nedsat en sagkyndig Komité til at ta Spøragsmaalet under Overveielse.

Stadsingeniøren siger, at han tilslut vil gjøre opmærksom paa, *"at en fortsat Bebyggelse af Ulstadeløkken vil kunne vanskeliggjøre og i høi Grad fordyre Gjennomførelse af en Undergang mellem Gunerus Gade og Gerhard Schønings Gade, hvorfor det kunde være Grund til for Kommunen allerede nu at erhverve de Dele af denne Eiendom, som vil bli berørt at et saadant Arrangement".* Magistraten slutter sig 22de Mars til Tanken om en Komité og en saadan opnævnes af Formandskabet 7de April 1910. Komitéen anbefaler 14de Juni Undergang og tilraader bestemt, at Kommunen erhverver Ulstadeløkken. Prisen er nu 4 Kroner pr. Kvadratmeter, men det er lykkedes at faa den samlede Sum nedsat til 150.000 Kroner. Omnibusstaldtomten er nylig ved Overskjøn værdsat til 6 Kroner pr. Kvadratmeter. Magistraten indstiller 28de Juni 1910 at der bevilges 150.000 Kroner til Indkjøb af Ulstadeløkkens Rest. 7de Juli fremsatte Formandskabet denne Indstilling og 4de August vedtar Bystyret Indstillingen *enstemmig*. Arealet gjaldt i 1903 37.633 Kvadratmeter, i 1910 noget mer, 42.408 m², men 81.000 Kroner mod 150.000 -7 - syv - Aars Udvikling på Lamon.

Ja, slig blev Historien om denne Del av det forsvindende Trondhjem.

Dagsposten, 15. september 1912:

Bakke Sogns Menighedshus og Interimskirke Arkitekt Guldahls Plan

Bakke Sogn har ganske længe maattet vente paa sitt eget Menighedshus, siden Lademoen Sogn blev udskilt og Bakkestrandens Bedehus gikk over til det udskilte Sogn. Som Billedet viser vil man imidlertid nu faa et Menighedshus som stiller de andre af samme Slags inden Byen i Skyggen. Tegningerne til Huset er utført af Hr. Arkitekt Guldahl og den facadetegning, som vi gjengir, viser Hovedfacaden mod Kirkegaden. Beliggenheden vil som bekjendt bli paa Bramsaltomten. Efter den nye Regulering blir denne Tomt baade

central og et Knudepunkt i Sognet, idet Gader fører mod Huset fra alle Dele av Sognet. For at opføre Huset er en Ekspropriation nødvendig. Denne kan ikke foretages før efter 30te September og tidlig i December kan man vente Huset paabegyndt. Der vil sandsynligvis gaa 6 a 9 maaneder hen, før Huset kan ventes færdig. Huset faar en Sidebygning, hvor der i første Etage blir Plads for Forrum, en større Garderobe samt Værelse og Kjøkken for Menighedssøster. Forsamlingssalen faar ca. 300 Siddepladse. Forsamlingssalen blir forsynet med Galleri i Høide med Bekvemmelighedene i anden Etage i Sidebygningen. Denne Bekvemmelighed faar Entré, Kjøkken, Soveværelse og to Stuer samt et Par mindre Rum.

Bakke kirke vil ikke kunne rives før Menighedshuset staar færdig til Brug, beklageligvis. Det er derfor sikkerlig et almindelig Ønske blant den største Del af Østbyen Befolkning at der nu naar Tegningerne foreligger færdig, gjøres mest mulig Fortgang med Arbeidet, saa at Tilstanden ved det kritiske Punkt i Innherredsveien kan bedres jo før jo heller.

Adresseavisen, 15. november 1912:

Fra det gamle Trondhjem

Lademoen, Bakkestranden og Bratøren før i tiden. Distriktslæge Fritzner. Av Henr. Mathiesen.

Da Schøning i 1774 besaa sig i Trondhjems nabolag, laa mesteparten av den vakre slette Lademoen endda udyrket, overgrodd med lyng og enerkrat. Dog var en stor del i senere tid blit ryddet, indtat til aker og eng og bebygget, saa det paa begge sider av kongeveien og andetsteds paa sletten fandtes 13 husmænd. Han fortæller at bækken som skiller mellem Rønningen og Lade, kalles Lusbækken, mens en strækning av moen, altsaa vel den som er nærmest bækken, heter Lusbogen. Der har saaledes sittede odiøse navne paa Lademoen længe før vor tid. En del av strøket heter Aate - et folkelig uttryk som heller ikke er videre smigrende. Den yngre trondhjemmer som nu tar sig en tur indover Melleuveien og Strandveien, vil umulig falde paa at denne vakre og sterkt voksende bydel med de mange statelige bygninger nogensinde kan ha fortjent

slike navne. Og dog hadde enkelte partier av Lademoen ikke faat dem med urette.

For 40 aars tid siden hadde meget utskud tilhold her. Bare navnene paa enkelte gaarder gav noksom tilkjende hva slags folk der holdt sig. Den som da meget mot sin vilje maatte færdes herinde, har oplevet scener som man nu for tiden ikke gjør sig forestilling om. Mange mænds virksomhet har bidraget til de gjennomgripende forandringer som er foregaat paa Lademoen i den sidste menneskealder. Men en mand skal dog nævnes som den første i kampen mot uhumskheten, som banebryteren - *Hans Fritzner* nemlig.

Da Fritzner kom til Strinna som distriktslæge, blev han øieblikkelig opmerksom paa Lademoen og forholdene der (Lademoen hørte nemlig den gang Strinna til). For den kjempesterke og i sit kald, varmt interesserte læge var det en ren svir at gi sig ikast med Lamokjærringerne. Det begyndte naturligvis med et frygtelig lurveleven, folket var ikke tilsinds at opgi sine vaner. Men det varte ikke længe før kjærringerne fandt at de her hadde møtt en kraft som maatte lystres. De tilspikrede vinduer kom pa vid væg og skurebøtten maatte for en dag. Og mangelen tvilsom eksistens fandt det raadeligst at fordufte. For den som kjendte forholdene, var det utrolig at se hvilke forandringer der foregikk paa kort tid.

Fritzner var utrættelig i sin gjerning. Om han kom gjennomvaad fra Leinstranna hjem til byen midt om vinternatten, og der var bud efter ham fra Hommelviken, den anden grænse for hans distrikt, saa var han ikke længe om at komme ut paa landeveien igjen. En slik tur blev hans død, midt i den kraftigste alder. Han væltet i mørket og støtte et ben, det blev blodprop, og paa en dags tid var han borte (1869). Det er nok ikke mange strindinger nu som minnes den ihærdige kjæmpe. Og da jeg for en tid siden søkte efter stenen over hans grav paa Domkirkegaarden kunde jeg ikke finde den. "*Stein e da væl rødda bort, kan Di vætta,*" sa graveren. Ja, slik er det, arbeide av al magt, motgang i livet, glemsel i døden -.

Graah hadde en veirmølle paa Pineberg; den brændte saavidt jeg vet i 1838 eller der omkring. Saa bygget han nyt paa Bakkestranden. (Den første av vore tegninger forestiller et parti fra Bakkestranden, tat for 40 aars siden (ca. 1870). Det store hus i forgrunden er Graahmølna.) Graahmølna har gjennomgaat mange skjæbnens omvekslinger, den er brukt som skole, som sykehus eller lasaret, og

her har nu i mange aar været politistation for Østbyen. Bygningen er sig selv temmelig lik utvendig. Men omgivelsene! Paa billedet ser vi i mellemgrunden like foran Bakke kirke et langt hus med mange smaa vinduer, det er reperbanen som da var blit helt indbygget. Basarerne midt imot kirken og noget av det lave hus foran dokkerne er levninger av reperbanen... sjøen som i forgrunden tilhøre vasket helt op under Grahmølna og Strandveien, kjendes vi nu mindst ved. Her er nemlig nu Rosenborgbasinet med kaier og med en opfyldning som naar helt op til gulvet i Graahmølna. Og her omkring ligger dokker og verksteder og 4-5 etages gaarder, her gaar sporvei og her tjenes penge, saa folket ikke vet hvorledes de ialverden skal faa gjort ende på dem.

Vort andet billede er fra 1840 eller litt tidligere. Her har vi den selvsamme reperbane i forgrunden, men i sin mest oprindelige skikkelse. Der er ikke tale om vægge eller tak, der er reist en lang række galger med en krok paa undersiden av tvertræet, det er hele tilstelningen. I det lille hus længst tilvenstre sitter - eller staar - en gut og dreier paa en slags rok eller tvindemaskine. Nu tar en mand en stor rul kardedet hamp omkring skuldrene, trækker tit en traad, aldeles som vore madamer gjør naar de spinder, fæster enden i spindemaskinen og begynder langsomt at avancere - bakover. Efter hvert som han passerer galgerne, kaster han traaden op i krokene. Og gutten han dreier og dreier, og saa blir det snor eller taug. Vi har tomten av en slik reperbane i byen den dag i dag. I sjøen utenfor reperbanen er en mand paa andejagt.

Paa den anden side av elven har vi Bratøren med sin bebyggelse og den nederste byggerække. Toldboden ser ut omtrent som nu, den blev færdigbygget omtrent slik i 1729. Tilhøre ligger et par brygger som forlængst er revet, saa kommer Taværn som fremdeles staar, men som er kjøpt av kommunen og dømt til at forsvinde. Det er et gammelt vertshus, bygget 1740 av kjøpmand Hans Lysholm. Vestenfor laa Henningstua, ogsaa et traktersted, kjøpt av kommunen og revet omtrent 1869. Derefter har vi Gammelslaveriet som ogsaa staar. Den lille bro som springer ut mot nord, er Udkiket, hvor man speidet efter skibe som var i vente.

(Artikkelen er utstyrt med to tegninger av Henr. Mathiesen, som var en ypperlig tegner. Den ene viser Bakkestranden med Graahmølna og den andre Reperbanen på Bakklandet med Brattøra i bakgrunnen.)

Nidaros, 8. desember 1912:

Hvor sykdom og nød har sit hjem

8 mennesker bor i et værelse. 25 kroner maaneden at leve av for mor og 5 barn. Et besøk inde i Østbyen.

Lys og aapen ligger Strandveien en vakkker sommerdag med solens stekende straaler over tak og vægger paa de sma lave huse, mens havbrisen sender sine salte gufs ind i de smale veiter og trange gaardsrum. *Det er vakkert herinde*, sier den spaserende borger fra centrum. *Den som kunde bo slik ute ved sjøen. Her er jo næsten som paa landet!* Og han ser længselsfuldt paa de smaa unger som velter sig i ler og søle nede i fjæra, mindes sine egne barndomsdage og gaar træt og mismodig hjem til sin "elendige og urolige" bolig inde i de bedre strøk. For han har faat det flygtige utvortes indtryk av denne bydels mange smaa hjem. Den som imidlertid har gaat omkring i de trange gater og op de skumle trapper med morkne trin, hvor dørene henger paa skjæve, han vil ha faat et overvældende billede av sykdom, sorg og nød.

Vi gik der forleden, en "søster" og jeg. Saa ofte var der skrevet om penge, penge og atter penge til bekjæmpelse av tuberkulosen, at jeg en gang med egne øine vilde se en av skueplassene for de kampe, hvor tusener haabløst bukker under, mens heltegjerninger øves i det stille av kvinder og mænd, hvis navne som oftest blir viet til glemsel.

Det var en enke som bodde paa kvisten i den lille stue vi først gik ind i. Gangen var mørk, og til kvisten førte en trap som stanset ved en skjæv dør uten laas eller klinke. Den var lukket til med en krok og mindet mest av alt om en lem for et vedskjul. Værelset hadde skraatak og var saa lavt, at en litt høi mand ikke kunde staa opreist. Ved den borteste langvæg, hvor skraataket gikk ned, stod en uopredt feltseng, likeoverfor var komfuren og borte ved den ene kortvæg, hvor lyset faldt ind gjennem værelsets eneste lave vindu, støttet en gammel kone sig mot det skrøpelige klaffebord.

- *Goddag.*

- *Goddag ja.*

- *Hvorledes staar det til i dag?*

- *Det er rigtig daarlig det. Jeg hoster slik og det trykker saa for brystet, sa den syke og glattet med sin magre langsomme haand haaret*

over de blodløse tindinger. Ansigtet var gustent og indfaldent med nervøse, urolige trækninger, læberne mimret og skalv og de svake halvlukte øine søkte at undgaa det matte lys gjennom vinduet.

- *Har De været daarlig længe?*

- *Aa ja. Det er 3 aar siden jeg fik det første gang, og bedre er jeg ikke blit, heller daarligere. Jeg er naa enke da og alene, og saa blir det slik da.*

- *End barna?*

- *2 er døde, 3 er væk hver paa sin kant, nogen er gifte. De trætte øine faldt paa den uopredte seng og med en pludselig opblussen av fordums liv utbrøt hun: De faar rigtig undskylde at det ikke er ryddet op her. Men jeg ligger saa længe om dagen. Det sparer paa veden.*

- *Blir det ikke langsomt for Dem at sitte her alene?*

- *Aa nei, jeg har jo litt arbeide da, sa hun og viste paa et blikfat, hvor en del rødt uldtøi laa i vand. Jeg holder paa at vaske dette, fortsatte hun og famlet med skjælvende hænder nedi fatet, tok op et stykke og begyndte at vri. De lange magre fingre stak grelt av mot den røde bakgrund, og det kraftløse grep formaadde neppe at vri rundt. Trevent draape for draape, i store tunge dryp faldt vandet ned i skaalen, langsomt og jevnt som hendes eget liv, som ebbet mot sin slutning. Et hosteanfald bragte hende til at slippe arbeidet. Hun slog det gamle sjal over skuldrene tettere om sig og hostet frem: - *Jeg blir saa klar.* Hun stod der kroket og gammel, et trøstesløst billede paa fattigmands liv og fattigmands kaar. Jeg ønsket hende god bedring. Hva andet kunde jeg gjøre, selv om jeg visste at hun aldrig vilde faa helsen igjen og heller ikke opleve sommerens varme eller vaarens spirende grønt.*

- *Tak skal De ha, sa hun. Tak for det De var saa snild at se til en gammel fattig kone. Og gid De maatte faa en rigtig glædelig jul!* Jeg gjengjældte ønsket og gikk med mindet om et fattigmandsbarn som paa sine gamle dage midt under egen sorg kunde avse tid og tanker for andre menneskers glæde.

Der var en anden gaard jeg saa, med bra gaardsrum og hel og pen utvendig ved første øiekast. Den kunde der kanskje ogsaa skrives en del om. Det første man lægger merke til, er ialfald et pent malet W.C. anbragt væg i væg med hovedbygningen og like ind til 1ste etages vinduer. Kan det være tillatt? Til gaardsrummet støtte en mindre trægaard, hvor der bodde tæringssyke i 2den etage. Rummene var større end enkens værelse, men saa bodde der ogsaa flere

mennesker i hvert av dem. I et rum, antagelig 3 x 3 m. i firkant og lavt under taket hadde mor og 2 barn holdt til i længere tid. Og dog var det langt fra det værste jeg hørte om inde i Østbyens tæringsstrøk. Et av værelsene blev aapnet, og en frygtelig vammel, kvalm luft slog os imøde. Paa den lille ovn stod en kaffekjel, strømper og klædningsstykker var spredt utover gulvet og i en seng laa en kones magre blege ansig. Hun sov tæringspatientens tunge, dype søvn. En yngre kone var kommet til, og min ledsagerske spurte:

- *Hvorledes føler De Dem i dag?*

- *Aa, jeg er nu oppe i dag da, og arbeider litt ogsaa. Men jeg føler mig litt svimmel, akkurat som fuld, sa hun og gikk prøvende ned trappen. Haaret hang i tjafer nedover det graableke, en gang vakre ansigt, kjolelivet var aapent i ryggen og mellom det og skjørtet stak en sort klut av linnedet frem.*

- *Hun har ogsaa tæring? sa jeg.*

- *Ja, svarte søsteren.*

Og vi var paa et tredje sted, et værelse som var forholdsvis pent og net, men med 3 senger. 2 av dem optok hver sin halve kortvæg. En gammel rynket kone som leiet værelset ved siden av, viste os rundt og forklarte.

- *Hvor mange bor der her?*

- *6. Det er en enke med 5 barn.*

- *Er det ingen hjemme?*

- *Nei, de går nede i fjæra og plukker vedpinder.*

- *Gjør dere det her ute?*

- *Ja, hva skulde vi ellers gjøre? Tror De vi har råd til at kjøpe veden?*

- *Har De ogsaa været ute i dag?*

- *Nei, jeg har været daarlig inat. De kan ikke forestille Dere aa daarlig jeg var. Jeg trodde jeg skulde dødd, for jeg spyttet næsten en bømte fuld med blod og andet.*

Saa sa søsteren: *Hvor meget tror De den enken har at leve for om maaneden?* Nei, det visste jeg ikke.

- *Jo, hun har fri husleie, men forresten maa hun sørge for sig selv. Og det kan jeg si Dem, at alt i alt tjener hun ikke over 25 kroner maaneden til sig og sine 5 barn. Og dog er der kanskje folk som har det værre. Jeg vet om en familie, hvor mand, kone og 6 barn bodde paa ét værelse, som var 4 x 4 meter i firkant.*

En vandring i byen fattige strøk gir en et begrep om hva nød og elendighet vil si. Naar det ser slik ut mange steder her i Trondhjem, hvorledes maa da ikke forholdene være i Kristiania og i de endda større byer? Man ser nøden og føler den ind paa livet av sig, men uten at kunde hjelpe. Og det som synes mest trøstesløst av alt, er den skjæbne som venter den opvoksende slegt. Med dødsspiren i sig fra fødselen av sleper de unge sig frem gjennom livet, mange til pine og ingen til gavn, for tilslutt at gaa i en tidlig grav netop som verden begynder at aapne sig for dem. Et offer for armod og fattigdommens værste svøpe: Tæringens snikende sot.

Paa tilbaketuren stod der ved et faldefærdig havegjærde en liten lys krøltop. Tyk og god, med smilende øine saa den lille utover fjæra, utover den verden, hvor han skulde leve sine glade barneaar. Han saa paa kameraternes vilde lek og hikstet og lo, mens hele den lille krop dirret av spænding og øinene rolige uttryk forandredes til gnistrende liv. Hvilken skjæbne venter det dette barn? Hvad vil han se, om fremsynets gave var ham forundt? Det er dog kanskje det bedste, at han intet vet. Han er jo en knop i sit utspring, plantet paa tæringens vilde mark, hvor endnu ingen menneskelig magt har kunnet stanse manden med leen i hans rike høst.

Fest paa Bakkestrandens bedehus søndag 8. december

Indtægten gaar til fattige syke.

Vinterdunkel dag med skygger over kamret,
Der ligger en enslig av sygdom omklamret.
Hovedet vendes ofte under uro paa puten.
Ovnsgløden sluknet, der er isblomst paa ruten.

Den syke ber til Gud: "om nu hjælp jeg fik,
Send du nogen herind med en læskedrik -"
Han lytter efter mennesker - de kommer og de gaar,
Ingen aapner døren - de er alle utenfor.

Da banker det stille. En søster gaar ind.
Hun bær tungt paa en kurv - hun har smil om kind,
lader ild blusse op mens hun trøster og steller,
at hjelpe den syke - hun vil intet heller.

Men, søster har mange. Der er store og smaa
som alle tider - venter noget at faa.

- I sildig kvelds fristund, under fælles arbejdsdag,
aarevis, nogle kvinder ofret sig for denne store sak.
Til søstrene i Østbyen, dit gaar denne faste stok.
Gi hjælp til fattige syke, det vil den lille flok.

Naar det nu søndag aften indbydes til en fest,
velkommen ønskes alle, som vil være vaar gjest!
Om Guds ord er man samlet. Litt orgelspill og sang -
ved at give møte støttes søstrenes gang.

- En febersyk i kamret kan læskes, den sultne gives mat.
Varmbluss i kamret hvor i kulden nogen sat.
- Ti, skygger glir under for varmblus og lys,
en haabløs gives livsmot under vinternattens gys.

I. F. T.

Dagsposten 14. juni 1914:

Paa Lademoen for 50 aar siden

*De minder - de hviske og drage os bort ifra dagens slid. De sætte
os blidt tilbage til den fagre barndomstid.*

Ja, de sætte os blidelig tilbage - naar gardinerne er nedrullet.
Men naar vi ruller dem op og ser bortover alt det nye, som tidens
bølge har skyllet henimot os - da sukke vi gamle. Hvad fagert er det i
disse skitne, graa stenkolosser - Lademoens kirke undtat - thi op til
dens spir formaar dog ikke tidsbølgen at slynge sit dynd.

Hvor morsomt det var, saadan omtrent i 60-aarene at faa flytte
fra Baklandet og indover til Lademoen, hvor det var grønne marker og
haver. Og tænk at faa være med og kjøre høi! Per og Ingrid,
husfolkene paa "Lykkens Prøve", var det nu svært morsomt at være
venner med. Naar Ingrid kom med fjøsbøtterne sine og skulde dra
vand op fra brønden, da var det nu saa gjildt at faa slippe bøtten nedi
og saa trække den op med veiven.

Og saa hadde Ingrid saa meget graaerter i en stor binge paa stabburet og en øse av den var lønnen fordi vi hjalp hende at trække vandet op. Stundom kunde vi faa en kaalrabi ogsaa. Da satte vi os, Hanna og jeg, inde i hundehuset og spiste graaerter og kaalrabi samt umoden stikkelsbær, som knasket under tænderne. Om vi fik ondt i maven? Langt ifra! Den holdt! Den var ikke bortfjusket med kunstige fødemidler fra spæbarnstiden. Naar Ingrid knadet havermelsdeig til hønsene kunde vi faa en bit med da ogsaa. Hvor hun lo, naar vi bad hende vaske hænderne sine før hun gav sig ifærd med deigknadningen, da skjøjte hun luntten. Men saa kunde nu vi til gjengjæld gjøre litt godt for Ingrid ogsaa. Vi delte med hende, naar vi hadde faat noget godt og lille Ingeborg, en vakker 3-aars pike, passet vi ofte paa, naar moderen var i fjøset. Husmandsstuen stod tæt ved den veien som gikk op fra Indherredsveien og op til markerne ved "Fagerlid". Der var ingen gardiner for vinduerne og det syntes vi var saa uhyggelig. Vi fik saa vore mødre til at interessere sig for saken, nemlig at pynte Ingrids vinduer med gardiner - smaa kappegardiner med dopfryndser.

I den trerække, som følger langs med bakken forbi Oxaals gaard "Fagerlid" var der adskillige hasselbuske og om høsten naar nøtterne var næsten modne begyndte vi indhøstningen. Naar der blev en lang, mild høst utover kunde de bli aldeles modne. I Getzes have paa "Bakaune" var det mange epletrær og en del epler hængte utover stakittet. Ved at gjøre os venner med Getz-gutterne kunde vi faa dem til at riste litt paa træerne, stundom hadde vi vel en liten fin samvittighetsfølelse av at det maaske var forbuden frugt - men naar gutterne ristet saa ... Lille Berthe gjæterpike fandt ofte epler der oppe ved stakittet og ofte byttet vi med hende i smørrebrød - det syntes vi var underlig hun heller ville ha. Men Berthe var sulten bestandig hun - altid holdt hun sig nede ved stengjerdet med sin kjæp - og naar vi saa hende sprang vi ut til hende med et eller andet spisendes. Sat vi oppe i alléen og læste kom mange gange fru Getz selv med epler i sit forklæde, som hun gav os.

Inde ved Klingenberg's vakre gaard var det en svanedam. Vi fandt stor fornøielse i at kaste smuler ut i dammen, men vi var litt frygtsom for kalkunerne - ja, for gamle Klingenberg ogsaa. En gang stod en liten pike som het Helga og saa paa svanerne svømmet - med et spurte hun: "Bor storken ogsaa her?" "Kjender Du storken?" spurte

vi hende. "Nei, men mama kjender'n", sa hun. "End papa da?" spurte vi litt viktig. Nei, det viste hun ikke.

Om aftenen saadan ved solnedgang sat vi gjerne i Bakkehaldningen nedenfor Bergs reperbane og læste, hørte paa kjørenes rauten fra Ulstadgaarden - hvor vakkert det var derborte - haven med de svære gamle trær og den smukke, bestandig saa hvitmalte gaard. Saa kom gamle Sølfest kjørende ut av den lille allé med sin melkevogn og han var saa præcis, at vi, især Hanna da, viste at aftensgrøden da var færdig og den maatte ikke staa uten at ekspederes straks. Naturligvis var barna den gang saa rørende velopdragne og lydige, men ikke desto mindre kunde det nok hende, at vi pikebarn kunde overskride dette for os saa ofte nævnte ord "sømmeligt" at vi uten næsten selv at vite det kunde befinde os oppe i et av de gamle piletrær, som stod tæt ved bækken ved "Lønseth". Grenerne hængte nemlig næsten nedi vannet, men det var saa morsomt at hjelpe den nederste gren at naa nedi, ti da kunde vi faa en morsom liten dusch. Under dette tapte vi en gang fotfæstet og befandt os, til vor forfærdelse i bækkens vaade favntag. Og jo - der blev nok baade lydigheten og velanstændigheten gjennomført. For alt i verden turde vi ikke presentere os i den tilstand hjemme, men takket være mor Lønseths altid redbonne hjelpsomhet fik hun tørket de vaade dele av vore klær saavitt at vi kunde fortsætte med tørringen ved at sætte os en stund ved hjørnet av "Lykkens prøve's" have, men jeg tror vi maatte love ikke at gjenta det eksperiment.

Langs med Kongeveien (Indherredsveien) var der en række smaa, velstelte huse fra Rosevinges gaard og nedover, somme med bislag og en liten hvitskurt trap. Under riktig sterk vestenvindskuling og ved flodtid kunde Trondhjemsfjorden sende en sprøit over det lave rækverk mellom reperbanen og Graamøllens ruiner op paa veien, og var den rigtig vred kunde nok nogen salte draaper naa hen til de smaa vinduer paa den anden side.

Paa venstre side av Gamle Kongevei laa to smaa huse "Svendstuen" og "Bjørnstuen" med smaa haver utenfor, længere ind ved Gamle Kirkevei ogsaa et litet hvitmalt hus. Til høire laa Roseningemarkerne. Inde ved stenbruddet gikk der en sti op til "Kuhaugen", hvor der midt oppe paa haugen stod en liten graa hytte. Der bodde et par gamle folk med en voksen datter, som var sypike og en sjelden skjønhet. I en slængvugge laa et litet barn, men hvor det var

kommet fra, kunde vi ikke begripe - spørre vilde vi ikke, men vi besøkte ofte hytten; ofte hadde vi litt brunsukker med til den gamle kone, men en gang saa vi hun sat og røykte av en liten snadde - ja, da syntes vi nok hun var en underlig madam. Da de gamle døde blev hytten nedrevet og da syntes vi haugen mistet al sin romantikk.

Naturligvis gikk jeg paa skole - og det paa en meget streng en. Hadde noksaa lang vei helt til byen og saa maatte vi gaa om Gamle Bybro, enkelte gange i stygveir kunde vi faa sette over elven. Kl. 8 maatte vi være paa plads. Og ve den som oplot sin mund efter at frøkenen eller læreren var kommet ind. Ingen spørsmål eller bemerkninger var tilatt; jernlinealen laa der oppe ved pulten, men vi var saa vant til at ha respekt, at det var ikke saa vanskelig at efterkomme de strenge regler. Ogsaa i frikvarteret blev der holdt opsigt med vort sprog og manerer. "Fy for en gateunge" blev det ropt naar der kunde lyde et "æ" eller "it" i stedet for "jeg" eller "ikke". Vedkommende blev kaldt frem for lærerinden og maatte under taarer love at lade saadanne uhyrligheter fare for fremtiden. Pontoppidans forklaring maatte vi kunne utenat, alle bibelsprogene; religionslæreren mente det kunde engang være til nytte for os. Vi kunde f. eks. i eldre aar naar motgangens skygger falt paa os, ofte og sikkert finde trøst i disse ledestjerner i forklaringen, sa han. Og presten hadde ret, disse guldkorn blir vi ikke ribbet for om syn og hørsel svigter os. Og saa blev vi heller ikke svar skyldig ved konfirmasjonsoverhøringen, det var en skam i de gode gamle dage.

En eftermiddag sat jeg og læste paa min lekse nedenfor reperbanen ved bakken nede ved Innherredsveien, da kom presten Essendrup spadserende. Han stanser og saa spurte han: "Hva er det Du studerer paa, barnet mit?" "Tysk læsebok", svarte jeg. "Uf, det er vel en kjedelig bok. Forstaar Du hva du læser da?" "Jeg maa forstaa det", sa jeg, "og saa har jeg leksikon." Da løftet han stokken i veiret og sa smilende: "Vær glad Du, saalænge Du har en lekse hvortil der findes et leksikon". Da han gikk sat jeg længe og funderte over hans ord. Og jeg har i mange tilfælder i senere aar ute i livets strenge skole ofte manglet lekikon.

Av fremragende eller fremdragende størrelser i vort hverdagsliv kan nævnes: Kjør-Lisbeth, Fiske-Bereth, Brød-Lina samt Bær-Johanna. Av navnet forstaaes beskæftigelsen. De gikk omkring i husene med sine varer. Stakkars Fiske-Bereth var den uheldigst

stillede. Hun hadde nemlig trende sønner, som hadde hver sin far og for dette misforhold sat hun i tukthuset i flere ar. Sønnene hadde hun heller ingen glæde av - de saaes stadig beruset og var litt tomset. Bær-Johanna var den interessanteste - hun kom hver lørdag om høsten med bær og ener, helt inde fra Wæhre kom hun med sin vogn. Hun var bestandig saa blid. Ja, ogsaa Marie bags-kone, som i tre dage sat og bakte potetesflatbrød, som skulde række aaret rundt.

Senhøstes holdtes slagtetid - huset skulde forsynes med mat: forskjellige slags pølser, skinke, sylte, saltkjøt, spekekjøt etc. Kan du huske blodklubberne, Marie - var de ikke deilige, med en plommebet i midten? Ak, de minder - - - Her sitter vi nu som nogen fortørkede pølser baade du og jeg og synes tiderne er saa underlig bakvendte, ikke sandt.

Annikken

Adresseavisen, 19. januar 1921:

Rosendal teater

Paa gammel og historisk grund aapnes i disse dage den overmaade stilfulde og komfortable kinematograf "Rosendal teater". Bygningen er utført efter tegninger av arkitekt Glosimodt, som har meget ære av dette arbeide.

"Rosendal" var oprindelig en parcel av "Lade", det sagn- og sagaomsuste sæte for fylkeshøvdingen i Strindafylket, der laa hovet som var det største og anseligste i Trøndelag. Da *Harald Haarfagre* samlet og underla sig Norges rike, bosatte han sig som bekjendt paa Lade og gjorde den til kongsgaard. Efter slaget i Hafrsfjord flyttet han sydover og indsatte en jarl paa Lade, og i flere slegtled var Ladejarlerne de mægtigste i Norge. *Olav Trygvason* slog *Haakon Ladejarl* og bosatte sig paa Lade, som paany blev kongsgaard. I slaget ved Svolder slog *Erik Jarl* sin fars banemand; Erik og hans bror *Svein* tok atter Lade i besiddelse. Saa forjaget *Olav den hellige* Lade-jarlene og gjorde "Kaupangen ved Skipakrok" til sit hovedsæte for Norges stat og kirke og var den egentlige grundlægger av byen Trondhjem, saaledes som vi kjender den fra aaret 1016 til i dag. Efter *Magnus den godes* død forsvinder Lade av historien. Sidstnævnte var omkring

1716 en betydelig eiendom, bebodd og drevet av landraadinde *Rantzau*, født *Frølich*.

Mellem den mængde parceller som i tidens løp er frasolgt Rønningen, kan merkes: "Voldsminde", som gjennom tiderne har været eiet av flere fremstaaende trøndere. En parcel av "Voldsminde" er det nuværende "Rosendal", i sin tid eiet av stadshauptmand *Prydz*, oberstløytnant *Tyrholm* og senest av organist *Brønner*. Efter denne korte fortidsrevy vender vi os til "Rosendal teater", den nye, moderne bygning paa gammel grund.

Trukket tilbake fra gatefærdselen, men fast forbundet med gatelinjen ligger "Rosendal teater". Brede trapper med lette stigninger fører op til den aapne loggia. Frontfacadens 4 joniske søiler staar "giv agt" i "presenter gevær". Tre akser fører ind, den midtre til billetbyrået, de to ytterste til vestibulerne og garderoberne. I vestibulerne stengulv i dype farver, feltinddelinger i væggene og takplafonden i geometrisk og lunefuldt bundne linjer. Her faar man det store møte med husets genius. I drapperi i guld antique, som en karyatide fra *Erechteion*. Videre: galleri, amfiteatralsk, med buet ballustrade og (eventuelt) lekepladse. Scene med omklædningsrum, delvis foran og under scenegulvet, moderne centralvarmeanlæg; varmekammer i kjælderen mot gaten. Teatret rummer ca. 900 mennesker.

Følgende entrepenører i Trondhjem har paa fortrinlig maate forestaat arbeidet: Som hovedentreprenør *A/S Jernbeton*, murerarbeide av murmester *Sverre Christiansen*, trærarbeidet av *Stendahl & Rektorli*, elektriske anlæg av *Møller & Grønning*, varme- og sanitære anlæg av *K. Lund*, malerarbeide av *Nordeng* og dekorasjoner in fresco av maleren *Paul Ansteinson*.

Det nye teater er av sit byggeselskap ikke bare beregnet paa kinematograf i ordets egentlige betydning, man har ogsaa tænkt sig lokalet benyttet som talescene og koncerthall. Hovedfordelen ved det nye, i alle henseender tidsmessige lokale er søkt ordnet slik at ,man sitter godt, ser godt, hører godt og bedst mulig (under de nye omgivelser) finder sig vel til rette. Kan de besøkende fra bygd og by helt og fuldt overtyde sig om at det har været arkitektens og byggeselskapets oprigtigste og inderligste bestræbelser at skape lun, jevn og borgerlig hygge i den nyreiste hall og gjøre den til et paa historisk grund folkeopdragende stevnested for ung og gammel fra

alle lag som møter med vilje og evne til at se livet lyst; kan man tilegne sig den overtydelse. Da vil trønderne og særlig alle dem som har hat med bygverkets tilblivelse, slutte sig til slutningsstrofen i Ole Olsens for indvielsesanledningen skrevne "Rosendals-marsch":

"Vi mener vi er ret paa spor
naar trøstefuldt vi tror
at Rosendal
forblive skal
et sted for stor og smaa
hvor aille skal opkvikkels' faa
som kjæm ind for aa sjaa."

Dagsposten, 30. september 1922:

Ulstادلøkka 1795-1922 av Henrik Mathiesen

Slegten Ulstad. Den vakre gaard. Forhandlinger om kommunens kjøp av eiendommen. Arbeiderboliger. Chokoladefabriken Nidar. (*Her tas bare med det som ikke er nevnt i samme forfatters artikkel i Dagsposten i 1912 ovenfor*).

... Hele Lademoen hørte i gamle dage Strinden til, og søndre side av Baklandet med. Grænsen gikk fra Øia midt i gaten til Bakke kirke, hvor den bøiet ret mot nord ned i fjæren. Her paa Lademoen var det Gunnar Ulstad i 1795 kjøpte 80 maal jord og anla "Ulstادلøkka" med "Ulstaddalen". Sønnen Johan Gjert fik skjøte 1821 for 5500 spesiedaler (22.000 kroner). Ifølge lov av 6te juni 1863 blev landets matrikul revideret. Strindens matrikuleringskomité avga sin indstilling i oktober 1866. Her forekommer følgende: *Ulstادلøkken*. Skyld 6.49. 80 maal jord. Avling: 4 tønner rug, 9 tønner byg, 16 tønner havre, 130 tønner poteter, 150 las høi. Besætning 1 hest og 6 kjør...

Men tiden gaar. Trondhjem vokser og begynner at slaa tilgrænsende dele av Strinden under sig. Fra 1. januar 1893 blev en god del av Lademoen opslugt av byen, deriblandt Ulstادلøkka...

Og samme aar (1910) utskreves konkurrance om en byplan for Trondhjem, likesom en række eiendomme blev indkjøpt til byggetomter. 6. juni 1912 nedsatte formandskapet en boligkomité. 1. oktober 1913 foreslog denne at der paa Ulstادلøkka skulde bygges 10 gaarde med 60 leiligheter, hvilket vedtokes i kommunestyret 6. novbr.

Og hermed er saken om kjøp og anvendelse av Ulstadløkka bragt i gang.

De 10 gaarde var færdig høsten 1915. Ifølge endelig avgjørelse av efterbevilgninger, foretat i kommunestyret 7. april 1921, kommer disse bygninger paa omtr. 261.500 kr. Et andet bygningskompleks i Ulstadløkkveien og Biskop Sigurds gate kom paa omtrent 1.308.000 kroner. Endelig er der paa Ulstadløkka i Nidarholmsgate nordenfor jernbanelinjen opført fire gaarde med en omkostning av omtr. 243.000 kr. Den skrikende mangel paa husrum maatte i størst mulig utstrækning søkes avhjælpet, skjønt krigskonjunkturerne fordyret materialer og arbeidshjælp med hundrede procent.

Husene paa Ulstadløkka og den nærmeste grund mot vest og nord blev indkjøpt av *chokoladefabrikken "Nidar"*. Dette aktieselskap blev konstitueret 2den mai 1912 med en kapital av 100.000 kroner. Men beløpet viste sig utilstrækkelig, flere penge maatte skaffes, og dette i forening med verdenskrigen forsinket fabrikken, saa den ikke kom i gang før begyndelsen av 1915. "Nidars" produktion vandt fra første færd god indgang og omsætningen har øket sterkt fra maaned til maaned. Lokalerne har derfor ogsaa uavladelig maattet utvides. De første huse laa paa tomtens nordvestre kant. Nu omfatter de et kvartal for sig selv, og fabrikkbygningene indesluttet tilsidst helt og holdent Ulstadslegens gamle bolig.

Det er et maalbevist arbeide for at utvikle varen til høist mulig fuldkommenhet, som ligger til grund for "Nidars" fremgang og held. Fra 1916, da fabrikken var i fuld drift, og til 1920 er produktionen steget til det femdobbelte. De 1721 kvadratmeter gulvflate, som man i 1915 hadde at raade over, er blit til 1915 kvadratmeter, og enda maa lagerrum leies ute. 300 mennesker er beskjæftiget og 100 maskiner er i daglig drift. Praktisk talt bruker hvert hus i byen "Nidars" frembringelser, foruten de mængder, som gaar til andre hold.

Forleden dag blev de sidste rester av husene paa Ulstadløkka inde paa "Nidars" gaardsplads jevnet med jorden. Den travle nye tid har avløst de rolige gamle dage. (*Artikkelen er utstyrt med flere tegninger av gården; flere av dem er tegnet av Henriks Mathiesen selv.*)

Dagsposten, 30. september 1922:

K.F.U.M. og vore unge mænd

Det viser sig altid mer og mer, at skal vi naa de unge mænd og kunde samle dem om det som er ædelt og godt og om det største og viktigste, nemlig evangeliet, da maa der ogsaa gjøres et intenst arbeide for og blandt dem. Det merkedes ikke mindst i vor egen by, hvor dette arbeide i nogen aar laa helt nede. I den tid var det vanskelig at samle unge mænd til kristelige forsamlinger. Siden dette arbeide igjen blev optat og der er blit arbeidet planmæssig og maalbevist er der nu en ikke liten flok unge mænd, som samles i K.F.U.M. Foreningen blev derfor ivaar nødsaget til at anskaffe sig eget lokale for at faa rum til underavdelingerne, de mange møter, samt læseværelse. For imidlertid at kunne faa midler til gjerningen er foreningen, som jo bestaar av ganske unge mænd, henvist til den hjælp den faar utefra. Derfor maa vi paa førstkommende mandag holde en offeraften i Sommerveitens bedehus, hvor sogneprest Egil Brekke holder et ungdomsforedrag (Se annoncen). Vi haaber de mange som forstaar betydningen av et slikt arbeide blant vore unge mænd vil vise os den interesse at møte den aften og yde os den hjælp som er nødvendig til fortsatt arbeide.

Skulde nogen være forhindret fra at møte, vil bidrag kunne sendes direkte til domprovst Svanholm, foreningens formand.

J. Køhn, sekretær

Dagsposten, 30. september 1922:

Dalen blindeskole feirer 10 aars-jubilæum

Dalen blindeskole feiret lørdag sit 10-aarsjubilæum med en vellykket fest. Der var ca. 100 indbudne deriblandt skolens kontrollkomité, stortingspræsident Lykke, bestyreren for Trondhjems døveskole og bestyreren for Røstad aandsvakeskole. En del ældre blinde var blant de indbudne.

Festligheten indlededes med vakker musikk. Bestyrer *Wisth* holdt festtalen. Han omtalte indledningsvis vore blinde medmenneskers ulykkelige lod gjennom tiderne og utredet blindeundervisningens historie særlig i Norge. Længe, længe var de

blinde tilsidesatte og hadde haarde stedbarnskaar. Her var det først i 1857 at sogneprest *Angell* i Trondhjem begyndte at opta en slags vanførestatistik og hadde planer oppe om at undervise nogen faa blinde gutter. Han kom i forbindelse med "Kristianiakomiteén"s formand, foged Johansen, Fredriksvern - blindeundervisningens far i vort land. I 1886 blev der aapnet blindeskole for Det nordenfjeldske. Han utredet videre arbeidet for de blinde i skolen til den i 1912 flyttet ind paa Dalen og pointerte de fremskridt dette medførte og de blinde store velgjører Tønning Owesens indsats. Siden Nordenfjeldske blindeskole begyndte har den hat 419 elever, derav har 321 gjennomgaat skolen. 6 er blit seende, 26 aandssvake, 3 sindssyke, 23 syke og 28 døde.

Det er under arbeide en statistikk som skal vise hvor stor procent av blinde, som er selvhjulpne. Av den løse gjennomgaaelse fremgaar, at en betydelig procent er selvhjulpne. Naar vi ser tilbake paa den utvikling de blindes undervisning og deres livskaar har gjennomgaat i de 60 aar siden den beskedne begyndelse blev gjort, maa baade de blinde selv og deres venner med tak erkjende, at vi er kommet langt mot maalet, flest mulig blinde selvhjulpne. Vi staar ikke tilbake i saa henseende for rikere lande.

Forsamlingen hædret foged *Johansen* og godseier *Tønning Owesens* minde ved at reise sig. Stadfysikus Ouren takket paa kontrolkomitéens vegne bestyreren og hans medarbeidere for den store interesse og det dyktige arbeide. Rikelig var det med god musikalsk underholdning, baade barneskolens og arbeidsskolens elever var i ilden. De indbudne var imponerte over præstationerne. *Godfred Nygaard* spilte fortræffeligg. Det var en nydelse at høre! Saavel mandskoret som barnekoret var vel indøvet. Allesammen bidrog sit til, at samværet blev saa festlig. Stortingspræsident *Lykke* uttalte sin store anerkjendelse av arbeidet og ønsket fortsat held og velsignelse. Skolebestyrer *Austjord* sa opmuntringens ord og anstillet en sammenligning mellen Dalen blindeskole og Røstad aandssvakeskole - de blindes fremtidsmuligheter og de aandssvakes.

Bestyrer Wisth og husmoren bød paa deilige smørbrød og chokolade ved festlig dækkede bord. Og da selskapet ved 1/2 11-tiden brøt op servertes kaffe og kaker.

Arbeider-Avisen, lørdag 11. oktober 1924:

LAMO'N

Lamon kan ikke sies å være av de steder som har satt dype merker etter sig i historien - hverken Luther, Lenin eller Abraham Berge er født herinne og om vår Tordenskjold er det ennu ikke skrevet to ord. Men også herinne leves det daglige liv, sliter menneskene i sitt ansikts sved for å skaffe sig det som er det mest betydningsfulle og minst påaktede i menneskenes historie: mat, klær og hus. Også herinne foregår de store naturbegivenheter i menneskelivet, ekteskap, fødsel og dødsfall.

Der finnes mennesker, hvem der er givet å forstå meget, mennesker der kan opstille verdensøkonomiske perspektiver. Det faller mig inn, at det vilde være en oppgave av stor verdi å få bragt på det rene hvilken betydning Moskva-kongressenes mange teser har hatt på Lamons utvikling, hvilken innflydelse Leninismen har hatt på lamonitenes livsførsel. Jeg makter dessverre ikke denne oppgave selv om jeg bare tok med det regulære - når det så oppstår slike uregelmessigheter som ved n'Kal blir tesernes betydning enn mer dunkel.

n'Kal hadde overskredet det bud som, sier at en mann ikke skal se på en kvinne for å begjære henne. Han hadde derfor fått et talrikt avkom og kom i konflikt med den lovparagraf, som bestemmer sådant kun skal forekomme innenfor ekteskap. Kal var nemlig ugift og fikk derfor valget mellom almindelig straff eller å gifte sig. Han valgte ekteskapet. Det viste sig imidlertid at Kal manglet forutsetningen for kirkens velsignelse, han var hverken døpt eller konfirmert. Men dette blev ordnet. Kal ble døpt en søndag, den påfølgende søndag blev han konfirmert, den 3dje gift og den 4de søndag blev hans avkom benådet med barnedåpen.

Men jeg kjenner litt til et par andre ting som jeg antar har en vis betydning for Lamons utvikling. Det er Lamoøren, gatene, elektrisk lys, vann og vask i husene og forskjellige andre småtterier. Jeg vil ikke påstå at byens myndigheter og deriblandt tesenes representanter helt har oversett betydningen av slike ting. Med den sans for det vesentlige, som er så betegnende for byens fedre, har de også latt Lamon vederfares rettferdighet. De har omdøpt Myhregata til Biskop

Darres gate og Leistadgata til Lademos gate. Men på Lamon er folk jordiske nok til å tenke at hvis byens myndigheter har tatt sig litt av oparbeidelsen og vedlikeholdet av disse gater så har man klart sig utrolig lenger med de gamle navne.

Bebyggelsen herinne er kanskje ikke svært gammel og utmerker sig hverken med tårn eller verandaer. Husene herinne har alltid innskrenket sig til det enkle, å være heim for nøisomme mennesker. Jeg tror "Gjelsethgården" og "Harholdta" er de eldste. Slik omtrent så alle husene ut i "gamle dage". Det var først senere, efter den tid da laddevinen blev solgt for 35 øre literen at husene nådde opp i 3 etasjer

Den første industrielle bedrift på Lamon var tendstikkfabrikken. Det er der hvor Isidor Nielsen nu har mekanisk verksted. Denne bedrifts endeligt blev en ildebrand. Hele historien brendte ned, alt brendte - undtagen fyrstikkene. De viste sig å være ildfaste og blev kjørt ned i "fjæra" - til stor glede for alle unger.

"Hu Ijnbranna" begynte sin industrielle virksomhet på Lamon med å bake flatbrød. Senere blev bedriften anlagt til svineavl og om denne kan det berettes mange og lange historier. Jeg skal dog ikke falle for denne fristelse, men bare konstatere at også denne industri nu er nedlagt. Det samme gjelder pottemakeriene. Det første pottemakeri lå i huset ved siden av Aktiebryggeriet. Senere blev det bygget et nytt på nedsiden av Strandveien. Dette blev senere benyttet som skole og nu finner mange gamle koner trøst for sine sjelekval i pottemakeriet. Det er nemlig omdannet til "Lademoen ungdomsforening".

At Aktiebryggeriet blev lagt på Lamon kan i enkeltes øine se symbolsk ut. Og dog tror jeg ikke at tørsten herinne var en større og besværligere plage enn den er annensteds. Naturligvis, det hendte at tørsten blev eftertrykkelig slukket, så eftertrykkelig at den tørstige blev sterk og vilde snu tilværelsen på hodet. Slik styrke er ikke alltid av det gode; i hvert fall ikke i overensstemmelse med de forskrifter for god tone som utferdiges av de uniformerte herrer i Hornemannsgården og Gråmølna. Det hendte at det opstod konflikter og belønningen var gjernest et mulktforelegg. Da mammon hørte til sjeldenhetene, blev mulktene som oftest avtjent på annen måte, hvilket forklares av uttrykket "Skjit te kar som ijt ha vorre på vain og kak".

Men hvilken overlegen evne til vurdering av menneskelige svakheter kunde ikke forekomme hos en mulktert lamonitter: J. hadde fått et mulktforelegg på 50 kroner. På torvet hadde han utsett sig en

bonde, som så tilstrekkelig gjerrig ut. "Vil du kjøpe et billig møblement?" spurte J. "Jeg har pantsatt det for 50 kroner og du kan få kjøpe pantseddelen av mig for 20 kroner!" Bondens ansikt lyste ved utsikten til å få et fint møblement til en slik pris. "Du kan være med å se på det", sa J. "det står der nede!" Han pekte på møblene utenfor Nypans auksjonsforretning. Nu, kort fortalt, bonden kjøpte mulktforelegget for 20 kroner og fikk gratis gode råd om hvorledes han skulde plasere møblene for at de skulde ta sig best ut...

For en 30 år siden blev Trondhjems grenser forandret og Bengelva blev skillett mellem Trondhjem og Strinda. Derved blev Lamon en del av byen. Fordelen herav er tvilsom for Lamons beboere, men utvilsom for A/S Kolonien. Dette aktieselskap som er Lamons ulykke, eier nemlig grunnen. Aktieselskapet har en eneste opgave som det skjøtter og det er å innkassere leieavgiftene. Og det har vært en lønnsom affære. I løpet av de siste 50 år er grunnverdien herinne steget med ca. 1500 prosent - noget å tenke på for byens fedre, når de bedriver jordpolitikk.

Imidlertid, det som mer enn noget annet har hatt betydning for Lamons utvikling, det som også blev betingelsen for Trondhjems fremtid er Lamoøren. Lamoøren var eventyret. Ved fjære sjø var det en uendelighet, opfylt av undere som skulde utforskes. Bak hver sten var det et eller annet, en krabbe, sjølus; i hver dam var det alle muligheter, flyndreyngel og "pæt". Og ytterst ute gikk det et par mann og grov mark. Men dette var forbudt territorium for oss dengang vi var en fire-fem år gamle. Blev man funnet så langt ute vanket det juling, et argument som ikke var særlig godt egnet til å dempe lysten. Heller ikke mødrene på Lamon hadde videre forståelse av den læresetning som sier, at den beste måte å overvinne en lyst på - og den eneste - er å gi efter for den. Men lysten til å komme helt ytterst ut på Øren var alltid tilstede. Det var selvsagt bare et å gjøre: gi efter for fristelsen - hvilket som oftest løp heldig av. En gang var det nær gått galt. Jeg falt og kom helt under vann. Det var den dag ikke tilstrekkelig solskinn til å tørke klærne og det faktum at jeg var gjennomvåt over hele kroppen måtte ha en forklaring, da jeg kom hjem, en forklaring, hvor sannheten og dermed straffen kunde gjemmes sig vekk og forsvinne. Jeg gav en. Det er mulig den ikke lød helt sannsynlig, men det har jo hendt at man er blitt våt av sved. I

hvert tilfelle, jeg undgikk juling. Om det var som påskjønnelse for min praktfulle nødløgn er jeg ikke sikker på - men det burde ha vært det.

Ved fjære sjø satte vi liner og det var et overdådig eventyr å ta dem op igjen 12 timer senere - når vi fikk fisk - og det hendte da oftest. Det mirakel at hele denne uendelige landstrekning 2 gange om døgnet blev oversvømmet, gikk over vår forstand, som for øvrig alle andre fenomener. Men det var et syn, en fest, når sjøen på blankstille solskinnsdager smøg sig forsiktig innover, så forsiktig at sanden fløt i store flaker. Og det var en opplevelse når nordveststormen drev sjøen innover så fokket stod langt opover "jælan".

Ved flo sjø gikk sjøen op til Strandveien og ved storm og springflo undertiden over. Flo sjø begrenset vår virksomhet til "fjæra" og de småutgaver av Krösus, som eiet en kano, var gjenstand for megen misundelse og efterligning. Det blev lavet farkoster og ikke alle var helt driftsikre - vilde neppe blitt godkjent av Veritas. En "småonge" (d. v. s. under ens egen alder) hadde laget sig til en skute efter egen patent og hadde nær druknet. Jeg fikk tak i luggen på ham i siste øieblikk og halt ham op. Det var da bare så vidt det var liv i igjen. Hans mødrene ophav gav mig et stykke wienerbrød som belønning for redningen. Den gang syntes jeg det var en ringe pris for et menneskeliv. Siden har jeg truffet mange for hvem så meget har syntes mig for meget.

Lamoøren er nu forsvunnet. Lamoøren blev betingelsen for Trondhjems fremgang. Lamoøren blev det nye havneanlegg. Det blev utfylt og utgravet, opfyldt og opgravet og gjort ugjenkjennelig. Mudderapparatet og betonpelene er blitt herre der inne. Ørens omdannelse begynte med utfyllingen ved jernbaneundergangen. Det ble utfylt med byens søppel. I år efter år kjørtes all den uhumskhet som byen skildte sig av med ned på utfyllingen på Lamoøren. Uhumskhet! Hvad er det jeg sier. Nei, det ble guds gaver, det blev betingelsen for det daglige brød for mange mennesker, søplet! Og de store gleder som en 5 øre i den tid kunde forskaffe et barn fristet av utstillingen i Skånes og Almås' vinduer kan føres tilbake til søplet. Det er ikke svært mange ting jeg er helt sikker på og som jeg vil garantere for, men en ting tør jeg bande på og det er at det i utfyllingen innenfor jernbaneundergangen ikke finnes et ben, en fille, ikke finnes et stykke skrapjern. Enhver mulighet for et slikt fund er utelukket. Små og store menneskebarn har med uendelig møie og samvittighetsfullhet

gjennemrotet hvert eneste søppellass og i ydmykhet høstet av den skitt som andre har sådd. Det er nu også en side av livet om den enn ikke er i overensstemmelse med skriftens ord. **Gerre**

Dagsposten, 7. mai 1938:

Lademoen før og nu

Fødselsdagsprat med 75-åringen fhv. båtfører Peter Malvik.

En velkendt trondhjemmer, fhv. båtfører Peter Malvik, fyller 75 år 10de mai. Peter Malvik representerer ikke så lite av byens historie. Sine 75 år tiltross er han kvikk i opfatningen, rask og bitende i replikken og han eier fremfor alt humør - lunt, uforfalsket trøndervidd. Det er like sprudlende nu som det har vært i alle hans år og intet tyder på at han gir slipp på det. Egentlig har ikke Peter Malviks vugge stått her i byen, men i herredet av samme navn. Som ungdom drog han til sjøs og døivet mangelen dyst. Mulig har sjølivet, som varte i 7 år, satt sitt preg på ham, og er det tilfelle må man innrømme at han fremdeles er en verdig representant for den stand han tilbragte sine opvekstår i.

Det er blitt store forandringer i Østbyen og på Lademoen siden jeg flyttet ditinn for 43 år siden, sier hr. Malvik ved en fødselsdagsprat vi slo av med ham. Trondhjemsfjorden gikk helt inn til Strandveien innenfor undergangen den gang og til dels også før man kom til undergangen. Det hendte nok når det var uvær at man fikk føle sjøskvetten når man skulde den vei, men det var av de ting man ikke la synderlig brett på. Noen hus var det nok på nersiden av Strandveien, men mange var det ikke. Og ovenfor jernbanelinjen var det ikke annet enn Burangården som stod på hjørnet av den nuværende Lademoen park og Ulstadgården som har gitt Ulstadløkken navn.

Det største fartøi som kunde flyte op i Lademofjæra var en galeas som tilhørte Jordan på Jarlheim. Den gikk helt op til Bingbrua ved Ladehammeren. Nu er det båter på 10.000 tonn og kanskje mer som kan gå inn der. Og La'bekken er forsvunnet. Den er ført gjennom Ladehammeren. Dermed forsvant også Bingbrua. Bingbrua ja. Nei, der har det vel vært liv gjennom årene. Det var dans og trekkspillmusikk hver kveld der, men det er lenge siden. Men for et koselig liv det var. Folk kunne more sig på en pen måte også før i

tiden. Utskeielsene var undtagelsene, - man var sitt eget politi, det er først nu man begynner å få bruk for det.

Mot sjøen er nu Lademoen omtrent da som den har vært, de gamle hus står som de har gjort, noen synderlig forandring er det ikke. Men sjøsprøiten har de ofte fått føle. Jeg minnes gamle Martin Olsen i Strandveien 82. Han hadde flottet sig med takvindu på huset sitt som var mot fjorden eller øren som var da. Han fortalte mig efter en uværnat, at han måtte op på taket å feie vekk sjøtang som sjøen hadde vasket op på takvinduet! Siden fikk han kobbhus og da slapp han feie mer tang vekk fra vinduet.

Lademoøren var forresten prektig og den gav også folk litt inntekt. Det var fin-fin sand utenfor flomålet og den ble nyttet fullt ut. Mer enn en gang lå jeg der og drog op fin-fin sand, fylte pram etter pram og leverte til den daværende Nidelv fabrikk som brukte sanden ved støping. Men denne sand fikk også stor avsetning til kjøbmenn. Det var den fineste skursand man kunde få og før i tiden blev det skurt rundt i hjemmene - å gud hvor det ble skurt før i tiden! Nu har man forlatt det, det males nu, men det hadde man mindre råd til før. Ja, selv gafler og kniver blev skurt med slik sand - det var ikke et velordnet hus med mindre det var skursand av fineste sort i huset. Helt til i 1897-98 holdt vi på med denne sandtrafikk, men så begynte man å mudre der og da blev det slutt. Men med selve øren er det jo store forandringer. Det var kommet godt i gang før verdenskrigen og var den ikke kommet, vilde vel havnen ha vært helt utbygget.

Peter Malvik har vært goodtemplar i 49 år. Han trådte ind i losje Olaf Trygvesøn, men gikk ut samme år og stiftet Erling Skjalgsønn. I 1892 blev disse to losjer sammensluttet under navn av losje Trønderen og denne losje bygget lokale i Nedre Møllenberg 73, hvor det fremdeles er det fornemme losjelokale i østbyen. I 1931 gikk han over fra losje Trønderen til Kringsjø, hvor han ved nyttår blev æremedlem.

Peter Malviks navn er i grunnen knyttet til mange gode tiltak i østbyen og på Lademoen. Arbeiderforeningen Sverre blev stiftet som en motvekt mot den socialdemokratiske bevegelse som var i sin begynnelse, men det varte ikke lenge før Sverre blev mer socialdemokratisk enn bevegelsen egentlig var og dermed blev den en av borgene for den socialdemokratiske bevegelse. Malvik kom inn i Sverre i 1894. Han blev formann i Sverre like efter og stod som formann i 6 år. Lokalet i Gregus gate blev bygget i 1896. Det var tungt

å holde driften i gang, det måtte stadig holdes basarer for å skaffe penger til utgiftene og det blev et mas for ledelsen stadig å holde orden ved disse tilstelninger. Det var ikke så greit alltid. Tilslutt blev man lei av dette og lokalet blev solgt til byggmester Hegge som forandret det en del og derefter solgte det til Frimisjonen som holdt til der i mange år. Nu er det blitt fabrikklokale.

Det var da litt tiltaksevne på Lademoen før i tiden også, sier hr. Malvik videre, og det er ikke sikkert at alt var så bra som der er om ikke folket selv hadde tatt sig av forskjellige ting. Det blev dannet en velferdskomité der inne. Jeg var med, videre ingeniør Weidemann, tollbodformann Rinnan og ingeniør Wiborg. Det var denne komité som arbeidet med kirkegård for østbyen, et arbeide som tilslutt kronedes med hell. Komitéen tok sig også av saken om opprettelse av jernbanestasjon på Lademoen. Det var et seigt arbeide, men det gikk også tilslutt.

Komitéen tok sig videre av kirkespørsmålet for Lademoen samt opprettelse av brannstasjon også, men det siste var ment å skulde være bare midlertidig, men det ser ut som om den er blitt permanent og det var ikke meningen. Med den store bebyggelse det er blitt i østbyen stilles det nu ganske andre krav til en brannstasjon enn det man nu kan løse.

Da striden om Trondhjemsnavnet opstod gikk hr. Malvik inn aktivt for arbeidet med å få tvangsomdøpningen omgjort og i det første styre i Trondhjemsforeningen var han medlem. Året efter blev han nestformann og da formannen, stortingsmann Bergersen, var på stortinget, fungerte han det meste av tiden som formann. Efter det store møte på Torvet inntok han det standpunkt, at navnesaken fikk hvile til det beleilige øieblikk var inne, og trådte ut av styret. Men hans interesse for Trondhjemsnavnet er fremdeles like usvekket. Trondhjemsvimpelen står fremdeles på hans bord. Jeg tror nu at Trondhjemsnavnet kommer igjen, jeg da, sier han. Jeg hører forresten ikke annet enn Trondhjem fremdeles, i skrift brukes kanskje det nye - skal vi si midlertidige - navn, men i tale høres ikke annet enn Trondhjem.

Det er pussig å sitte å la tankene gå tilbake til alt det en har vært med på, sier han. I foreningslivet har jeg vært med på meget og det har vært mangt et krafttak, men det har ført til, at det er greiet og det er

allikevel en viss tilfredsstillelse å se tilbake på det og at det har fruktet og vært til stor nytte for mange.

Efterat han kom fra sin reise til sjøs blev han bosittende her i byen. Han var først båtfører hos Hans Gaustad. Da Trondhjems lekterkompani blev dannet blev han formann og virket der til han i 1919 tok ansettelse hos Dyre Halse. Han har innen goodtemplarordenen hatt en rekke tillitshverv og han nyter meget anseelse innen og utenfor kretsen. Han har vært medlem av avholdsfolkets fellesutvalg, øversttemplar og representant til storlosjen. Han har vært medlem av fattigstyret og han har vært fattigverge i mange år.

Malvik er enkemann; hans hustru døde i 1931. Han har hatt 10 barn, 9 gutter og en pike. To av guttene er døde. En av guttene er adoptivsønn. Av hans gutter er hele 5 knyttet til rørleggerfaget. Han nyter nu sitt otium i sitt koslige hjem i Brodahls gate og på hans 75-årsdag vil han være omgitt av sin store barneflokk, sine barnebarn og barnebarns barn og en utvilsomt stor venneskare. **Th. K.**

Arbeider-Avisa, 12. februar 1948:

Vi besøker 19 kjekke gutter på Hans Wingaard Finnes barnehjem. *Stedet er ikke lenger tidsmessig og godt nok. Barnehage-saka er for viktig til å bli forsømt. Får barna flytte til "Horgheim"?*

Den gang Hans Wingaard Finnes barnehjem ble tatt i bruk, var det langt mer idylliske og fredelige forhold der inne ved Lade. Ingen fabrikker og store steinhus stengte, ingen trikk suste like i nærheten, ingen daglig tråkk av travle kontor- og forretningsfolk la noen som helst demper på idyllen. Barneheimen lå der i de mest landlige omgivelser og barna kunne boltre seg fritt som de ville. De 40 mål jord som hørte heimen til var godt dyrket opp til potet- og grønnsakfelt og et hønsehus gav plass til over 100 høns. Arbeidet i hønsehuset tok barna seg sjøl av og fant den største glede i det. Og like i nærheten lå Jægers Hvile, det 200 år gamle landstedet med sin historie og tradisjon.

Dette var i 1907. Men åra gikk og tilhøva skiftet. Hus etter hus ble bygd, fabrikker reiste seg, byen bredte seg mer og mer utover.

Besøker vi såleis Hans Wingaard Finnes barnehjem i dag, finner vi ikke meget av den gamle landlige idyll der. Sjølve heimen synes heller ikke den samme. Den gangen huset ble bygd virket det både stort og flott, nå er det blitt gammeldags og tungvint og altfor lite til å gi plass til den store barneflokk som det burde finnes en heim for der. Da vi forl. besøkte Hans Wingaard Finnes barnehjem skinte sola. Ungene var derfor spredt for alle vinder. Heime i stua finner vi såleis til å begynne med bare et par av dem. Det er heimens aller yngste, en toårs liten kvikk krabat som så vidt har tid til å hilse på oss. Han har nemlig viktigere saker på programmet. Som eier av en stor leketøyslastebil har han fullt opp å gjøre. Den andre gutten er i 10 års alderen og er ivrig i ferd med å rekne. Han liker skolearbeidet, forteller han, men er ikke dårligere enn at han avbryter en stund for å slå av en prat med oss og vise oss rekneboka der det så å si bare er "stor-errer" og stjerner. Jo, han kan nok sine ting, den karen!

Malingslitt, men pent og rent. For tida bor det 19 gutter i alderen 2-17 år på Hans Wingaard Finnes barnehjem. Det er for så vidt plass til såpass mange barn i heimen, men den er i dag så lite tidsmessig at den egner seg meget dårlig til en barneheim. Sjølve huset er stort og kaldt med åpne ganger. Det er svært høyt under taket og alle barna, unntatt tre, må ligge på en og samme sovesal. De tre må ligge inne hos frk Holm fordi det ikke er plass til dem i storsalen. Det er klart at i stedet for en stor sal skulle huset ha vært i besittelse av mange mindre rom slik at det ble færre barn på hvert værelse. Ellers er det malingslitt over alt, men rent og pent. I første etasje ligger stua og den store spisesalen samt kjøkkenet. Rom for betjeningen er det dårlig bevendt med og av den grunn har det vært vanskelig å skaffe nødvendig hjelp.

Uendelig rikt å arbeide med barn. Om en stund kommer heimens avholdte "mor", frøken **Marie Holm**. Vi har hørt mange pene uttalelser om henne tidligere og forstår etter å ha snakket med henne en stund, at de har sin fulle berettigelse. Det formelig lyser godhet og forstandighet av henne. Frøken Marie Holm har nå i nærheten av 25 år vært bestyrerinne ved Hans Wingaard Finnes barnehjem. Vi spør henne hvordan hun har likt arbeidet i alle disse åra.

- Det har vært et slitsomt arbeid mang en gang, sier hun, men uendelig rikt. Arbeid med barn bringer meget lykke.
- Hva synes De om barnehjemssaka sånn rent generelt?

- Det er vel en av de sakene som har vært meget forsømt. Det finnes i dag i landet på langt nær barnehjem nok og tidsmessige og tilstrekkelige gode er de som finnes heller ikke. Fortgang i dette arbeidet er derfor høyst nødvendig, ikke minst i Trondheim er det en skrikende mangel på barnehjem.

- Det er vel stor søknad til de to barnehjem vi har?

- Det skal være sikkert. Vi får forespørsler om opptaking ikke bare fra byen, men fra hele landet.

Ungdoms- og gjennomgangsheim nødvendig. Hva vi ellers mangler her i byen, sier frk Holm videre, er et gjennomgangshjem, særlig i dag da så mange ekteskap er i oppløsning. Det er jo klart at barn lider svært under slike forhold. Ellers ville en god ungdomsheim være på sin plass. Det er altfor tidlig å slippe barna ut i livet like etter at de er konfirmert. De er i denne alder på langt nær voksne til å stå på egne bein. I en ungdomsheim skulle de få sjansen til å lære et yrke, slik at de ble satt i gang på beste måte.

- Hvis vi nå ser bort fra en helt ny heim, hva er det da dere sakner mest?

- Det er det vanskelig å svare på. Det er jo så meget som skal til før det blir bra nok for barna. Noe jeg imidlertid tror de sjøl sakner svært, er et eller annet musikkinstrument å spille på. Gjennom alle de 25 år jeg har vært her og i dag også er det mange av barna som later til å være svært musikalske. Så et piano f. eks. hadde nok brakt meget lykke. Ellers er leselysten stor og sportsinteresserte er de alle, fra yngstemann og oppover. Vi er heldigvis i besittelse av en radio og sportsnyhetene blir det lyttet til, det skal være sikkert.

- Det har vært snakket så meget om at nybygget "Horgheim" i Møllebakken ville gjort seg utmerket til barneheim. Har De fått noe løfte om dette sted?

- Nei, det har vi ikke. Hvordan det blir med dette vet jeg heller ikke. Det kan jeg imidlertid bestemt si, at en eller annen forandring til det bedre er nødvendig for barna her ved barneheimen.

Hans Wingaard Finnes barnehjem til Horgheim? Ved forespørsel hos styret får vi høre at saka med "Horgheim" nå står like foran en avgjørelse. Det er meget som teller for at stedet blir benyttet som barnehjem, men også meget som teller mot. Meninga hos de som skal avgjøre saka er meget delte og ennå er det vel for tidlig å si hvordan det vil gå. De som taler mot mener at kan være farlig å samle

så mange barn der opp på grunn av Reservedammen. Stedet egner seg heller ikke godt til barnehjem, sier de. Det beste ville være å benytte det til et slags friluftsted. De som er for, mener sjølve omgivelsene skulle være de aller beste for en stor barneflokk og håper at resultatet vil bli gunstig for Hans Wingaard Finnes barnehjem.

Personlig ser vi slik på saka at det først og fremst er om å gjøre å skaffe alle barna et godt sted å bo. Er det såleis ikke sjanse til å finne en annen høvelig heim for dem med det første, ville det eneste riktige være å gi dem Horgheim. Om ikke for godt, så iallfall for de år det kan ta før noe nytt og mer høvelig kan skaffes. **ELA.**

Arbeider-Avisa, lørdag 20. mai 1950:

Høytid ved lavvann. Poetiske visjoner - Lamofjæra.

Alle byer har severdigheter. Nei, jeg tenker ikke på rådhus og domkirker og den slags. Jeg mener - rent bortsett fra det. Rådhus og domkirker er selvsagt greie eksempler, men også mye annet er verd å se på. Har vi ikke også ildebrann - og byoriginaler? Folk stanser opp når de inntreffer.

I fjor høst deiset et av de svære trærne utenfor Vår Frue kirke i bakken under stormen, og vi fikk en ny severdighet i noen dager. Søndagsflanerende fedre med spørrelystne unger i matroslue og rød pjekkert la ruta om - kanskje for første gang på flere år - og beskuet den falne kjempen, ynkelig som han lå der. Man besvarte spørsmål eller reflekterte - hver etter sine naturvitenskapelige forutsetninger. Kloke ord ble sagt. En slags rar og subtil medfølelse grep oss ved synet. Som når vi ser et stolt dyr som avmektig og stumt synker i kne etter skudd og blir liggende og glane meningsløst og med brystne øyne mot ingenting. Ja, ynkelig var kjempen. En større kjempe hadde tuktet ham, og en merkbar gysen sitret gjennom det lille mennesket som sto der og stirret i dens indre, som om det var sprukken hud og hvite, splintrende benpiper som stakk ut fra det dampende såret.

I Stockholm var jeg en gang blant tilskuerne ved en stor folkeforlystelse: En gammel murgård ble revet for å skaffe plass til et større byggekompleks. Arbeidet tok neppe mer enn et par dager og foregikk ved hjelp av disse moderne gravemaskinene. Med skrekkblandet og barnslig vandalistisk fryd betraktet vi denne

amerikanske stålhalsen som med sine mange bevegelige ledd virket forunderlig smidig og levende - som om den tilhørte et slags underlig fortidsuhyre. Titanosaurus strakte seg og bet rasende i kanten på en skorstein og rev den med et rykk så murstein raste ned i gata. Så en ny gafs og opp i lastebilene som kjørte vekk. Et beundrende sukk fra folket. Bare politikonstablene gikk med hendene på ryggen og vørte ikke det hele så mye som med et blick. Fulle av forakt så de på mengden og tenkte "Hur gamla ä ni egentligen?"

Ja, hvor gamle. Eller rettere sagt: Hvor blaserte. Sannheten er vel den at vi aldri blir helt blaserte - overfor det gigantiske. Selv den hovmodigste, han som sitter inne i dyret og identifiserer seg med kjempekraftene, har kanskje også sine ydmyke stunder? Kanskje når han kommer hjem, sier noen. Men nå? En lus blant arbeidskameratene våger å rope til ham: "Klarar du yttervæggen, Kalle?" Han tilkastet et blick som betyr: "Gosse, tror du man jobber här för en leka?" Og utelukkende for å få arbeidsfred biter han arrig over et par vinduskarmer i 2. etasje, og veggen styrter. Men da dreide selv politiet på hodet og svor i stille beundring.

Severdigheter, ja. Det fins også mindre ting å beundre. Dagligdagse ting å falle i staver over. Men dertil kreves fantasi, og så lar vi heller være. Med ungene er det annerledes. Noen grønne busker i en park er nok til å være hele Sherwoods grønne skog og huse Robin Hood og alle hans tapre menn. O, skjønne barndom, sier den forbipasserende voksne og husker ingen ting. Kanskje ikke en gang at han selv, av redsel for å vise fram en elendig karakterbok, flyktet hjemmefra - helt opp på Våttakammen, hvor han la seg på ryggen og stirret opp i en nådeløs himmel eller ut til båtene som dampet forbi Munkholmen med kurs for fremmede havner.

O lengsel! Fra Ilevollen lød fjerne trikkeklemt. En klinkehammer hakket energisk mot et skipsskrog nede ved Trondhjems mek. verksted. Og livet var stort og hellig og fylt av den forurettedes fine og ensomme sorg. Og i tanken på karakterboka bet han tennene sammen og ga fremtiden perspektiv i patetisk tross: Tider skal komme. Nei, vi kan ikke hamle opp mot ungene. Vi kan ikke kunsten å flanere lenger, simpelt hen fordi vi mangler fantasi og følsomhet til å oppdage severdigheter, - hvis altså tilgangen på gravemaskiner og nedblåste trær er heller dårlig.

Men på den annen side - som det heter. Min venn, tegneren Per, er en av disse pussige typene som har fantasi, men bruker den til å vriste poesi ut av et lokomotiv eller en heisekran - og det er han som egentlig har ansvaret for denne turen ned i havna. Selvsagt var jeg ikke uvillig. Vanligvis pleier jeg å ta en tur ned i fjæra i mai og snuse saltvann og mønje og morkent treverk. Men det skal innrømmes: Nyhavna fristet meg mindre. Du er romantisk på en sykelig avlegs måte, avgjorte han.

- Du mener?

- At du hører hjemme i 1900-årene og helst vil svømme i skjønnhet - eller søke deg en eller annen ensom strand med kaprifol og hvite, gressende får i skrentene, hvor du kunne sitte med hodet i hendene og drømme bittert om livet mens bølgene synger sangen om evighet og Nirvana for din sjel.

- Det er i hvert fall ikke banalt.

Han slengte hodet bakover og hikstet. Det er hans måte. Han ler slik. Pussig: Når enkelte folk ler, kommer jeg i blant til å tenke på at menneskets latter i grunnen er et rudiment fra apetiden. Jeg orker ikke å svare ham. Likevel angret jeg ikke på turen. Jeg prøvde å senke meg til hans nivå og gikk rundt og fant bilder og symboler omtrent som den unge Peer Gynt når han ligger i gresset og ser på himmelen og er full av visdom. Som f. eks. der han sier: "For en underlig sky. Den ligner en hest". En søndag kunne min santen brukes unyttigere.

Inne ved flydokka ble Per plustelig borte for meg. Jeg hadde stukket bak et skur et øyeblikk - slik en ofte blir nødt til på slike spaserturer. Det hele tok bare et halvt minutt, men da jeg kom tilbake, var han som sunket i jorda. Han om det, tenkte jeg og ga meg til å betrakte en heisekran borte på Industrikaia. Den med knekk i toppen. Fra spissen hang en tynn wire med løfte krok og avtegnet seg skarpt mot den blå himmelen. Haha, den lignet en måse! I hvert fall halsen og hodet på en måse - og wiren med kroken var en lang mark den hadde hentet i Lamofjæra og fløy med i nebbet. Jojo, men hvorfor, kunne vi ikke heller ha gått rundt Brattøra? Da hadde vi i hvert fall hatt sjansen til å få se en utenriksfarer - en som luktet krydder og frukt og palmer. Eller tenk om vi hadde vært ute ved havet - hvor blikket bare ser disig horisont langt i vest og aner at jorden krummer seg inn i eventyret, det store eventyret som ligger et sted langt der ute og venter. Å, San Borombon! Vera Cruz! Pitcairn!

Det lo borte på kaia - denne gangen usedvanlig rudimentært. Det var Per. Med skisseblokk over knærne hadde han satt seg på en fortøyningspål og tegnet båter.

- Hei, har du sans for humor? Se på de to likene der. Jeg så. Det var to steamere som øyensynlig hadde uttjent sin tid og nå lå og ventet på sin siste time. Innerst lå "Kong Oscar" - ennå med en viss kongelig reisning midt i fornedrelsen, som en pensjonert fanejunker av den gamle skole, full av nedarvede æresbegreper, pliktfølelse og ridderlighet. På hans høyre side lå en navnløs. Rusten var den og ytterst forkommen - med klyss og ankerkjetting overgrodd av lysegrønn spirogyra. Hun krympet seg av skam under de forbipasserendes spottende blick og lente seg full av fortrøstning inn til sin kongelige beskytter - den eneste som tok seg av henne i denne verden. En mann av ære.

- Det er noe rørende tragisk ved de to, sa jeg.

- Tragisk?

- Nettopp. Kan du ikke høre at de hvisker sammen? "Nu skal De bare være ved godt mot", sier kongen. "Husk der er ikke de ytre ting det kommer an på her i livet, men hva man har gjort av gode gjerninger. Det setter spor etter seg. Og med hensyn til ytre fortrinn, madmoiselle, så kan jeg si Dem at jeg kunne ha lyst til å se den som hviler deiligere på bølgen i dag enn De gjorde i de unge dage." "Men, Deres Majestet, mener De virkelig-?" kniser hun kokett og neier vakkert som en hoffdame - i en lang dønning.

- Det er nesten som H. C. Andersen, sa Per.

- Nesten, svarte jeg.

Da han var ferdig med skissen, hoppet vi om bord og nøt våren og godværet oppe på kommandobrua. Underlig forresten med slik søndagsstillhet på et sted hvor det ellers arbeides intenst. Stillheten blir liksom dobbelt stille, som om selve luften ligger og lytter. Og kan det tenkes noe mer forlatt enn et forlatt skip? Jeg prøvde maskintelegrafene - bare for å gjøre noe. Den virket og nå ble det liv i Per også.

- Klyv ned i maskinen og svar. Jeg var akkurat kommet ned på dekk og skulle entre lederen da jeg oppdaget en fyr på kaia. En vaktmann.

- Sei mæ, e'di gammel? Litt skamfulle kom vi oss på land og ruslet innover mot Rosenborgkaiene. Men nå hadde jeg fått blod på tann.

- Si meg, ser du ikke motivene like for øynene på deg, gjønte jeg da vi satt oss på en plankestabel inne ved Lamostasjonen. Jeg hadde fått øye på et praktfullt hus. På skolen husker jeg vi lærte at en kald lakkstang ikke kan bøyes, men hvis den ble hengt opp mellom to støttepunkter, ville tyngdekraften og tiden gjøre den krum. Og her hadde vi nå et trehus like for våre øyne - som både tiden og tyngden hadde virket på i atskillige år.

Gubbevaremegvel. Takåsene var salrygget som på et gammelt øk. Alt, absolutt alt, som hadde vært rett en gang, var skjevt, og plankegjerdet som innrammet gårdsplassen, lignet et praktfullt lappeteppe i alle spektrets farger. Og hvilken bakgrunn! Bastante betongbygg og slanke fabrikkpipere i siluett mot himmelen.

- Ser du ikke symbolene, sa jeg. Ser du ikke urskogen og livets og utviklingens evige, uforanderlige lover, diktet jeg. Se! Nederst i skogsbunnens grønne halvllys ligger det gamle og forlatte tre og venter på døden og oppløsningen. Milloner av kryp - skogenes kjemikere - iler omkring over stammen og gir jorda tilbake de stoffer som har bygget opp det gamle treets engang praktfulle fysikk. Og så synker det ned og blir næring for nye slekter.

Arbeider-Avisa, lørdag 30. september 1950:

Gutteliv på Lademoen før århundreskiftet

Gammel trondheimer forteller både muntre og dramatiske minner fra guttedagene på Lademoen og fra ungdomsårene til sjøs.

Det var smått med økonomien - men folk var mer gemytlige likevel den gangen - og livet var lettere på mange måter - sier han.

Det er mange som kommer til Holstveita og spør etter han Sivert Paulsen. Det er folk fra hele landet som kommer. Det er tusener som i årenes løp har funnet vegen til han Paulsen for å få hjelp for de legemlige plagene sine. Jeg lærte det av mor mi, forteller Sivert Paulsen, hun kunne litt av hvert. Et hardført kvinnfolk var hun og. Da hun bar på meg - det var enda på slutten - gikk hun til fots over fjellet fra Sel i Gudbrandsdal til Støren. Minsteungen bar hun på ryggen. De andre måtte følge etter henne til fots best de kunne. Men det var

vinters dag og han som hang på ryggen hennes fikk varig skade av turen. Men på Støren måtte hun gi opp, for da kom jeg til verden, forteller han.

Når vi rusla ut i ut i Holstveita for å treffe Paulsen, så var det imidlertid ikke fordi vi trengte noen gode råd for våre legemlige plager eller for å få ham til å fortelle om sine dokteringer. Skjønt kunne vi få Paulsen på gli om dette emnet, kunne det nok ha blitt en god historie det og. Men han er 75 år med det aller første, han Paulsen. I disse 75 årene har han vært med på mer enn de fleste av oss rekker over. Og så har han ord på seg for å være en sjelden flink kar til å fortelle. Det var foranledningen til at vi tråkket ut etter Holstveita denne gangen, svingte inn i nr. 12 og spurte etter Sivert Paulsen.

Det ble en lang og hyggelig prat. Tida blir aldri drøy i lag med en flink forteller. Det er bare så vanskelig etterpå å bli enig med seg sjøl om hva en skal ha med og hva en kan ha hjerte til å skjære bort, når en skal prøve feste alle disse historiene på papiret. Helst skulle en hatt plass til alt sammen, både alle de interessante episodene fra gamle dager i Trondheim og de morsomme og spennende hendingene på andre kanter av kloden han Paulsen har vært med på.

Jeg husker enda så vidt da vi flyttet til Trondheim, forteller Paulsen. Jeg var bare smågutten. Arbeidet med Merakerbanen foregikk da i Saksvikskjæringa. Vi kom fra Stjørdalen og hit til byen, reiste med alt vårt bohove på "D/S Fårrå" fra Stjørdalen og hit. Bror min kom ut med robåt til mælen utfor La'moøra og henta i land bohavet. Første bostedet vårt her ble Brågården innom Rønningsbakken. Far min hadde i mange år vært med på anleggsarbeid rundt i landet og var på denne tida knyttet til Merakerbanens anlegg.

På den tid trengte jernbanen mye stein for innkjøringa nordfra til byen. Det var full drift ved steinbruddet oppe i Kongevegen. Sjøen gikk den gang helt opp til Gråmølna, som forresten var skole da. Oppe i steinbruddet ble steinen lastet opp i traller. Og i tett rekkefølge ruller de steinlastede trallene på skinner ned etter jordene. Det var ingen bebyggelse opp etter Rosenborg den gangen, ikke noe å snakke om i alle fall. Men en del av husene i Gamle Kongeveg og i Innherredsvegen var imidlertid kommet på plass. Trallene rullet av seg selv nedover bakkene mot Lademoen. Vi gutter fant mye moro i å

slenge oss på steintrallene. Helt ufarlig var det jo ikke. Men du vet det var da som nå, at det helst vil gå bra tross alt.

Senere flytta vi lengre inn mot byen. Vi leide rom hos enkefru Linstad i Myhregata. Det var et lite, trivelig hus med hage utafor. Noe senere flytta vi til Søberg-gården i Nordtvedtgata. Om vinteren hadde vi unger mye moro med kjelkeaking nedetter Nordtvedtgata. Det sto ingen sint konstabel nede på hjørnet og sa at aking var forbudt den gang. Det var ikke rare kjøredningene vi hadde, bare ei bomme. Den besto av to fjøler som var rundet foran og bak og med båndjern under. Når bomma satte ut over bakken, ramla den som ei tom bikkvogn. Men moro var det i alle fall.

Alt var i grunnen så mye hyggeligere den gang. Folk var så mye mer gemytlig synes jeg. Det kunne være smått heime mange ganger. Men var det lite mat, tok vi korga og gikk til byen. Da vi kom heim var det både kakeskreller og skillingskaker i korga, nok til hele familien. Jeg husker jeg var visergutt ei stund hos skredder Corneliussen. Han var underlig, men snild kar. Alle unger som kom inn til ham fikk 2 øre. Foran høgtider som jul og påske kunne det til og med vanke både 5 og 10 øre. Og det var mye godt en gutt kunne få kjøpt for en 5-øre den gangen.

Hele fjæra inneretter Lademoen var fin den gangen. Om sommeren florerte badelivet. Men det var jo ikke godvær bare den gangen heller. Men i stille som i storm var fjæra et yndet oppholdssted for oss gutter. En gang forliste en båt utafor på fjorden. Den hadde hatt last av reinsdyrskrotter. Skrottene drev inn i fjæra og jeg tror hele Lademoen hadde reinsdyrkjøtt til middag i mange dager etterpå. Fjæra var også fin til flyndrefangst. Somme ganger kunne vi stolte vandre heim med store knipper fin flyndre, et velkomment tilskudd til middagsbordet.

Om vinteren la isen seg tykk på brakkvannet langs fjæra. Da var det fin guttesport å hoppe fra isflak til isflak. Det hendte at enkelte drev til fjords i iveren. De kunne havne langt ut mot Munkholmen før folk kom til med båten og fikk berget dem i land igjen. Men om det gikk på livet løs iblant ga vi ikke opp den spennende sporten for det.

Og menneskene var ikke mer innstilt på fred den gangen enn nå. I alle fall lå vi på Lademoen i stadig krig med hverandre, det ene kvartalet mot det andre, eller også førte vi hissige feider med "pistan" oppe på Singsaker eller mot "hærene" fra andre bydeler.

Senere fikk jeg også vestbyen som operasjonsområde. Jeg husker vi gutter syntes det var veldig moro å få passe på hestene for kjørekarene på Ilevolden, mens karene sjøl kjøpslo eller var inne et eller annet sted og fikk seg en dram. Vi red cowboy rundt et par høge jordhauger som var på Ilevolden den gangen. Skibakken i Ila da var fra Åsvegen og nedover mot Bråkkåfjæra, omtrent der Gråkallbanen nå stopper ved foten av Steinberget. Det var først seinere vi dro så langt opp i marka som til Blyberget. Skøytebane hadde vi på tomta der Handelsgymnasiet nå ligger.

Jeg husker også så langt tilbake som til før Bakke bru - ja, den gamle - ble bygget. Det var Gamle bybru som den gang bant byen på østre og vestre side av elva sammen. Men det var ofte drøyt rundt brua. Det var fergested fra Rianhjørnet og over elva til Dronningens gate almenning. Det kostet 2 øre å bli ferget over. Men mange syntes 2 øre var alt for dyrt. For å spare utlegget trasket de den lange turen rundt Bybrua.

De politiske motsetninger var sterke også i de dager. Jeg husker jeg solgte aviser og det var litt av en kunst å by frem den rette avisa i huset. Kom jeg til å by frem gal avis ble jeg lempet ut på en temmelig hardhendt måte. Var jeg heldig og bød frem akkurat den avisa som stemte overens med familiens syn på tidens spørsmål, ja, så kunne det til gjengjeld vanke både sukkertøy og kake.

I 9-årsalderen fikk jeg arbeide på Ringve gård og jeg har mange av mine kjæreste og morsomste minner derfra. Jeg kunne fortelle mange stubber fra tida på Ringve. Men la meg fortelle om den gangen den store kjørebukken holdt på å ta livet av meg. Bukken på Ringve var forresten kjent vidt omkring. Den sto tjoret ute i bærhagen der vi akkurat den dagen holdt på å høste inn. Ringve hadde en større enn stor bærhage og 15 bærplukkere var i arbeid der hver sommer. Det var satt opp et do der for bærplukkerne. Det var akkurat bredt nok til et menneske. Mens jeg satt der, så slet bukken seg og det var meg han gikk til angrep på. Jeg kunne ikke komme noen veg i mitt fengsel så lenge bukken sto i døråpningen. Den klemte til meg gang etter gang og ene klæsplagget etter det andre befridde den meg for. Jeg ropte og skreik om hjelp så de hørte meg langt omkring, men da endelig hjelp nådde til sto jeg igjen i bare underskjorta. Jo, det var noe til bukk det. De hadde forresten en okse også på Ringve som ikke var å spøke med. Jeg kunne ha fortalt noen historier om den også, om du ville høre dem.

Mange fra Østbyen vil sikkert huske han Lars og Svarten hans. Han husker så godt han Lars sitte på vogna og rykke i taumene og si "Bapp, bapp, så gå nå he, he..." , forteller Paulsen. Han Lars og gampen trengte en hel dag på å kjøre ei halvfamn ved fra Nykaia i St. Olavs gate og innover Lademoen. Men så sørget nå vi gutter for å forsinke ham som best vi kunne. Først var det noen som ertet ham. Og Lars la på sprang etter ertekrokene. Imens var det noen andre som løste repet over veden. Da Lars igjen satte seg på lasset, så rauset mesteparten av veden i gata. Når han etter mye strev fikk gjort i stand lasset igjen, så var det på nytt noen som ertet ham og fikk han til å løpe etter seg. Imens var det andre som fikk løst selepinnene og selene, slik at da Lars igjen satt på lasset og sa "Bapp, bapp" til Svarten, ja, så gikk Svarten, mens vogna og lasset ble stående igjen. Og slik gikk det til at Lars trengte dagen til ende før han nådde frem med veden.

Vi fant stadig på nye gapsteker. Gutter var gutter den gangen med. Jeg husker en gang det bodde et kvinnfolk heime hos en av mine kamerater. Det var en kar som gikk på ivrige frierfötter til henne. Men følelsene ble visst ikke gjengjeldt, for en dag frieren kom, ba hun oss hjelpe seg med å bli kvitt ham. Vi fikk henne til å krype ned i en sengbenk, en slik en med skuff under for sengklærne. Hun krøp ned i skuffa og vi skulle si at hun ikke var heime da frieren kom. Men da fyren sto i døra, så ba vi ham i stedet om å komme inn for kanskje kom hun snart. Han kom inn og vi kokte kaffe og trakterte ham med. Men sengbenkskuffa var trang, alt for trang og smått med luft ble det visst også, for hun i benken tok til å jamre seg. Fyren spurte hva slags lyder det var. Vi fortalte at det var et kvinnfolk i andre etasje som holdt på å føde. Og han slo seg til ro med det. Langt om lenge ga han imidlertid opp å vente på henne og gikk. Men fra den dagen var vi ikke hennes venner lenger. Hun var lemster og støl og hadde vondt for å gå i lang tid etterpå på grunn av at oppholdet i benken ble av lengere varighet enn hun hadde reknet med.

I den tida var det forresten noe annet til martna enn nå. Det var telt i telt fra Ravnkloa til Jomfrugata og helt opp i Erling Skakkes gate. Vi gutter sparte hele året for å få penger til søtkaker og hardkokte egg. Det var i den tida det var nøtter å finne inne på Ladehammeren og det var harer å jakte på oppe i Hovmarka. Vi kunne se dem fra klassevælsset i Sæterskolen.

Jeg begynte i snekkerlære hos gamle Alnes, men så solgte Alnes verkstedet. I den anledning ble det kjøpskål også på svennene. Da den nye mesteren kom om morgenen hang en læregutt over partstanga med hodet og føttene nedi steinene. Sjø! våkna jeg med hodet inne i en håarsekk. Sadelmakeren lå under en velta, halvferdig lenestol. Videre fant han en svenn under slipesteinbrya og en bak slipesteinen. Det var ikke tvil om at der hadde vært kjøpskål så det sa seks. Men da jeg var ferdig med læretida, da bestemte jeg meg for å dra til sjøs.

Og så gikk Sivert Paulsen over til å fortelle om alle de mere og mindre dramatiske opplevelsene han kom bort i så lenge han seilte på bøljan blå. Ja, dette har foregikk jo i de dager da en virkelig seilte, i bokstavelig forstand, før seilet ble fortrengt av kull og olje som framdriftsmiddel. Paulsen startet fra Trondheim med 5 kr. og ei klokke i lomma og dro sørover til Stavanger for å søke hyre. Klokka forliste alt i Bergen under ei rangel der. Men Paulsen nådde da frem. Etter en tids lediggang og leiting etter hyre, ordnet det seg slik at han kunne ta skipskista og gå om bord i en båt og dra ut i verden. **O. B.**

(Her avslutter vi referatet av intervjuet uansett hvor spennende hans fortelling fra de syv hav er. Vi vil jo konsentrere oss om hjembyen.)

Arbeider-Avisa, 1. februar 1964:

"Gode" gamle dager på Reina og La'mon.

7-8 åringer måtte jobbe hardt for å holde frost og sult borte i heimene til arbeidsfolk. Ved Sverre P. Hegge.

Jeg var fire år da vi flyttet til Trondheim i 1891. Vi bodde da på "Reina" på Lademoen i et stort toetasjes hus som kaldtes for "Kuniggården". Den lå med front mot den store trekantede sletta mellom jernbanelinja og gata langs øverste kanten av "Reina". Denne plassen, som merkelig nok lå som en ubebygget løkke helt fram til senere tid, men som nå er opptatt av Norske Meieriers Salgssentral, var tumble- og lekeplass for strøkets barn. Om vinteren var den, etter den tids beskjedne krav, en brukbar skøytebane når snø- og isforholdene var gunstige, d. v. s. for de som var så heldige å ha et par skøyter. Skøyter ja, utvalget den gang varierte etter økonomien fra "stokkskøyter" via skruskøyter til kr. 2.50 over til lengdeløpskøyter

som var tynnere og helt flate under samt kunstløpskøyter med remmer. Senere kom "panserskøyter" og skøyter med sko, for dem som hadde råd til å anskaffe slike.

Omtrent midt på den ene langsiden av denne plassen opp mot jernbanelinja lå opplagt et vrak av en gammel pram eller annen skute som var til mye moro. Dessuten slo vi ball, kastet skotthyll m. v. om sommeren.

På andre siden av jernbanelinja lå og ligger fremdeles Bakkestrandens Bedehus, hvor der hver søndag var søndagsskole. Dit måtte både jeg og mine søstre gå hver søndag etter hvert som vi ble store nok. Og nåde oss om vi ikke hver gang kom hjem med hver sitt eksemplar av "Søndagsskolebladet" i neven. Manglet det så var det bevis på at vi hadde skulket og da ventet en omgang ris.

Jeg kunne mang en gang ønske at vi ikke bodde slik til at vi hadde så god utsikt til lekeplassen for det var ytterst sjelden at jeg kunne få slippe ut dit. Far var ofte arbeidsløs og da måtte vi barna forsøke så godt vi kunne å hjelpe til med å skaffe inntekter til mat. En vinter hadde far tatt seg hyre "på Lofoten". Jeg var da i 8-9 årsalderen og da var det særlig smått for oss. For å oppholde livet tok mor hjem søm fra "Nissens Arbeidshus". Det besto i søm av lerredsundertøy som skjorter, serker m. v. Jeg kan huske jeg ofte våknet utpå natta ved rammelen av den gamle "Grover & Backer" symaskine som hun hadde. Så kunne det bli stille et øyeblikk. Da så jeg at hodet hennes var sunket ned på maskina. Hun sov. I neste øyeblikk kvakk hun til og begynte å sy igjen. Slik kunne det veksle flere ganger før hun endelig ga opp og gikk til sengs.

Så en dag kunne jeg bli sendt utover til "Vervet" d. v. s. Nordre Verft, der hvor Ørens mek. verft nå ligger, etter en våg = 18 kg. tjæretau. Det var stumper av gammelt tauverk som vi hugget opp i lengder på 15-20 sentimeter. Taustumpene ble lagt i en gryte og kokt til de ble myke. Deretter ble de banket så de ble løsere og deretter omhyggelig plukket fra hverandre og ble til "tjæredrev". Når så det hele var ferdig, brakte jeg det ned til "Vervet". Fikk betalingen og en ny omgang taustumper tilbake. Verftet brukte dette tjæredrevet til nating av skjøter og skutesisider og dekkplanker. Jeg husker ikke nå betalingen vi fikk for en slik jobb, men det var sjølsagt ikke stort.

Når jeg kom hjem fra skolen og hadde spist middag, kunne jeg be mor pent om å få gå ut for å leke med de andre gutta ute på plassen.

Men svært ofte var svaret nei. "Først gjør du fra deg leksene og siden skal du "pløse drev"." Eller: "Når du har gjort leksene må du ta ut kjelken og dra for å plukke noe flis". Det siste innebar at jeg måtte dra utover til Huitfeldts sagbruk i Ila og plukke opp flis fra sagingen. Flisa lå som regel utover og var delvis fastfrosset i snø og is. Jeg gråt mange ganger over "neglebit" i fingrene før jeg hadde fått rasket sammen et beskjedent kjelkelass. Det var også stor rift om flisa. De som bodde i Ila og kunne komme først til "mølla", hadde som regel alt dratt av gårde med det beste og meste før jeg rakk å komme meg utover.

Hjemturen med flislasset fra ytterst i Ila til innerst på Lademoen var lang og tung. Det er ikke å undres over at en underernært 8-9 åring grudde seg for å ta fatt på en slik tur. Det var ikke alltid sammenhengende snøføre hele vegen. Ofte var det å slite og dra bit for bit over snøbare stykker. Bakke bru, eller "Nybrua", som den het i daglig tale, var nesten snøbar, men det måtte gå. Enhver kan ellers tenke seg hvilken brenselsverdi det kunne være i denne spekte, tynne treflisa. Enkelte ganger, etter skoletid, kunne jeg gå utover til "Nissens Arbeidshus" for å bunte ved. Arbeidshuset drev nemlig også med småsalg av hogd ved. Gamle eller arbeidsløse karer kunne få jobb med å sage og hogge veden. Dette var jo før motorsagenes tid, så all ved ble kappet med hånd.

En annen liten inntektskilde hadde jeg nå og da ved å hente slakteavfall for en nabo som holdt griser. Dette måtte hentes på brygga hos Hegstad på andre sida av "Nybrua". Dette gikk så noenlunde når det var kjelkeføre. Men å trille en av de gammeldagse tunge trillebørene fra andre sida av Nybrua og til Lademoen fylt med en stor kuvom og andre greier var i grunnen ikke heldig for fysikken til en liten kar i 9-årsalderen, men det måtte gå det og.

Om høsten, etter at potetene var tatt opp, var det å dra ut til de store gårdsbrukene på Strinda og be om lov til å "hekte etter" som vi kalte det. Vi forsøkte da med grevet om vi kunne finne noen poteter som lå igjen. Jeg kan ikke huske at noen nektet oss dette, men utbyttet kunne bli så forskjellig, skjønt enkelte ganger kunne det bli bra også. Det var særlig når det hadde vært regnvær og bløtt under opptakinga at "etterhektinga" ga mest utbytte.

Det var ellers smått med kosten både når far var hjemme og arbeidsløs og de gangene har forsøkte seg som "lofotkar". Det var ikke

noe som het arbeidsledighetsbidrag eller "trekk på hyra" i den tida. Margarin på brødet var en luksus som var sjelden. Hadde mor noe så ble det rasjonert slik at hver av oss fikk en liten klatt som vi selv fikk disponere og som vi måtte få til å rekke på så mange brødkiver som mulig. Vi var på denne tid 5 søsken, 4 søstre, hvorav en var eldre enn meg, og den minste i toårsalderen.

Etter at jeg var begynt på Kalvskinnskolen (de første to årene gikk jeg på Seterskolen) måtte jeg ofte gå på skolen uten skolemat. Som regel var jeg sulten allerede når jeg kom til skolen. Det var jo et godt stykke veg å gå fra Lademoen til Kalvskinnet, ofte bare med en brødkive med sirup som pålegg i magen før starten. Melk var luksus, den måtte i tilfelle gjemmes til kveldsgrøten. Til morgenmaten ble det en tynn kaffetår som til dels kunne bli kokt på brendt bygg. Hadde jeg noen øre sprang både jeg og andre elever i frikvarteret til baker Hegdahl øverst i Munkgata og kjøpte en halv 10 øres sirupskake eller "skreller" for 5 øre. "Skreller" var de skalkene som ble skåret av thebrødstengene når de ble delt opp. Hvor mange vi kunne få for pengene berodde på betjeningens velvilje.

Gjennom bekjenskap skaffet mor seg senere to gode matleverandører som holdt den verste sulten borte fra oss. En morgen kom hun med en stor korg med lokk av den typen som den gang ble brukt ved innkjøp. Lever den til forvalteren på den anstalten du vet i Kongensgata. *Hils fra meg, og så henter du den når du går hjem fra skolen*, sa mor. Korga var tung å bære på hjemturen, men da vi åpnet den hjemme viste det seg at den var over halvfull med brødsalker. Det var "soldatstomp" som denne brødsorten ble kaldt. Endel var ganske hårde, men det hadde ingen betydning for oss. Det var jo ellers en bedre anvendelse for dette brødet enn å kaste det i grismatdunken. Jeg leverte inn korga der en gang for uka. Vi fikk også en annen leverandør av skalker, nemlig en av byens kafeer. Disse skalker var som regel helt ferske og skåret av "husholdningsbrød". Hos slakteren, der jeg hentet slakteavfall til naboen, fikk vi kjøpe meget billig kjøttrull og lignende. Den ble varmet opp og brukt til å bløte opp de hardeste brødsalkene i.

Det var ofte smått med varm mat utenom grynmelsgrøten til kvelds. Kokte poteter med en klype salt "attåt" ble mye brukt når det ikke var penger i huset. Hadde vi noen ører til melk og mel så var det foruten kveldsgrøten også klubb til middag. Skiver av "kaldgrøt" med

sirup på var også en delikatesse som forekom nå og da. Om søndagene kunne vi likevel ha rene herremiddager, hvis kassabeholdningen tillot det. Da dro jeg til slakteren om lørdagen og kjøpte "kattmat for 15 øre". "Kattmat" var i dette tilfelle lever. Det var nemlig få som kunne bekvemme seg til å bruke lever til folkemat. Jeg kunne derfor få et leverstykk som var så stort at det bare for 15 øre ble en hel middag for oss. Blod kunne vi også få kjøpt billig når vi hadde noe å kjøpe for og vi passet på å være til stede i rette tid. Da kunne vi kose oss med blod-pannekaker.

Jeg husker at far en gang kom tilbake fra Lofoten. Hele fortjenesten for hans vedkommende var en halv otting rugkavring. Fisket var slått helt feil og karene delte den gjenværende proviant mellom seg. Far ble gående arbeidsløs. For om mulig å skaffe tilveie noen kroner tok han til å lage vegghyller, små halvrunde hyller som den gang ble brukt for å sette gipsfigurer på. Jeg ble så sendt ned i Ravnkloa eller på Torvet. Der sto jeg og frøs og forsøkte å bli av med hyllene for 50 øre pr. stykk. Det var ikke akkurat noen prydgjenstander og salget gikk tregt. Jeg hadde inntrykk av at de få som kjøpte, nærmest gjorde det av medlidenhet med "guttongen" som sto der og frøs.

Som en ser var det jeg som måtte være ærendsgutt og utføre andre jobber, selv om jeg bare var 8-10 år. Min eldste søster, som var 4 år eldre enn jeg, hadde nok med å passe de tre mindre søstrene og mor sydde det hun orket utenom husarbeidet. Far var i disse årene som regel med på Lofotfiske om vinteren og ellers gikk han for det meste arbeidsledig. Han led også av magesår, var motløs og nedfor, så det ble ikke stort med ham.

Jeg var for øvrig ikke noe til kar sjøl heller, hadde bronkitt og var slapp og elendig. Kameratene på skolen kaldte meg for "guligen". Tannverk hadde jeg stadig, men innen jeg rakk å få trukket ut tanna, hovnet det bestandig opp slik at tannlegen nektet å trekke. "*Kom igjen når hevelsen er gått bort*", fikk jeg beskjed om. Men når det var skjedd, var også tannpina vekk, og så ble det ikke noen trekking denne gangen. Jeg husker en gang jeg hadde skulket skolen for tannverk. Da jeg kom på skolen neste dag, spurte læreren meg hvorfor jeg hadde vært borte. Da jeg svarte at jeg hadde vondt i hodet, sa læreren: "*Ja, jeg ser det*". Så ble der ikke mer snakk om den ting.

Allerede i 11-årsalderen begynte jeg som visergutt ved Trondhjems Mineralvannfabrikk. Min eldste søster, som da var konfirmert, hadde da allerede begynt å arbeide der. Det var hun som snakket med formannen for meg. Mitt arbeide på fabrikkene besto vesentlig i å dra rundt med brus til kundene. Stålrørsvogner med gummihjul var ikke oppfunnet enda, så jeg brukte sjølsagt den tids håndvogn. Men trekorgene til 12 flasker og trekassene til 50 flasker var de samme som brukes den dag i dag. Jeg arbeidet i heldagspost i skoleferien og ellers etter skoletiden. Vi hadde nå flyttet fra Lademoen og bodde på Øvre Møllenberg. Ellers flyttet vi nokså ofte i denne tida. Årsakene var vel i de fleste tilfelle at vi ikke maktet å skaffe penger til husleien og av den grunn ble oppsagt der vi bodde.

Arbeider-Avisa, 20. mars 1965:

Musikraften i Lademoen kirke

Det var litt av en begivenhet i Østbyens musikkliv i går kveld da Lademoen kirkes nystartede orkester ga sin første konsert. Organist Ivar J. Bonsaksen har vært initiativtaker og en kan si at det rike sang- og musikkliv knyttet til Lademoen kirke er vokset frem fra og omkring familien Bonsaksen. Musikkfølelse og interesse går ofte i arv, og alt nå tar en ny generasjon innen familien aktivt fatt på lederplan. Det er sjelden å se en så ung dirigent lede et orkester som spiller kirkemusikk og med sin nesten like unge bror som solist ved orgelet. John Bonsaksen som dirigerte er 16 år! Og bror Per er vel et par år eldre.

Orkestret er meget ferskt. Det startet sine prøver i februar, og en kan vel slå fast at resultatet lover meget godt. Det sitter gode amatører på de fleste stemmer. Av stor betydning er det at fiolingruppen har kvalitet. Og her ble det musisert vederheftig og med god tone.

Konserten åpnet med sonate og koral av Buxtehude. Det klang vakkert, og særlig koralen fikk en rytmisk mykhet som tjente dirigent og orkester til ære. John Sand var solist i to satser fra Vivaldi's cellokonsert. Her assisterte Per Fr. Bonsaksen på cembalo. Dette er krevende musikk som virket noe stram i tempo. Solisten skilte seg bra fra oppgaven. Tonen klang riktig godt, men nyanseringen kunne ha vært rikere. Siste del av siste sats som ble spilt, var riktig bra.

Lademoen Kirkes Guttekor under senior Bonsaksens taktstokk, sang fra galleriet i tverrskipet 3 sanger. Du verden så vakre guttestemmer kan være når de synger på sitt beste. Kirken må ha gode akustiske forhold. I hvert fall hvor undertegnede satt kom alt klart og bærende fram. En fin innsats som røpet solid instruksjon kom til sitt beste uttrykk i lovsangen til slutt. Orkestrets messingblåsere spilte under dirigent John M. Bonsaksens ledelse, W. Schneider Turnmusikk. Et raskt staccato tempo med fanfarens karakter preget to av numrene, mens tredje var en kjent gammel koral. Innsatsen musikalsk var noe ujevn, men som helhet klang det bra.

Per Fr. Bonaksen var solist i Koralfantasi av Michelsen og i Händels skjønne Orgelkonsert i g-moll. I den siste medvirket også orkestret. Solofiolin spilte Egil Scheide og cello John Sand. Händels konsert ble konsertens beste prestasjon. I andresatsen klang orgel og orkester sammen i en organisk enhet. Det var presisjon over ansettelse og en frisk air som lover meget godt. En gavotte av Bach til slutt fikk for oppjaget tempo og mistet gavottens eleganse, et faremoment som så altfor lett gir touch av folkedanskarakter.

Helhetsinntrykket kan summeres i få ord, amatører og alder vurdert under ett: Meget lovende! John M. Bonsaksen dirigerte med sikker hand og kjente sitt partitur. Han kommer nok til å sette spor etter seg senere. Æren for det som hittil er gjort, tilfaller nok først og fremst Ivar J. Bonsaksen. Fremmøte var bra. **Ar.**

Arbeider-Avisa, 20. mars 1965:

Ulstadløkken

En dag i september 1922 drev flere karer med noe ødeleggelsesarbeide inne på gårdsplassen til Nidar Chokoladefabrik. De rev ned en liten trerønne, som en gang i tiden hadde tilhørt et større bygningskompleks. De morkne bordplanker og stokker ble kappet opp, kastet i fyringsovn, og ilden fortærte de siste rester av det som hadde vært gamle Ulstadløkken gård. Det eneste minne den etterlot seg, var vegen av samme navn og en del løse rykter om at det hadde vært spøkeri omkring den, fra tid til annen. Især om høstkveldene, når månen lyste ned på huset og haven og jordene

omkring. Det var vel fordi gården lå så ensomt til, at slikt snakk kom opp.

Om stedet hadde noe navn før løkkehuset ble bygd, så var det i alle fall ikke Ulstad, et stedsnavn som kunne bringe tanken tilbake til et eldgammelt Ullstadir, analogt med Ulvin og Ullensaker og Ullensvang, og at det hadde vært et kultusområde, der trønderske hedninger samlet seg en hellig dag i året for å hedre den fagre og kjekke idrettsguden Ull, stesønn til Tor med hammeren. Nei, den senere løkken fikk navn etter en colonial- og fedevarehandler på Bakklandet, og opprinnelsen til dennes navn må vi søke langt utenfor byens grenser, i Hegra. Der finner vi Olgustadir, eller Olgo Stadium, som det står i Aslak Bolts jordebok fra 1400-årene. Olgostadir endret seg i århundrers gang til Alstad og Ulstad. En som het Peder Ulstad flyttet i 1760-årene til Værnes, og hans sønn Gunnar reiste til Trondheim og ble handelsmann. Forretningen i Ulstadgården, Nygaten 1, var godt kjent og besøkt av bakklendingene, og Ulstad kunne i 1795 se seg utveg til å kjøpe et jordstykke i Lade sogn, og det ble kalt for Ulstadløkken. Der begynte han å bygge vestfløyen til den senere store hovedbygningen. Fra Høvringen i Bymarka hentet han trær og lot plante en allé fra Buran og til Løkken.

Fra 1847 og utover eide Gunnar Ulstads sønnesønn, Gunerius Ulstad, forretningen på Bakklandet og løkkeeiendommen. Den var ikke så liten, den bredte seg over 80 mål, og avlingen av rug, bygg og havre fylte tretti tønner. Besetningen var på en hest, noen sauer og seks kyr. Melken ble solgt inne i byen, og grytidlig hver morgen kjørte husmannen Sølfest med melkekjerren ut fra løkken og tok fatt på den nokså drøye vegen inn til byen. Ved middagstider kom Sølfest og kjerren raklende tilbake fra byturen, over gamle Bybru, utigjennom Nedre Bakklandet og forbi Bakke kirke. Bygrensen gikk akkurat her i denne tiden, fra kirken og like ned til fjæren. Så Ulstadløkken var et sted langt ute på landet, en fredens idyll.

Men som sagt gikk det rykter om at det spøkte der i blant. En mann, som en høstkveld hadde gått forbi gården, fortalte at han hadde syntes å se et svartkledd kvinnfolk rusle inne i haven, og som han halvt stanste for å se bedre etter, var det ikke noe han bare hadde syntes. Nei, kvinnfolket kom vandrende like mot ham og lot seg ikke hindre av trær eller havestakitt, men spaserte tvert igjennom dem. Jøje ham, som han da hadde lagt på sprang, sa han siden.

Det var en som kom ut for noe verre enn sorte damer, etter hva han selv trodde. Ute på jordet ble det en gang gravet en brønn. Det vil si, det var tenkt å skulle bli en brønn. En mann hadde gått der og vært mystisk med ønskekvist, men det måtte ha vært en liten feil med kvisten, for noe vann kom det ikke ut av den ønskevandringen. I ergrelsen gadd man ikke fylle hullet igjen etterpå, så det ble en nokså dyp grop. En sen sommerettermiddag var det en bukk, et eller annet sted fra, som forvillet seg ut på jordet her, og det gikk ikke bedre enn at den skled ned i brønnhullet. Selv om den var bukk, greidde den ikke karre seg opp igjen og den brekte etter nødhjelp. Men ingen hørte den. Bukken satte seg til der nede og ventet taus og gretten på morgnens komme.

Sent på kveld kom det bortover jordet en mann som var på hjemveg til kåken sin ute på Ladehammeren. Han hadde sittet i Tavern og drukket ganske godt, og en kamerat hadde velvilligst rodd ham over til Bakkestranden. Han var ikke helt stø på foten der han sjanglet i veg forbi Ulstadvækkgården. Husene lå der hemmelighetsfulle i månelysset, bak havens gamle trær, og nattevandreren kunne ikke dy seg for å glane der bort alt i ett. Ikke så å forstå at han trodde på spøkeri og sorte damer og sånt noe - hå nei san, det gjor'n rett itj, nei! Han bante lysende hett da grunnen i det samme kom vekk under ham. I neste øyeblikk lå han på bunnen av brønnngropen, med stuvet fot. Han ba en viss mann hente seg, der han famlet med hendene, krafset borti noe ragg, og under det var et eller annet som aldeles ubegripelig minte om en klov eller hov. Han kjente en gruelig vond ånde mot ansiktet, kavet for seg, og tankene hans sto isnende stille da han grep om to horn. I de neste sekunder så månen en mann renne forstyrret bortover det endeløse Ulstadvækkjordet som om den onde bokstavelig talt var i helene på ham.

Årene gikk. Den første januar 1893 ble en god del av Lademoen, inklusiv Ulstadvækken, innlemmet i byen. Man pønsket på å bygge der. Byens arbeiderbefolkning bodde dårlig, og formannskapet nedsatte 15. oktober 1896 en komité, som skulle prøve å løse boligproblemet. Fire år senere gjorde komiteen framskritt, den ble utnevnt til sakkyndig og lønnet komité. Den begynte å foreslå innkjøp av en del av Rosenborgs grunn. Men da eieren forlangte halvannen krone kvadratmeteren, rystet komiteén på hodet og trakk forslaget tilbake.

Den 3. september 1900 kom et annet tilbud: *Jeg giver Dem som Formand i Arbeider-Boligkomitéen herved paa Haanden i to Maaneder den Sogneprest R. S. Ulstad med flere tilhørende Deler af Ulstad-løkken med paastaaende Huuse, som ligger paa søndre Side af Jernbanelinien, for en Kiøbesum af 75.000 Kroner pluss Omkostninger.* På grunnlag av dette tilbud ble der foreslått å kjøpe denne del av Ulstadløkken og gå i gang med å bygge 10 trevillaer der. Kommunestyret lot forslaget ligge en stund, til nærmere overveielse og betenkning. De beste tomter på Ulstadløkken var nå under rask bortselging, hele området fra Innherredsvegen og Mellomvegen, fram til havestakittet på Ulstadløkken gård.

I april 1904 tok man fatt på en lengere debatt om innkjøp av det som var igjen av byggetomter. Etter seks års forløp bestemte kommunestyret seg for å erverve noe av den gjenværende løkke. To år senere ble det gjort videre framskritt med boligsaken. En ny boligkomité ble nemlig da opprettet. Allerede den 10. oktober det følgende år foreslo den at kommunens Ulstadløkke skulle bebygges med 10 gårder, hver på 60 leiligheter. De ble antatt å være ferdige til innflytting 2 år etter.

Selve Ulstadløkkehuset lå der fremdeles. Huset og tomten var i mai 1912 blitt innkjøpt av den nystartede Nidar Chokoladefabrik. Den kom imidlertid ikke i gang med prosjektet før i 1915. Fabrikken omsluttet etter hvert hele området der Ulstadløkken gård hadde ligget. Den var allerede glemt av folk flest, da de siste rester av den ble revet, den høstdagen i 1922. En og annen av den eldste generasjon i dag kan vel enda gjenkalle så vidt i minnet Ulstadløkkehuset, der det lå som noe av en landsens herregård.

Asbjørn Lund

Arbeider-Avisa, lørdag 29. november 1969:

Østbyen fra turterreng til selvstendig bydel.

Skotøyet var det store problemet for skolebarna fra arbeiderstrøkene. *Tekst og foto Vidar Hansen.*

Alle byer har sitt "nummer 13". Alle byer har sin østkant. Rudolf Nilsen og Oskar Bråten har gitt sine skildringer fra østkanten i Oslo. Det var der arbeiderklassen holdt til. For ikke mange tiårene tilbake,

før klasses skillet ble så pass utvasket som de er nå i det norske samfunnet i dag, var det nær sagt alltid på østkanten en trafikk proletariatet, de eiendomsløse. Her vokste leiegårdene opp. Her holdt fabrikkarbeiderne til. Her lekte arbeidernes barn i bakgårder som ikke alltid ga de små de sunneste vilkår å leve opp under. Situasjonen har forandret seg på noen ganske få år. I dag finnes klasseskillene andre steder i samfunnet. Men ennå har våre byer beholdt sine østkanter.

Lademoen, eller La'mon som det heter på godt trøndersk, har ennå sin tause historie å fortelle om de store leiegårdenes tid. Av og til er det som et lite pust fra fortiden, fra de økonomisk harde 20-30-åra, å la blikket fare langs murgårdenes grå fasader. I hvert fall kan vi som vokste opp seinere, og ikke opplevde kriseårene, tro det er og var slik.

Men det var først så seint som i 1887, da Bakke bru ble åpnet, at Lademoen, denne fjerne "forstaden" ble "oppdaget". Den gangen hørte den ennå med til Strindens prestgjeld, men i 1893 ble den innlemmet i bykommunen. Etter sigende var det ikke nettopp noen kjært ønsket tilvekst. Nå måtte bykommunen også ta ansvaret for alle de fattige "børn" som etter hvert begynte å vokse opp i de østre delene av byen. I tidligere tider var strøket omkring Voldsminde og Buran et yndet utfartssted og friareal for familier og foreninger. I sommerhelgene, i godvær, trakk folk hit på landturer. Vekk fra byens larm og mas, med hestedoninger og hestemøkk på brosteinene. Kanskje hadde også den tids mennesker sitt "stressproblem"? I hvert fall søkte de ut fra staden til de landlige omgivelsene som Lademoen den gang bød på. Seinere ble turen utvidet til også å omfatte Lademofjæra, som ble et yndet badested.

På sommeren søkte også medlemmene av Klubbelskabet Harmonien til Voldsminde, til Voldsminde gård, hvor skipskaptein Vold drev et traktørsted. Hans bror, lensmannen, hadde et annet traktørsted ikke så langt unna: "Lykkens prøve". Det var nok de kondisjonerte i datidens samfunn som fikk prøve den lykke lensmann Wold hadde å by på. I 1819 ble dette lykkestedet gjort om til skole for Strinda. Ved eksamen som ble avlagt i 1840 hadde skolen hele 56 elever. Av disse hadde 24 lært å skrive og regne, forteller lærer Kristen Aspaas i sin jubileumsberetning for Lademoen skole.

Men utfartsterrenget på Lademoen forsvant. Det som før hadde vært et kjært friområde for byens innbyggere, ble i 1890-årene og utover ganske sterkt befolket. Østkanten begynte å ta form av bydel. I

1895 ble det bedre tider i byen. Folk flyttet inn fra landsbygda, og behovet for arbeidskraft var stadig til stede. En stor del av veksten foregikk på østsiden av Nidelva. Det ble en lokal liten befolkningsbombe, som ga som resultat at Østbyen i 1895 hadde 17.000 av byens 33.000 innbyggere. 20 år tidligere bodde det bare 6.700 innbyggere på "den andre sida" av elva. Og La'mon kom til å stå sentralt i bildet for den sterke utviklingen og ekspansjonen som fant sted i denne bydelen.

Den 3. mars 1904 vedtok Trondheim bystyre at bydelen Lademoen skulle få sin skole. Den skulle ligge på Eli plass, mellom den nye kirken som var under bygging, og Mellomveien. Etter hvert hadde det blitt så mange av almuens barn at de måtte få sin egen skole om de alle skulle få sjansen til undervisning. Riktignok var det i enkelte konservative kretser motstand mot bevilgningene til den nye skolen: 14 menn og en kvinne stemte imot i bystyret. Men saken gikk igjennom, og dermed hadde Østbyen, La'mon, fått sin skole. Kirke var allerede under bygging, for at heller ingen skulle gå fortapt frivillig...

1. september 1906 var elevtallet 1206 barn. Skolen var sprengt fra første dag. Det som for under 100 år tilbake i tiden var friareal, hadde vokst seg til en stor bydel. Lademoen skole kom til å stå som et bevis også for denne bydelens sosiale reising. Noen av de problemene beboerne på østkanten hadde å stri med, kommer godt fram i dette sitatet fra "Ny Tid" i forbindelse med skolens åpning: *"Den nye skole vil uten tvil få en stor betydning for de østlige bydele. Paa den anden side vil ikke minst Lademoen skole ha vanskeligheder at kjempe med. Om forældrene viser aldrig så stor interesse for skolen, kan det mangan en gang falde vanskeligt at skaffe det nødvendige til børnene. Særlig legger ofte skomangel en hindring i veien for en god skolesøgning. Det er ikke greit i mange familier når vinteren kommer med arbeidsløshed og nød."*

Samme dag som innvielsen gikk også skoleinspektør Svensen, gjennom byens aviser, inn for å opprette et legat, som skulle ta sikte på å hjelpe barna med sko. 218.74 kroner ble samlet inn. I 1910 var fondets midler oppe i 500 kroner. Også dette sier litt om forhold som ikke ligger så svært langt tilbake i tida. Arbeidsløshet var noe en måtte regne om vinteren. Da kunne det ofte være knapt med både det ene og det andre. En fikk være glad om maten strakk til. Sko fikk heller komme i annen rekke. Som i så mange andre østkantstrøk fikk også

Lademoen sine problemer, ikke minst med alkoholen. Den fulgte svært ofte i arbeidsløshetens kjølvann som en slags trøst for mange. Det var kanskje derfor ikke noen tilfeldighet at Trondhjems Brændevinssamlag i 1897 støttet godt opp om skolebespisningen, som ble finansiert av private... I dag er Lademoen skole blitt ungdomsskole, og elevenes problemer er i hvert fall ikke fottøyet. I det tidligere turterrenget for byens brave borgere har blokkbebyggelsen etablert seg.

Julepresangen til Lademoens beboere, og hele byens for øvrig, var oppussingen av "western-kinoen" Rosendal. Ingen andre steder har så mange banditter blitt skutt i dueller, og ingen andre steder har så mange heltinner kysset den seirende helten så inderlig, ennå før han hadde fått kruttrøyken ut av neseborene. Kinoen har blitt et symbol for den nye tid; velstandssamfunnet har også gitt seg utslag i kinobillettens pris, uten at det ser ut til å innvirke på et blodtørstig, men likevel forholdsvis uskyldig publikum...

Men beveger vi oss nedover mot Strandveien, Østersundsgata og jernbanelinja, er ikke forandringene store. Hus er revet, og flere vil gå samme vegen. Men strøket har beholdt noe av sitt gamle preg. Hvor lenge det vil være, avhenger nå av de kommunale myndighetene. Området nord for jernbanelinja er allerede avskrevet. Her skal industrien ekspandere. Lade Fabriker A/S, Aktiebryggeriet - E. C. Dahl og Norske Meieriers Salgssentral har allerede nå fått øremerket strøket for sine formål. Motorveg nord vil også ramme de gamle arbeiderboligene, og forstyrre og ødelegge den patos som uvilkarlig vil legge seg over et strøk som dette.

Trondheims østkant er ikke lenger hva den engang var, i 20- og 30-åra. Velstandsutviklingen har grepet inn her også. Det er neppe noen som beklager det! Men om bebyggelsen i enkelte deler av Østbyen er ganske uforandret, har nok bydelen som helhet forandret seg. Vi har fått nye forretninger, kontorer og industri. Også strøket på "den andre siden av Nidelva" har blitt en del av byen og en del av bysamfunnet, med hva det innebærer av godt og vondt.

Hvilke konsekvenser den nye innfartsvegen til byen vil få er ikke godt å si ennå. Men det er ganske sikkert at den vil skape store forandring, og at den vil bety oppbrudd for en del mennesker som i alle år har bodd og trivdes i denne bydelen. Det er kanskje ikke så mange av de som først flyttet over elva som trodde at også denne

delen av Trondheim engang skulle bli sentral og betydningsfull. I dag har det vokst opp foreninger, barnehage, kino, gamleheim, ja til og med en ungdomsklubb... Jo, det har nok skjedd forandringer likevel!

Arbeider-Avisa, lørdag 29. november 1969:

Asker Nøst minnes barndommens La'mon.

"Krig med Rosenborginga" - arbeidsløshet og nødsarbeid.

- Vi flyttet til La'mon da jeg var seks år gammel. Jeg husker godt ennå at det ikke akkurat var populært om det kom noen utenforstående til dette strøket. En gang jeg skulle ha med en kamerat hjem begynte to-tre gutter å yppe seg mot meg. "*Men hain bor jo der oppi gata jo*", forkynte min kamerat og følgesvenn. Og dermed var jeg godtatt, og hadde aldri noen vanskeligheter på den måten mer.

Asker Nøst smiler fornøyd ved tanken på de fjerne minnene fra en barndom i Fjæregata. I dag 74 år gammel pensjonist, men fremdeles bosatt på Lademoen, i Østersundsgata 6. Flytte? Nei! Rett nok ikke så mange bekvemmeligheter, men likevel. Er en først vant til å leve litt spartansk, vil en nødig vekk fra barndommens gater. - Jeg husker mange episoder fra det gamle Lademoen. Ofte lå vi i "krig" med "Rosenborginga". Det gikk ganske hardt for seg på Kuhaugen i den tida. Mange møtte med pukkestein i lommene og det hendte nok at politiet måtte rykke ut, sier Nøst, som likevel skynder seg å forsikre om at ingen noen gang ble noe særlig alvorlig skadet. Til og med buekorps, etter beste bergensmønster, klarte "lamonittene" å stille på beina.

- Men noen som var særlig upopulære hos oss var "pistan". Det var de som gikk i middelskole, eller annen "betalingsskole". Vi kjente dem igjen på de spesielle luene de bar. De burde helst ikke vise seg på Lademoen. "Pistan" hørte til en annen sanfunnsklasse enn oss og hadde ikke noe å gjøre i vårt miljø.

- Den gangen jeg vokste opp gikk det trikk dit hvor Trøndemeieriet ligger i dag. Innenfor var det ingen bebyggelse, bare gjerder. Der slo vi ball og lekte på de store løkkene, mens "kaillan" spilte kort. De kunne ofte sitte hele natta, et kortlag på fire-fem mann.

Ellers hadde vi ikke så store fordringer den gangen. 12 år gammel fikk jeg post som visergutt. Halv dag. Jeg skulle gå med

regninger og løpe ærender. Kan du gjette hvor mye månedslønna var? To kroner! Av den lønna fikk mor halvannen krone, og sjøl beholdt jeg femti øre til "forlystelser".

Vintersøndagene gikk vi på ski. Vi var tidlig oppe om morgenen, spente på oss skiene, og gikk til Skistua. Der spiste vi gjerne et par brødskiver, kjøpte varm melk, og la iver hjem igjen. Ofte var vi hjemme ved elleve-halv-tolvtida på formiddagen. Men vi hadde da vært ute! Og det var ikke snakk om den slags utstyr som ungdommen har i dag. Det var slett ikke noe uvanlig syn å se folk komme gjennom byen på ski, i kalosjer og stivhatt. Og kvinnfolka naturligvis i side skjørt.

Men Gråkalldagen var den store begivenheten for oss fra Østbyen. Da møtte vi mannsterke fram. Unge og gamle. Mannfolkene hadde ofte med seg en liten hivert, og det hendte at enkelte måtte hjelpes opp igjen etter at de hadde satt utfor bakken og falt!

- Når vi snakker om hikkas, Nøst rister på hodet og smiler: - Jeg husker far alltid hadde stående ei flaske i skapet, konjakk med kamfer på! Det fikk vi unger ei spiseskje av om vi var sjuke, enten det nå var forkjølelse eller hodepine. Det var fryktelig sterkt! Ja, det kunne kanskje av og til være fantestrekker også det med sjukdommen da, for å få ei skje med konjakken.

- Men 30-åra og depresjonstida var vel hard?

- Fra 36 og utover til krigen ble det stadig bedre, men vi hadde mange vanskelige stunder før den tid. Nødsarbeid var til hjelp for mange, men det var ikke noe de kunne holde på med i evighet. Mange måtte gå til fattigforstanderen og be om penger, og det var ikke rart at de kviet seg, når de hadde vært vant til å forsørge familien sjøl.

Krigen krevet også sine ofre i Østbyen. Men i de tunge årene holdt vi motet oppe ved et slags galgenhumør, sier Asker Nøst. Tyskerne trodde kanskje vi var dumme mange ganger. Men jeg tror det var de som var de dummeste.

Lademoen har ikke forandret seg så mye på de årene som har gått. Gatene har blitt litt bedre, noen hus er revet. Men stort sett er det den samme bydelen i dag som i tidligere år, utad.

- Flytte herfra? Nei, det kunne jeg ikke tenke meg, sier Nøst.

Arbeider-Avisa, 20. november 1971:

Den gang Strandveien var "Lyckliga gatan"

Forleden kom en dame hjem til meg og ba meg følge henne for å se på rivingen og saneringen av Reina og de for oss så kjente tverrgater fra Strandveien. Vi som har opplevd barne- og ungdomsårene i disse trakter, ja, vi stod nesten som overfor en begravelse. Adolf Hitler og hans menn startet rivingen av Strandveien allerede under krigens dager, og halve Strandveien ble revet og delvis brent i Korsvika. Det var vel kanskje ikke så flotte hus, men det var en egen sjarm og samhold i dette strøket. Ved århundreskiftet og fremover gikk sjøen opp til Strandveien. Vi unger lekte der, vasset og badet, og mange hadde selvlagde kanoer. Vår hette "Hauken" og jeg har vært med og rodd rundt La-nesset for å kjøpe aurikler o. a. planter hos Ellen og Petter Lie i denne farkost.

Petter Lie var medlem av losje "Tordenskjold" og etter et møte der kom han ut i et voldsomt uvær. Han gikk inn på kirkegården og satte seg mot sakristidøren for å bie på været. Døren gikk opp og Lie gikk bakover inn i kirken. Dette virket voldsomt på oss barn når vi så denne Petter Lie senere. Ett monument over Petter Lie står inne på La-nesset.

Rett bortenfor Lademoen stasjon var det en fylling hvor byens forretninger kjørte ut søppel (det som i dag Renholdsverket tar). En gammel mann med spade sto og skjøv rasket på fyllingen. Der plukket vi barn spiker, bein o. l. som vi solgte for noen ører. Det var ikke faste lompepenger i de dage. Denne gamle original med spaden ga ideen til en revysang på lokalet "Sverre" som lå i Østersunds gate, og omkvedet av visen var *"kvær ein vognmannsgut i heile sta'n, bær respækt for mæ og spa'n"*. En av mine brødre fant ut at området rundt Lade var fint med "bein". Han kom da hjem og skrøt av et fint bein som skulle gi penger. Mor fikk se "beinet" og hun ble forskrekket da hun fikk se at det var en hodeskalle, og gutten fikk beskjed om øyeblikkelig og gå tilbake til kirkegården med det.

På hjørnet av Sodemanns gate, da het den Leistads gate, var en trivelig bakerforretning med "kringle" over døren, og en koselig bjelle som varslet vår ankomst. På disken stod "gråvkrusfat" med kokt fløte med snerke. På kanten hang et desilitermål for henholdsvis "peil" og

"halvpeil" fløte. Rett over gaten var handelsmannen med kolonial og skotøy. Der så jeg for første gang en gravid kvinne, og jeg gikk hjem og fortalte mor at denne damen hadde en "kumme" under forkleet. "Nei", sa mor, *"du har tatt feil"*. Dagen etter var jeg igjen hos handelsmannen og bedyret for mor at damen hadde denne "kummen" under forkleet i dag også. "Kummen" lever den dag i dag og er vel en mann i 60-årene. Ingen hadde vel tid til noen seksualundervisning, vi måtte finne ut av livets mysterier selv. Opplysning i radio og TV var et fjernt begrep.

Så gikk vi på "Ynglingen", det var Kristelig Ungdomsforenings hus hvor vi gikk på søndagsskole og omsider fikk vår bibel. Mitt eksemplar ligger foran meg og er datert 22-12-1912. Underholdning grep vi hvor den var å finne. Hver fredag i sommertiden var det en ung mann som av en eller annen grunn ville ta sitt unge liv. Han gikk utover sjøen på fjæra. Ungene fulgte etter, men han snudde alltid når bølgene kom imot ham.

En nabo av oss tålte ikke katter. Vi gikk opp på uthustaket og helte "valerianadråper" utover. Det skapte en motbydelig lukt, men som katter hadde en svakhet for. Den virket kanskje som dagens "hasj", for kattene kom om natten fra alle kanter og holdt en stor konsert på taket. Tidsberegningene kunne også være helt forskjellige da. Jeg minnes en liten gutt som ikke visste dagenes navn, men han fortalte oss at *"imorra får han far lønning, for do-mannen har vært her i dag."* Sannsynligvis var dette en torsdag da lønningene i de dage kom ut på fredag.

Når jeg nevnte den gamle hedersmannen Petter Lie, så ser jeg for meg noen av de andre fiskerne fra La-nesset. Vi kalte dem "lakskaillan". De dro regelmessig til Ravnkloa med fisken sin, og på hjemveien handlet de hos handelsmannen på Strandveien. De hadde blåmalte trillebører, og oljekannen som skulle fylles, var også blåmalt. Sirlig og korrekt kom de trillende med sin dyrebare last, rent som en Terje Viken. Men en gang regnet de feil. De kom tidlig en bededagsmorgen trillende med fisken og oljekannen. Min far stoppet dem og sa: *"I dag får du ikke sell no fisk i Ravnkloa, det er bededag"*. Skuffet returnerte de til La-nesset.

Senere kom oppmudringen av sjøen. Båtene forsvant, det var jo ingen fjære lenger, jernbanespor ble lagt med henblikk på Nyhavna og Industribygg ble bygget. Fra fjæra lød nå lyden av skotthyll istedenfor

bølgeskvulp. Når vi i disse dager er midt oppe i orkan og ødeleggelse, minnes jeg en springflo rundt 1911. Sjøen gikk opp i uthusene innover Strandveien, og båter som lå fortøyet, slet seg og fór i vill flukt opp til Reina som i dag er ved å forsvinne.

Det eneste som står igjen i dag som et minne fra "Lyckliga gatan" er det gamle slottslignende Aktiebryggeri, men også der er det ansiktsløftning. De gamle hus og haver med bonde-pæoner, spirea og duftende syren, er snart en saga blott. Utviklingen går videre. **R. U.**

Arbeider-Avisa, 27. april 1973:

Da Lademofjæra var Østbyens riviera

Havna i Trondheim en vårdag er som et glimt i en annen verden enn den som pulserer omkring Nordre gate og byens sentrum. Det lukter annerledes. Biltrafikken er til en viss grad byttet ut med trucken og kranens aktivitet langs kaikantene. Kai- og lossearbeiderne er i full sving med lossing og lassing. En og annen tilskuer har tatt oppstilling for å se på det pulserende livet. For meg som er vokst opp med de forskjellige havneplanene ligger det ennå i dag et skjær av guttedagenes mystikk og eventyr over havneområdene - spesielt da Nyhavna, Lademofjæras fine grågule sandstrand vil for evig og alltid stå fristende klart avtegnet som et minne på øyeeplets netthinne. På lavvann strakte sandøra seg like ut til steinmoloen som etter Darre Jenssens plan var bygget rett østover fra Brattørpiren. Jeg hadde i min barndom den glede å ha en av Darre Jenssens medarbeidere, ing. Knudtsen (Stein-Knudtsen) som nabo i Østersundsgata. Som løpegutt med tegninger til og fra kopieringsanstalten fikk jeg hos ham mitt eget tegnebrett i en krok i en 2-værelses leilighet. Herre Gud, hvor mange ganger har jeg ikke risset opp og tegnet denne moloen og deler av den framtidige Trondheims havn vi ser i dag.

Lademofjæra ja, - Østbyens "Riviera" - og byfiskernes små naust like ved jernbanebrua. Her luftet det friskt av tang og tjære og en kanskje ikke så helt frisk eim av fiskeavfall. I embeds medfør var jeg i går på befaring på gamle tomter. Tomter ja, skjønt den gang for 50 år siden, var det her bare sjø og på lavvann en sandøre. Etter sjømerker jeg kunne ta ut på Ladehammeren og Kuhaugen fant jeg ut at akkurat i Styrmannsgata sto det for 50 år siden en gammel pelekran som ble

brukt til stupetårn. Inne på strandkanten, rett overfor jernbanestasjonen, lå vrakrestene av en stor pram. Denne prammen var vårt private sjørøverskip, - skjønt det hendte prammen var okkupert av halvvoksne og voksne ungdommer, som her hadde sitt spesielle tilholdssted med pokerspill og andre "fritidsaktiviteter". Men det var helst på kveldene.

"Fjæra" var ellers også samleplass for tømmer som lå i svære lunner eller stabler. Disse "byggverk" var et sant eldorado for oss barna, - men var sjølsagt en meget farlig lekeplass. En gang skjedde det her en alvorlig ulykke da det under leken ble bevegelse i tømmerstokkene. En av småpikene vi lekte sammen med fikk en tømmerstokk over seg, fikk klemt inn hele brystkassen og måtte på sykehus. Heldigvis gikk det bra, tross alt.

I dag kjenner jeg meg ikke igjen på Nyhavna. Svære murkolosser, tyske bunkere og moderne industri- og lagerbygg er reist på "nytt land" som er innvunnet fra Trondheimsfjorden. Nye brede asfalterte gater er opparbeidet og der hersker det i dag stor trafikk og virksomhet. Nyhavna gir i dag arbeidsplasser for flere hundre mennesker. I sannhet en utvikling det er grunn til å ta hatten av for.

Arne Aunaas

Arbeider-Avisa, 21. februar 1976:

Innherredsveiens landlige fred

Vandret vi en dag ved midten av forrige århundre fremover Nedre Bakklandet, forbi Søndre Verft (Verftstomten kalt i dag) og bortover Innherredsveien, for å se hva det ble til med denne Østbyen, ville vi stoppe allerede ved Bakke kirke og finne det formålsløst å dra videre. På høyre side av veien lå Bakke Gård (dobbel så lang som den er nå), på den annen side reperbanen. Og et og annet lite hus oppe i bakkene. Men ingen Øst-by å se så langt blikket rakk.

Vi snur og skrår over til reperbanen, og mens vi går tilbake langsefter den, kan vi jo nevne at den ble anlagt i 1710, av bisp Krog, han som lot Bakke Kirke bygge i 1714, til bakklendingenes beste, så de slapp å traske den lange vei til Lade Kirke når de skulle gifte seg eller få sine barn døpt. Reperbanen hadde engang strukket seg fra det sted hvor det senere Trondhjems Mekaniske Verksted fikk

sin inngangsport og frem til Rianhjørnet. Forretningen som ga navn til hjørnet eksisterer jo ikke mer, men iallfall blant eldre trondhjemmere er Rianhjørnet fremdeles gjengs benevnelse. I årenes løp hadde reperbanen fått kuttet vekk enkelte deler av seg, for å gi plass til hustomter. Det som var bibeholdt av reperbanen ble nå, i 1850-årene, drevet av en som het Johan Næss. Vis a vis Bakke Kirke lå en del av levningene, men herfra og til Rianhjørnet var intet igjen av reperbanen. Istedet var det kommet opp en husrekke, som kunne sies å være tilhørende Bakklandets bebyggelse, med andre ord at Nedre Bakklandets gate tøyde seg fremover til og med Bakke Kirke, ettersom den jo var bakklendingenes gudshus. De som bodde i husene her kunne glede seg over landlige omgivelser. Like overfor seg, på den andre siden av gata, var der en bakket blomstereng med prestekraver og blåklokker og kløver og smørblomster, og ingen larmende trafikk hadde beboerne forbi sine vinduer. Mødre behøvde så visst ikke rope til sine barn et advarende: Sjå dæ godt for, da, når du skal over gata. Nei, gaten var så men en like trygg lekeplass som blomsterenget. Så ble det annerledes.

I 1870-årene nådde Bakklandsbebyggelsen frem til Nonnegaten, og etter en tiårs stagnasjon, fortsatte byggevirksomheten, hus etter hus reiste seg på Kjerksletta og Rosenborg. Mens inne på Lademoen en bydel var i rask vekst, kjernen i det som skulle bli en Østby.

Av hensyn til den økende befolkning øst for elven fant man det nødvendig å legge en bro fra enden av Strandgaden, det vil si vår nåværende Olav Tryggvasons gate, og over til Søndre Verfts tomt, og der sto den da ferdig i 1887. Den trakk etter seg det første trondhjemske offentlige befordringsmiddel i fast rute: En hest omnibus som i mai 1893 begynte sin gang mellom Ilevollene og Voldsminde. Siden kom andre hestekrefter og overtok passasjerbefordring, i 1900. Det var den elektriske sporvogn. Noen sa sporvogn og andre sa "elektrikken", som ble til "trikken". Den gled mellom Ilevollene og Buran på et enkeltspor, og det var derfor avvikerplasser for å la motgående vogn passere, blant annet i Olav Tryggvasons gate (det het gaten fra 1897 av, eller rettere sagt Olav Trygvessøns gate), og innenfor Rianhjørnet, Innherredsveien herfra og til Bakke Kirke hadde man da gjørt bredere, blomsterenget var blitt borte, og en husrekke reist også på denne side.

Men ved trase-utvidelsen befant Bakke Kirke, som den gang ikke lå på det sted den er i dag, seg plutselig langt ute i gaten! Passasjen mellom kirken og den gamle reperbanen var så trang at den på folkemunne ble kalt for Nåløyet. Og gjennom det skulle trikker og hestekjøretøy og gående presse seg igjennom. Enn verre ble det da man i 1912 gjorde trikkelinjen dobbeltsporet. Nåløyet ble et tankekors for byens reguleringsvesen. Men den sterkt voksende trafikk i Innherredsveien kunne man umulig vedbli å ha dette Nåløyet ved Bakke Kirke. Hva skulle man da gjøre? Rive restene av reperbanen, som forresten var opphørt å være reperbane i 1900, og la gaten foreta en sving innover mot Verftsgaten? Nei, en slik krumbøy på Innherredsveien stred mot ethvert reguleringsprinsipp. Det ble foreslått at man skulle legge en gate også på den andre siden av kirken. Slik at Bakke Kirke ble liggende som en øy midt i trafikkens elv? Ja - men dette forslag måtte være en aprilspøk.

Så i Guds navn riv kjerka da!, utbrøt noen. Ja, få a vekk! Rive gamle ærverdige Bakke Kirke? Nei, det gikk ikke an. Men man kunne flytte på den. Det skjedde. Bakke Kirke fikk sin nåværende plass, og det var på tide, Innherredsveien ble en av byens mest beferdede gater, den var vekket av sin fredelige søvn og blitt hovedåren i en pulserende Østby. **Asbjørn Lund**

Arbeider-Avisa, 6. mars 1976:

På søndagstur til La'mon

Trondhjem er bekjent for sin Domkirke og for sine brede gater, hvori der undertiden ferdes mennesker. Slik skrev en vittighetsmann i Kristiania-bladet *Vikingen* en gang i 1880-årene. Og en annen, som besøkte vår by i denne tid, påsto at man kunne stille opp en kanon hvor som helst i Trondhjems gater og fyre av en kule uten minste risiko for å treffe et menneske. Denne annen var Herman Bang, dansk skuespiller og forfatter, som titt og ofte oppholdt seg i Norge, og han gjenga sine inntrykk herfra i "*Rundt omkring i Norge*". Trondhjem fikk ikke så få sider i boken, og de røper hans beundring for vår by som kan sammenfattes i: Trondhjem er Kongerigets første By! Her gemmer hver Plet et Minde - her indrammes et Lands Historie. Ikke minst hyldet han trondhjemsdamene og roste dem for den sikre smak

og enkle eleganse de viste i klesdrakten ("*det er den virkelige raffinerede Eleganse*") i motsetning til hovedstadsfruene overlesede påpyntethet.

Bangs kanon var naturligvis en overdrivelse. Som skuespiller hadde han også en hang til det. Hans fremstilling av Osvald i Ibsens *Gjengangere* vakte ved sitt overspill bestyrtet oppstandelse, både blant medaktører og hos publikum. Med hensyn til hans kanon-oppstilling i Trondhjemsgatene, var jo det også å skyte over målet, men det han ville poengtere var at Trondhjem hadde et særdeles ødslig utseende. Og det hadde den vært gjennom hele århundret, ødslig og søndagsstille, også om hverdagene. Tjenstepiker, som slo av en faddersladder i morgentimene ved en av Munkegatens tre vannposter, ved Bispegaten, på torvet, eller ved krysset av Dronningens gate. Noen hester som ruslet bedagelig av sted og trakk en høyvogn etter seg, med en søvning kjørekar oppi lasset. Enkelte herskapsekvipasjer som dann og vann firhjulrullet bortigjennom Kongens gate eller nedover Søgaden, som man kalte Kjøpmannsgaten i de tider. En og annen sedat besteborger som adstadig spaserstokk-skred henad gaten. Koner med skaut og kurv som var ute på innkjøp. Ja, så liten ferdsel, at en katt, som i middagsstunden plasserte seg midt i Olav Trygvassons Strandgate og foretok en omsorgsfull vask av sin dyrebare pels, ikke behøvde å frykte for å bli genert av forstyrrende trafikk.

Nå, selvsagt var det folksomt på torv og i gater ved de årlige tre "martna's-dager", og når svenskekonger med årtiers mellomrom lot seg krone i Domkirken, og ellers når de benådet vår by ved å fremvise seg her. Og nede i Ravnkloa var det i formiddagstimer ganske belivet, en temmelig høyrøstet fiskehandel, som var hørbar helt oppe mellom gravene i Domkirkegården. Nevnes må også Bakklandssiden, der det var en broget røre, av sjøbønder fra fjordbygdene, av strindinger, klæbygger og selbygger, som vandret mellom bakklendingene og satte sitt preg på gatelivet i forstaden. Men inne i by, i de brede gater, der kunne det nok fortone seg som om der kun "undertiden ferdedes mennesker". Kort sagt, en Trondhjems-stad i slumrende landsbyfred.

Likevel, når sommeren kom til by, ble man grepet av en "lengsel tilbake til naturen". Allerede omkring 1800 var rikfolks "lystgårder" begynt å bre seg i omegnen. Andre, mindre rike folk, som ikke hadde noen lystgård å tilbringe den hele sommer i, de vandret da iallfall ut på

søndags-landtur, til grønne enger med saktmodig drøvtyggende kuer, til en blid idyll for å sverme naturelskende i ... Og man dro til Lamon! Fra tidlig i 1800-årene begynte man å søke dit hen, og frem igjennom århundret ble Lamon-traktene det mest yndede utfartssted for trondhjemmerne. Tidlig en søndags sommermorgen gikk man ned til Brattøra, med nistekurv, hvori det klingret av kopper og fat, og av drikkeglass - for nistekurvene inneholdt ikke bare fast føde - gikk med raske skritt ned til Brattøra for å bli rodd over fra ferjestedet ved Tavern og til Bakkestranden, og de landet ved det sted vi i dag kaller Ferjemannsveiten, ved Nordre Verft.

Så hadde man lagt byen bak seg! Og var ute på landet... Jo, man strakte da sine ben videre, innover mot Buran, og enkelte spanderte på seg hesteskys dit. Fra Buran gikk den vakre alleen fram til Ulstad gård, som lå der hvor Nidar Chokoladefabrik siden reiste seg, og begynte sin sjokoladeproduksjon i 1915. Her omkring var der mange koselige plasser å slå seg ned på, bre ut en duk, dekke med kopper og smørbrødfat, med glass og en flaske. Og den, som etter måltidet syntes at en flaske var for lite, tok seg en spasertur til Wolds traktørsted. Det er nå blitt kun et Trondhjems-minne, et Voldsminde.

Ved Ulstadgårdens enger og jorder så vide var det liflig å være den hele sommersøndag lang. Summende humler og flagrende fivrelde. Duft av kløver og timotei. Kuer som hadde henlagt sin dorskhet i gresset og dasket fluer vekk med halen. Langs fjordbreddens tråkk en og annen stue og fiskegarn opphengt til tork. Sol seg ned mot Vottakammen, en sommersøndag lakkert mot kveld, og så ugjerne man enn ville, måtte man bryte opp fra naturbetraktninger og med et sukk forlate det landlige Lamon og begi seg hjemad til by. **Asbjørn Lund**

Arbeider-Avisa, 22. mai 1976:

Det spøker på Ulstadløkken

Her vil vi ta med bare første del av artikkelen fordi spøkelseshistorien kan en lese i en annen artikkel om gården.

Hver morgen kjørte husmannen Sølfest med melkekjerren ut fra Ulstad gård på Lademoen og tok Innherredsveien fatt, til by, forbi husmannsplasser og reperbane og Bakke Kirke, passerte Søndre

Verft og kom inn i Nedre Bakklandet. Han leverte fra seg et spann i Ulstadbutikken, der den ble øst opp i småsalg til bakklendinger, i litervis, og i halvlitere til dem som ikke hadde råd til å avse penger til mer. Ja, noen måtte nøye seg med en peil eller halvpeil, såpass at de hadde til "kaffebløte". De øvrige melkespann skranglet videre oppigjennom Bakklandsiden og over Gamle Bybro, for å bli avhendet inne i by til borgere som hadde avtale med Ulstad'n om daglig melkekjøp.

Ved middagstid rullet Sølfest tilbake over Bybro og gjennom Bakklandet, proet på gampen igjen utenfor Ulstadbutikkken, for å ta med seg et og annet av "colonial", de hadde bruk for på Ulstadgården. Her på Bakklandet var det på den tid fremdeles en livlig og broget ferdsel av bønder på bytur, strindinger og klæbygger og selbygger, og sjøbønder innant og utant fra, som ville selge det de førte med seg heimanfra og handle til seg mer eller mindre fornødne varer.

Vi skrev på den tid, for det ble jo annerledes etter at Bakke Bro sto ferdigbygget i 1887, og ledet folk i fristelse inn til by med deres penger. De gikk bakklandsbutikkene hus forbi, gjorde de, og dermed snipp, snapp, snute, ute på Bakklandets kjøpmenn, kun noen få maktet å holde det gående. Det stilnet på bryggene og med bondeferdselen, forstaden sank inn i døsighet.

En strøm av mennesker skulle Bakke Bro få å bære, fra en stadig voksende Østby, som skulle bli like folkerik som hele det øvrige Trondhjem, om ikke akkurat med så rike folk. Men ingen Østby å se hin dag husmann Sølfest rullet i sin kjerre gjennom Innherredsveien, tilbake til Ulstadgården. Den lå fritt, som en herregård å kalle for, og skuet med sine vinduer over den vidstrakte eiendom, åkrer og enger som bredte seg til Buran. Og det var et herlig sted å være, når det anget fra høyhesjer og suste sommerlig i havetrærnes bugnende løvkroner...

Arbeider-Avisa, 5. juni 1976:

Forstaden Reina

Med tiden så Ullstadgården byens grenser rykke nærmere mot seg. I 1846 var Bakklandet blitt innlemmet i Trondhjem og i 1863 fastsattes en ny bygrense, som gikk like nedenfor Kristiansten og frem

til Nonnegaten, der denne møter nåværende Båhus gate, så over der hvor krysset Weidemanns vei /Rosenborg gate er i dag, og derefter over en fremtidig Wessels gate, foretok en dreining mot venstre like før den kom til Gamle Kongevei, løp over denne og inn i Gamle Kirkevei, gjorde en ny venstrevri og skred over Innherredsveien, sneiet borti Ullstadløkkveien og skar tversover der en Østersunds gate skulle bli, tok peiling av fjordstranden og gled ut i Lamofjæra omtrent 150 meter nord for den senere Meråkerbanens trase. Den nye grense omfattet på denne kant ennå ingen bybebyggelse, kvartalene bortenfor Nonnegaten var ennå i det blå. Å, den skulle nok snart komme!, sa man. Den lot vente på seg.

Forstaden Bakklandet - som hadde begynt å movere seg henimot Kjerksletta, ovenfor Bakke kirke - stanset plutselig i 1870-årene. Det var blitt nedgangstider i Trondhjem, lite med arbeide å få, blant annet var det smått med virksomheten på Trondhjems største skipsbyggeri, Søndre Verft, som lå på Verftstomta. Det var blitt opprettet i 1779, under den nordamerikanske frihetskrig, som førte med seg høykonjunktur for skipsfarten, og Søndre Verft nød også godt av den og fikk fullt opp å gjøre med å skaffe skip nok til byens store handelsherrer, som drev skipsrederi tilknyttet deres kjøpmannsskap, Med fredens komme minket bestillingene, og først i 1840-årene ble det et større oppsving. Men det var av kort varighet, dampskip begynte å fortrenge seilskuter, og Søndre Verft var basert på bygging av de siste. Arbeidsstokken, som hadde vært på over hundre mann, redusertes i 1860-årene, og i 1881 utgjorde den ikke mer enn femten.

Like ille var det med husbyggingen i byen, så å si ikke ett ble oppført, og bebyggelsen - som hadde bredt seg over Kjerksletta - ekspanderte ikke mer. Den bare skuet inn i det lovede land - det som den nye grense lovet skulle bli by.

Å jo - hist og her emnet det seg så smått til det. Gikk vi en dag i 1880 fra Bakke kirke og utover Innherredsveien, passerte vi på den ene side reperbanen og Gråmølna, og på veiens annen side var der noen hus, fra hjørnet av den senere Rosenborgs gate og frem til Gamle Kongevei, og videre herfra lå en del gårder, på begge sider av Innherredsveien, halvt frem til Gregus gate; som ennå ikke eksisterte. Men Strandveien, den var der og vi begir oss inn i den. På høyre side, ved hjørnet av Innherredsveien, et par hus og derefter en rekke frem til Fjæregaten. Venstre side er bebygget helt til jernbanetraseen som er

utstukket, vi går over den og er snart utenfor bygrensen. Og dermed er vi da "ute på landet"? Å nei, ikke nettopp hva som forstås med det.

Innenfor dette området, kloss innpå Trondhjems grense, mellom fjordstranden og Nidarholms gate, var det vokset opp en forstad. Trange gater og smug buktet seg gjennom en bebyggelse med småhus, noen usle å se til. Her bodde fattigfolk, om man da kunne snakke om å bo, husværet mange kunne være temmelig ynkerdig, gissent og trekkfullt, med vegger av halvratne plankebord. Ble det altfor meget gjennomtrekk tettet man til de mest åpenbare glissensprekker med filler.

Og huff, så kaldt det er å sitte på do når januarblåsten sto som en stiv kuling oppigjennom hullene ... Noen gadd ikke spikre sammen til et utedo. Nei, det ble nå hipp som happ om man gjorde det eller ei, sa de, og nøyde seg med å grave en friluftslatrine i en bakgårdskrok og hive et lokk over. Men det ble nå likevel mer hustru å sitte der på huk en vinterdag. Og attpåtil kanskje bli "kryna" med snebaill av en farkonge fra nabolaget.

Ingen kloakkrør var lagt i forstaden, og heller ingen vannledning, så noe som het "vainnspring i gån" var det ikke. Man tydde vel til Ladebekken da, for å skaffe seg det daglige vann? Ja, men det kunne være en slitsom vandring, att og fram fort mange. Man prøvde finne seg et stedig vannoppkomme, grov efter skjønn, og traff på en vannåre, fikk de seg en brønn. Dessverre var det nok ikke det reneste kildevann som kom opp av den, men ganske annet vann, som seg inn fra latrinehullene ikke langt unna.

De usanitære forhold, trange, trekkfulle boliger - rønner å kalle for mange av dem - fattigdom og sult - det måtte vel få enhver som levde her til å gi seg hen i svarteste mismot og håpløshet. Å nei, ikke alle! På langt nær alle. Det er dem som selv i de elendigste kår makter å bevare livsmotet og evnen til å se hen til en bedre tilværelse, bortenfor den nedverdige de eksisterer i. Nei, Lademoen var ikke lenger bare idyll. Men det skulle skje at Reina virkelig ble det. Rønner kom vekk, og det ble velstelte hus med små haver fortan seg, og som det blomsterduftet fra dem om sommerkveldene - sommerkveldene på Reina! Den ble et sted der folk trivdes, og trives fremdeles. Så nå skal det utslettes. Betongtynes. **Asbjørn Lund**

Arbeider-Avisa, 10. juli 1976:

En av "de gamle dage" på Lademoen

Det må ha hvilt en kosmopolitisk atmosfære over Lademoen for nitti år siden, iblandet en uhyggesstank, skal vi dømme etter avisinserat fra den tid. *Her samles alle slags utskudd av mennesker der i mørket gjør folk fortred*, skrev en innsender, og en annen: *Positivspillere av begge kjønn, taskenspillere og kunstnere, snart sagt fra alle verdens kanter, tar her opphold*. Taskenspillere og kunstnere? Jojo, sammenstillingen kunne vel ofte ha sin gyldighet den gang også. Men det var dette med positivspillere, det lyder, underforstått, som om det var lastefullt å være positivspiller? Vi tror ikke Lademoens beboere anså positivspillere for å være utskudd og lastefulle, hverken i egenskap av positivspillere eller som samfunnsindivider. Vi anta at folk der satte stor pris på å få besøk av en slik, de hadde ikke så mange lyspunkt i sin tilværelse og kunne ha behov for musikalsk oppmuntring. For ikke å snakke om barna!

Når positivspilleren en vårens ettermiddag ruslet inn i en gårds plass, hadde han et haleheng av unger etter seg. Der stilte han seg opp med positivet. Det hadde ornamenterte blanke beslag, og det kunne være særdeles fint dekorert, avbildninger av engler med utslåtte vinger og hår, og rødmussede eplekinn, eller det var pene landskap med rosa kyr og hvitkledde damer med lang hyrdestav - *"akkurat sånne stava som dæm hadde hyrdan utafør Betlehem om julkveill'n!"* - Og så orgelljomet positivet, og det var som det på forunderlig vis likesom omskapte alt sammen her inne i gårdsrummet. Det som ellers hadde fattigdomstristheten over seg, fortontes så merkverdig vakkert. Og, hadde en av gårdens småjenter i et krakilsk øyeblikk tidligere sagt til en lekevenninne at *"du får itj lov te å verre mer i vårres gål, du, nei"*, så ble truselen glemt i denne eventyrstemningens stund. Forresten, om hun gjentok den, kunne hun risikere å få det kastet tilbake at *"du ska itj få lov te å værre i gål'n vårres, du heiller da, nei! når positivmain'n kjem i vårres gål"*.

All skjærmyssel var borte, nå da positivet lirte av seg valser og polkaer og reinlendere, veitjongan danset hoppsasa med hverandre, mens gutongan sto noe tilbaketrukket, og karslig forbeholden og

nedlot seg bare iblant til litt anerkjennende uttalelser: *Det va itj så aillerværst fart over dein melodien der, nei.*

Å nei sann, det var vel ikke fritt for at madammene, som gjorde seg liksom et ærende ut i gårdplassen, kjente det krible i føttene og også fikk lyst til å ta seg en svingom? Helst sto de nå der og bare lyttet og nynet smått med i positivets melodier - for om ikke positivet kunne gjengi visens ord, så hadde man den i seg. De var så gammelkjente for dem. Det var taterjentens vise, om da hun tok avskjed med sin burobeng-kjæreste, storbondesønnen, som på hennes skjerf bandt en knute. Og hvem skulle løse den der ute, hvor vi drager hen i kveld? Når det lysner er vi langt herfra, monn du har mig i tankene enda? Kanskje har du alt en annen på ditt fang, glemmer mig som satt der før så mang en gang. Men i mine tanker er du alltid nær, ja, hver kveld og om aftenen især - aldri noen mer hvisker ømt farvel i den sene sommerkveld.

Å, de kunne hver strofe av ordene i den og andre sorgtunge viser, som positivlåten kalte fram i minnet, det var sjømannens adjø og farvel for siste gang til sin pige, hvis kind var som purpur rød og mund så sukkersød: Hver gang jeg dine øyne ser, hver blodsdråp i mig rør! Kom, pige, følg mig ned til strand, der skal du skålen få, gi mig din høyre hånd derpå. Adjø! Nu skibet seiler ut fra strand, farvel for siste gang.

Det klingret i myntbøssen positivspilleren hadde satt ned ved siden av seg, ikke just av så store penger, en småskilling fra en og annen som så seg råd til det. Og positivet orglet i vei melodien til visen hans Gjest Bårdsen, han som stjal fra de rike og ga til de fattige, og en sa til de nærmeststående at "*vi kvinn'a sainnelig ha ønska å hatt en sånn mestertyv i samfuinne vårres i dag også, ja!*" Så mange kjente kjære viser positivmelodiene ruller fram av minnet! Om svegen kjærlighed og alperosen og en lilje udi dalen og om han Hjalmar som satt med sin Hulda på blomsterkledd bakke og kvad. Å *ja, å ja*, sa en gammel kone til sin nabo, *æ husse da så godt fra min ongdoms vår da æ satt med min Jalmar på blomsterkledd bakke!* Hun dyttet borti den annen: *Ja, vi satt no itj akkurat å kvad, da, vi toan!* Og hun lo minnerikt med tannløse gommer. Der hadde det engang vært en perlerad, og hennes kinn glatt og rundt. Nå var det magret og furet, og ryggen, den forhen svaie og smidige, så innbydende for en krummet

mannsarm, den var bøyd, uopprettelig bøyd, og hendene skrukkete av arbeidsslit og giktkrøket.

Ja, noen og hver drømte seg hen i det forgangne, minner fra svunnen ungdom kaltes fram fra positivet som tonte så vemodig vakkert i et armodslig gårdsrum... Positivspilleren tok drømmene med seg igjen i sin lirekasse og vandret videre på sin gledesspredervei i Lademoens fattigbebyggelse. **Asbjørn Lund**

Arbeider-Avisa, 24. juli 1976:

Lamofjæra - du skjønne attrådde

De usle rønner på Lademoen er sanne arnesteder for laster og forbrydelser. Det var de ord sorenskriveren i Strinda kom med om forholdene i Trondhjems østlige forstad omkring 1890. Jo, det fantes vel et og annet sådant her, som andre steder, og enkelte mindre bra mennesker, og så var man tilbøyelig til å skjære alle over en kam og gjøre Lademoen til et "lastens arnested". Hvorfor skulle da Trondhjem være så lysten på å få denne forstad med usle rønner innefor bygrensen? Nå, det var ikke akkurat bebyggelsen som fristet til innlemmelse i Trondhjem, men stranden som lå ved den.

Ja, det lyder mer forståelig: Lamofjæra, denne fine badestranden. Men selv om den tilhørte Strinda kommune, sto det da ikke enhver fritt å få pladske der, også trondhjemmerne, ikke bare strindinger, innbefattet Lademoens beboere? Jo, men Trondhjem utholdt ikke tanken på at Strinda vedblivende skulle få briske seg med Lademoens storartede badestrand, byen ville ha den som sin eiendom, så man kunne briljere med den som en Trondhjems riviera!

Nå ja, når sant skal sies, så var det nok en annen grunn, ja, den eneste, til at man kastet grådige blikk på Lademoens uberørte strandf: Meråkerbanen var i sikte! På dens skinner, som symbolsk skulle binde unionsbrødrene fastere sammen, ville rullende hjul bringe ny velstand til vår by: Trondhjem skulle bli transitthavn for eksportvarer fra Mellem-Sverige, særlig trelast, Trondhjem ville bli en storby! Europas største treby! Men da måtte man ha en større havn, og forskjellige forslag ble drøftet. Det endte omsider med at man valgte stadsingeniør C. A. Dahls plan, man gikk i gang med en storstilt oppfylling som ble til det område folk flest i dag benevner som Brattøra (det egentlige

Brattøra er strøket ved den gamle slaveribygning). Her skulle en ny jernbanestasjon bygges. I begynnelsen av 1880-årene var arbeidet med dette så godt som tilendebragt. Da hadde man så smått begynt med nok en oppfylling. Ved Bakkestranden. Et nytt Rosenborgbasseng.

Nå måtte det vel bli rikelig med kaier og losseplasser og ikke påkrevet å foreta en ytterligere havneutbygging utover Lademoens strand? Nei, det aktet man heller ikke. Ikke foreløpig. Men ai - når man så for seg de enorme svenske tremasser fremtidens Meråkerbane ville føre med seg, kunne det saktens i en ikke altfor fjern fremtid bli nødvendig med et havneanlegg ved Lademoen også, og det var derfor maktpåliggende å få stranden der, helt til Ladebekkens utløp, lagt innenfor byens grenser. Og det snarest.

Det forholdt seg nemølig slik at inntil slutten av 1870-årene hadde Trondhjem hatt retten til å beskatte varer som ble eksportert utenfor bygrensen, men den retten ville om kort tid bortfalle, som følge av en ventet lovbestemmelse. Kraft av den ville Strinda kunne erholde avgiftene på svenske eksportvarer som ble utskiptet fra en Lademohavn. Skulle Trondhjem således bli snytt for de inntekter? Nei, det måtte ikke for noen pris skje! Lademoens lange riviera måtte legges inn under byen. Koste hva det ville. Og prisen Trondhjem ville komme til å betale var å ta til seg Lademoens fattigbebyggelse.

Ikke mer enn femten år etter at bygrensen av 1863 var blitt fastlagt, satte man seg fore å få den mer omfattende. I januar 1878 utpekte en komite som skulle ta seg av saken og den gjorde tilnærmelser mot Strinda, for å tilsnike seg den ettertraktede Lademostrand. Strinda viste seg særdeles imøtekommende. Den nedsatte sin komite og syntes mer enn villig til å gi fra seg Lamofjæra, inkludert Lademoens bebyggelse. Strinda så med glede frem til den dag da man ville bli kvitt den, med dens fattigfolk. De to kmiteer innledet samarbeide, kom i 1885 til enighet - og for å gjøre en lang historie kort: Fra 1. januar 1893 ble Øvre Rosenborg, Singsaker og Voldsminde trondhjemske å kalle for. Ja, også Lademoen, ja!

Hva mente folk der til det å skulle slutte med å være strindinger og bli trondhjemske? Å, for dem var det vel nokså likegyldig om de tilhørte Strinda eller Trondhjem. Bare de fikk ha sin Lademostrand liggende slik den lå, fri for noenslags oppfylling lik Rosenborgbassenget, forskånet for kaier og losseplasser. Å, bliv i freden, kjære gamle Lamofjæra! Bliv i freden! De ble bønnhørt. Meråkerbanen

bragte slett ikke med seg så storveies eksport, som man forventet. På mange opplagstomter fantes der ikke så meget som en flis svenskduftende trelast, der var ikke behov for flere opplagstomter og som følge av eksportsvikten lå en havneutbygging av Lademostranden langt, langt ut i det blå...

Lenge leve Meråkerbanen, kunne lamogutan hjertensglade rope! De fikk ha sin Lamofjæra i fred til ut i 1920-årene. Se, der lå den med sin herlige sandstrand, langgrndt og det mest storartede badested. Ja, i sannhet en riviera! Og som det duftet besnærende av saltsjø og tare og tang, saltsjø og tang! Og fra nytjærede båter til byfeskaran, som hadde sine båthus og naust ikke langt fra jernbanebroen, her ved Elfenbenskysten, som den ble kalt. Strandveiens huslå like ovenfor flomålet, så nær at når det var urolig høstvær og stormflo, ble grisehusene i bakgårdene helt oversvømmet, og da ble det et svare strev, og artig for gutongan, å redde joleflesket til tørt land. Henimot vinterstid lot gamle Nidelv sitt strømmende vann mot Lamofjæra aller vennligst frtyse til is, den allerfineste skøytebane man kunne ønske seg - og når våren kom med isløsning, var det å drive den guttesport å jumpe fra flak til flak, mens veikjongan sto der aldeles henført av beundring over et mesterhopp.

Folksomt var her alltid av unger, vinter som sommer. Om sommeren, ja, vassende og plaskende og svømmende utover, og innover igjen, bygge seg en flåte og likesom være ute op det store hav: Seiler i sikte! Ja, et forlatt sjørøverskip! Det ble entret, et skrog av en gammel seilskute som var blitt slept hit ut og lå nå her avdanket i strandkanten og mintes den gang den med bugnende utspente seil stevnet stoltelig utigjennom Trondhjemsfjorden. **Asbjørn Lund**

Arbeider-Avisa, lørdag 31. juli 1976:

Trondheim tar Lademoen i sin favn (Meråkerbanens åpning)

For en jubeldag det var i Trondhjem 22. juli 1882! Den lenge ventede Meråkerbane ble da åpnet med salutt fra Kristiansten og kanonade med løskrutt fra orlogsfartøy ute på redan. Harraene gjallet mot det kongelige svenske oppsynet til Oscar II, da han som Meråkerbanens første gratispassasjer steg av toget på Trondhjems nye

jernbanestasjon. Brattør-oppfyllingen var ved den tid så godt som fullført, og stasjonen for Støren-banen, som var kommet i gang i 1864, ble nå henlagt hit. Den forlatte stasjonsbygning øverst i Prinsens gate ble siden Synagogen for det Mosaiske trossamfunn i Trondhjem.

Kommunen spanderte grand galla middag på kongen og det ble holdt festtale med en gripende reiseskildring av togferden: Gjennom vårt broderlands bygder - susende mektige Jemtlandsskoger! Som en brusende strøm - skjøt sin bølge over Kjølens rygg - langs Stjørdalselvans blinkende glitrende slyngninger - rullet toget i går inn til Trondhjem - og ruller ikke dette frem for oss et bilde! Av kraft! Driftighet! Foretakssomhet! I fremadskridende utvikling! Hvilken rik virksomhet! Hvilket høyt kulturstandpunkt fremstiller seg ikke for vårt blikk.

Det var nå helst tremassen man så fremstilt for seg. Den enorme trelasten fra Mellom-Sverige, nærmere nitti tusen godsvogner fullstappet med svensk trelast ville Meråkerbanen årlig frakte til Trondhjem, ble det kalkulert med. Før Meråkerbanens åpning.

Asbjørn Lund

(Innholdet av resten av artikkelen er å finne i andre artikler i denne boken.)

Arbeider-Avisa, onsdag 3. mai 1978:

Her kjem gutan fra Østbyen i Lamoboks!

Ja, der kommer de, Lamogutan, en vårens ettermiddag, da Lamofjæra var blitt fri for sitt vinterdekke og skøytebaneisen utenfor var dunstet hen, og snerester gjemte seg vekk til en stille bortgang på Ulstadløkker og ved uthusvegger. De dukket opp fra Reinas gater, en gjeng her, en skokk der, fra Nordtvedts gate og Biskop Darres, fra Sodemanns, Rosenvinges og Marcus Thranes gate, fra General von Kroghs, Brodahls og Biskop Grimkjells gate, og ellers fra hele Strandveien utover, en voksende skare som forente seg med flokker fra Boligan og andre gårder i Ulstadløkkvei og Østersunds gate og Biskop Sigurds gate, fra Gregus gate og Fjæregata, og Mellemvei; ja, fra Grundtvigs gate, Testmanns, Gisler Johnsons og Anders Buens gate - der kom de i samlet masse, en hærskare i lamoboks og med ...

Hva lamoboks er? Østbyens nasjonalplagg! Siden utbredt til andre bydeler. De rakk til halvt nede på leggen og varmet godt over knærne i sprettkalde vinterdager, men de var til sommerbruk også, de var så real å gå med, man fikk så "vasse" knær-i-buksa.

Der kom de stiman, en hel hær av lamoguta, væpnet med stokker og staurer og lange lekter og mangt annet håndverge, og en satte i å gaule: *Hallo Jenki, værre me nepå tomta, stæla ve. Dein som først får sækken foill, hain ska få sæ en tobakksroill!* Håill trutamentet på dæ! Det e itj dit vi ska no. Nei, det var det ikke, nei. De skulle på felttog til Kuhaugen og krige mot rosenborgingan. Eldre trondhjemmere vil nok ha i minne fra sine oppvekstår disse vårens plutselige ansamlinger av gutter, svermende hen til steder som årvisst, så langt tilbake noen kunne huske, var "slagmark" for deres feider. Nå forekommer de ikke mer, det var et tidsfenomen å kalle for, og hva bundet det egentlig i? Se, det er ikke så lett å gi et svar på, men den tanken streifer oss: Kunne det være samfunnets klassemotsetninger som her gjenspeilte seg? Det var da en besynderlig ide! Nå, la oss da se litt på det.

Lademoen i slutten av forrige århundre var Trondhjems fattigbydel, og her levde fabrikkarbeidere og løsarbeidere, sjauere som hadde sitt virke på kai og på sagbruk og trelasttomter - med andre ord: Lademoen var et rent arbeiderstrøk. Mens på Rosenborg - - - Nåja, Rosenborg kunne jo også benevnes som et byens arbeiderstrøk, men likevel ikke av samme karakter som Lademoen. På Rosenborg var det et vesentlig innslag av funksjonærer av ymse slag, folk som var ansatt ved telegrafene og telefonen, eller ved jernbanen og i postverket, og der var håndverkere, eller de kunne være kontorister, og så videre - med andre ord: en noe bedrestillet økonomisk klasse småborgere, som nok anså seg selv stående på et eller to trinn høyere i den sociale rangstige, enn "dem innpå Lamon".

Og Lamongutan skulte forarget hen mot Rosenborg: Jaså! Dem betrakte sæ vesst som finar einn oss, dem, rosenborgknølan! La oss plokk av dem det! Nå, denne angivelige sociale forskjellen ble iallfall mer og mer utjevnet etter hvert som vårt århundre begynte å stride fremover, og vår antagelse om opphavet til guttekrigene mellom lamonittan og rosenborgingan, synes ikke å være holdbar? For de vedble! Ja, for nå var det blitt en tradisjon! Som utbredte seg og ble holdt i hevd også i andre strøk av byen. Og kan nå ansees som utslag

av en patriotisk selvhevdelse av sin egen bydel kontra en annen, og denne drift, som drev dem til kollektive styrkeprøver, var der latent gjennom en vinters mørketid.

Den slo spontant ut en aprildag, da sol lå som et uavlatelig gnistrende lysregn over Lamo-løkker og over Bakkland med Duedal, over Øyas jorder og Gløshaug-bakker, og eimen av rå vårjord steg opp fra dem og fikk blodet til å syde. Det fenget i guttesinn, vekket en dådstrang som måtte finne utløsning. Neppe lå Gløshaugbakker der bare, med vintersvidd fjordårsgress, før de såes svermende oppover dem som en vandrende maurtue, bakklandsgutan alliert med dem fra Lillegårdsbakken og med gutan fra Vollabakken, Vollafallet og Vollakammen, fra Jonsgatene, Korsgate og Singsakerbakke, fra Klosytergaten og Grensen, og der kom flokken av vollagasta og sluttet seg til, med "Araberen" i spissen! Der samlet de seg oppe på Stuaveggen, mens på den annen side av ingenmannsland, dalsøkket mellom Stuaveggen og nabobakkene, på Pynten og Sisten, svartnet det av gutter, fra Klæbuvei ogh Magnus den godes gate, og fra Holtermannsvei - ja, ifra Valene og fra Tempe, derfra var det noen rabagasta som det sto særdeles age av.

Men selv om Gløshaugenes nokså vide område bød på god tumleplass for hundrevis av gutter, så var nå likevel Kuhaugen den mest søkte slagmark. Her var det så mange muligheter for omgående strategiske bevegelser, med overraskende flankeangrep - og ai! så spenningskildrende det var, med buk-krypende utspeidingstokt i skjul av småskog og kratt. Og her kom østbygutan i lamoboks masjerende til en ny vårs offensiv mot rosenborgingen! For da gikk ordet rundt om på Rosenborg, budstikken, fra gård til gård: *No kjem lamogutan!* Ja, der kom de ... Men da sto rosenborgingen der mannsterke på Kuhaugen, klare til å ta imot dem.

- *Æ va no me sjøl, æ*, forteller en eldre lamogut. *Å det kuinn gå nokså livlig å hardt for sæ, ja, mang gang, å der vanket så mang en blodig en panne, å det heint no at polisen kom å mått grip inn. Ja, no er det slutt med di der krigan, mellom lamogutan og rosenborgingen, å eillers også i Trondhjem. Et tidsfenomen? Jau, en kain no vel kainskje kail det for det, ja.* **Asbjørn Lund**

Arbeider-Avisa, 19. mars 1982:

Arbeiderkolonien på Svart-La'mon

Mens betegnelsen "Ilsvikøra" er hevdvunnen, er betegnelsen om søsterområdet i Østbyen mer usikker. Mange kaller i dag området for "Reina", sannsynligvis på grunn av Reina idrettsplass som lå mellom området og Meråkerbanens trasé. Beboere som har tradisjon i området hevder bestemt at det er kun dette området som heter Lademoen ("La'mo'n"). Alt det som vi andre i dag kaller Lademoen, kaller de for Østbyen. "Svart-La'mo'n" er vel også en betegnelse mange bruker i området. Det er kanskje den beste betegnelsen vi kan bruke i dag, for navnet Reina har egentlig ingenting med den bestående trehusbebyggelsen å gjøre. "Kolonien" er også en betegnelse som er brukt på hele eller store deler av området. Det kommer av at tomtene som lå fra Sodemannsgate og frem til Aktiebryggeriet var skilt ut fra gårdparten "Kolonien", som igjen var utskilt fra Rydningen gård. Navnet Lademoen er også den eldste offisielle betegnelse på området, og inntil siste århundreskifte var dette trehusområdet den eneste samlede bebyggelse innafor hele det store området, som de fleste i dag kaller "Lademoen".

Strinda. Så å si all bebyggelse i området ble reist i løpet av 1870-åra. Området lå den gang i landkommunen Strinda, utafor Trondheim bys grenser. Inntil 1864 var det bare Midtbyen med forstedene Ila og Bakklandet som tilhørte Trondheim by. Men ved lov av 6. juni 1863 ble byens grenser kraftig utvidet. Årsaken var hovedsakelig at Strinda kommunes fattigvesen ikke lenger ville ha ansvaret for alle de "sosiale kasus" som soknet til Trondheim, men som hadde slått seg ned rett utafor bygrensa for å unnsnippe byens strenge bygningslovgivning og andre lovbud.

Ingen bygningslovgivning. Avgjørende betydning for Lademoens utvikling fikk byens østlige grense. Her ble nemlig grenselinja lagt langs en bekk som ran t fra Innherredsveien, parallelt med nåværende Gregus gate og ut i fjorden. Trondheims bygningslov av 1869 ble straks gjort gjeldende for hele det nye byområdet. I denne loven var det bl. a. bestemt at det utafor bygrensa skulle være et byggebelte på om lag 50 meter der bygningsloven også var gjeldende. Denne bestemmelsen var gitt for å unngå forstadsbebyggelse helt

innpå byens grenser. Men i flukt med denne byggelinja vokste så bebyggelsen på Lademoen fram. I Strinda fantes ingen bygningslovgivning, så her kunne enhver nærmest fritt bygge som han eller hun selv ville. Begrensningene var bare gitt av tilgangen på byggematerialer og den rådende bygningsteknologi og byggehåndverket. Slike forstadsbebyggelser som det vokste fram på Lademoen i 1870-åra utafør bygrensene, er for øvrig et typisk trekk som vi kjenner fra de fleste europeiske byer helt tilbake til middelalderen. Først ved en ny bygrenseutvidelse i 1893 ble Lademoen innlemmet i Trondheim by. Da ble den østlige bygrense lagt langs Ladebekken ute ved Ladehammeren.

Heftig debatt. Det var en heftig debatt som hadde foregått mellom Strindas og Trondheims kommunestyre før grenseutvidelsen ble en realitet i 1864. Strinda ville opprinnelig ha en mye større del av sitt territorium lagt inn under byen, men fikk ikke medhold av de sentrale myndigheter. Til slutt sto striden om byggebeltets utstrekning. Strinda ville ha et 250 meter bredt byggebelte, mens Trondheim ville ha 1000 meters bredde. Departementet gikk i sin innstilling inn for et kompromiss med et byggebelte på 500 meters bredde! I den endelige loven sto det likevel ikke noe om byggebeltets utstrekning, så derfor ble bygningslovens bestemmelse om et 50 meter bredt byggebelte gjort gjeldende. I debatten i Stortinget om loven angående Trondheims utvidelse, uttalte Trondheimsrepresentanten K. Rygh bl. a. at *"Hensikten med dette belte er jo å forhindre at der utenfor bygrensen skal danne seg en uregelmessig som er ildfarlig og helseskadelig. Men det tror jeg ikke man oppnår ved et belte som kun er 500 meter, således som her bestemmes, det er så langt omtrent som fra Stortinget til Universitetet. Et belte av den bredde vil ikke hindre at der igjen blir en sådan uheldig bebyggelse utenfor beltet som denne lov sikter å forebygge. Fordi nu strøket utenfor beltet ikke er bundet til bygningslovgivningen for byen, vil der alltid blir en smule billigere å bo der, og som følge derav vil mange klasser av befolkningen for hvilke denne strekning å gå ikke har så meget betydning drages derhen."* Debatten om sentralt beliggende boligområder er altså ikke av ny dato! Som svar på Ryghs innlegg uttalte representanten Nærum at *"Det kan være mulig at det på et enkelt sted eller på flere steder kan danne seg grupper med hus utenfor bygrensen som representanten for Trondhjem nevnte. Han anførte at de folk som særlig legger an på å*

*bo utenfor, de skulle ikke legge så stor vekt på veien om de får litt lenger å gå. Men er det tilfelle, vil ikke 500 meter hjelpe heller. **Har de gått så langt, går de nok 500 meter til.***" Det er mulig at det var på denne bakgrunn at bygningslovens bestemmelse om 50 meters byggebelte ble gjort gjeldende.

Arbeid i byen. At de som bodde i forstedene søkte sitt arbeide i byen, gikk klart fram av en undersøkelse som en komité nedsatt av Strindas fattigkommisjon hadde utført i forbindelse med kravet om bygrensas utvidles. Hva slags folk som bosatte seg utafor bygrensa gir også den samme komitéinnstillinga et bilde av: *"Disse arbeiderkolonier omfatter heller ikke de relativt velstående arbeidere, men i alminnelighet de fattigste, som om enn noe fjernere fra arbeidsstedene i byen slår seg ned her hvor de på grunn av den lavere husleie kunne bo billigere."*

Det var likevel ikke bare ærlige, men fattige arbeidsfolk som tydde til forstedene: *"Det viser seg også at forskjellige uordner finner sted i disse distrikter... hvor utskuddet av byen befolkning i regelen har tilhold, hvor nemlig de av innvånerne som har vært straffet for tyveri slår seg ned".* Og komitéen bemerker videre at *"en del løse kvinner oppholder seg i disse distrikter, men ofte utenfor byens politijuristiksjon, mens de driver sitt uvesen i byen"*.

Arbeiderbydel. Om forholdene på Lademoen ble slik som det er beskrevet her vet vi ikke. Sikkert er det likevel at stedet allerede fra starten av ble en rein arbeiderbydel, noe folketellinga fra 1875 vitner om. Som beboere finner vi representanter for flere av datidas typiske arbeiderklasseyrker, slik som blant annet jernbanearbeidere, sjauere, tømmermenn, snekkere, murere, fyrstikkarbeidere og flere sjøfolk. Mange av disse bygde og bodde i sine egne hus. Trondheims formannsskap hadde også nedsatt et komité for å forberede den omtalte byutvidelsen. De uttaler at: *"da det er en bekjent sak at ingen disposisjon av jord er i den grad lønnsom som bortfesting av byggetomter, vil tingenes egen makt snart føre til en arbeiderutflytting fra Trondheim."* Og de skulle få rett. I 1877 var all jordbruksgrunn på Lademoen bygslet bort og tomtene bebygd. Gateløpene ble hovedsakelig bestemt av utstrekninga på de opprinnelige grunnstykker. Delvis ble det bygd helt ut i gatelinja, men i Biskop Darres gate er husene på den ene sida av gata forsynt med fine forhager. De fleste av husene ble bygd som en slags leiegårder i to

etasjer, men vi finner også innslag av en- og tre-etasjes hus. Dette varierte bebyggelsesmønsteret må ha gjort sitt til å skape et trivelig og særegent boligområde allerede fra starten av.

Seks borgere stod bak. De første husene i området ble reist oppe i General von Kroghs gate. Det var 7 arbeiderboliger som var finansiert av "Selskabet til Arbeiderboligers Anskaffelse". Bak dette selskapet stod 6 av byens ledende borgere som i 1872 hadde innbudt til aksjetegning i selskapet hvis formål var å skaffe arbeidere hus. Aksjehaverne ble lovet et rimelig utbytte for sin investering, og i september 1873 sto arbeiderboligene innflyttingsklare. De var alle identiske: To-etasjes panelkledde tømmerhus med kjeller og loft, og med én leilighet i hver etasje på to rom og kjøkken. Med en grunnflate på 30 kvadratmeter er det i dag rimelig å forestille seg at det bodde én familie i hver etasje. At det ikke var tilfelle forteller folketellinga i 1875 oss. I Arbeiderbolig nr. 4 bodde det da 4 familier med til sammen 23 personer. Men selv om leilighetene var overbefolkede, var det jo likevel en viss landlig idyll her. Til arbeiderboligene hørte også små jordstykker der beboerne dyrket grønnsaker. I dag står bare en av disse arbeiderboligene tilbake, General Kroghsgate 7, om enn i ombygget form.

De 6 Trondheimsborgeres filantropiske initiativ i 1872 kan sees som innledningen til vår tids sosiale boligbygging. Det går således ei linje fra de små trehusene på Lademoen til våre dagers rekkehus på Kolstad og Kattem.

Brukte bygningsdeler. Alle de andre husene i området ble bygd av private byggherrer; det var arbeidsfolk som bygde og bodde i eget hus. Byggemåten varierte meget. Enkelte kan kanskje ha hatt hjelp av tømmermenn til å lafte opp ei solid tømmerkasse. Andre igjen har tilsynelatende bygd husene selv av de for hånden værende byggematerialer. Vi finner flere eksempler på at brukte bygningsdeler, som f. eks, vinduer, ra hus i Midtbyen, er blitt benyttet på Lademoen. Det er videre rimelig å anta at flere hus kan ha blitt flyttet fra landet og inn hit. Men selv om konstruksjonsmåten i husene kunne variere, ble området likevel noenlunde enhetlig fordi alle husene ble panelt utvendig. Etter at området ble utbygget er det gang på gang, helt opp til våre dager, blitt hevdet at husenes byggetekniske kvalitet i utgangspunktet var så elendig at området med fordel kunne jevnes

med jorda. Det faktum at husene nå har stått i over 100 år vitner om at disse påstandene ikke kan være særlig holdbare.

Jeg har her i korte trekk skissert Lademoens bakgrunnshistorie. Jeg håper at leseren gjennom dette har fått et inntrykk av Lademoen som en bvesentlig del av Trondheims gamle arbeiderkultur. Det er på denne måten ikke bare bygningshistoriske verdier og miljømessige kvaliteter som gjør "Svart-La'-mo'n" til et verneverdig område på linje med Ilsvikøra.

Knut Einar Larsen arkitekt MNAL og amanuensis ved Institutt for arkitekturhistorie ved NTH

Arbeider-Avisa, lørdag 11. desember 1982:

1920-årenes Lademoen

Når man var en guttunge på ca. 10 år i tiden omkring 1920, sitter man nå 60 år senere og minnes mangt fra denne tiden. Sett i relasjon til livsmønsteret nå synes det som denne tiden ligger så uendelig langt tilbake. Det man opplevde var kretset om om hjemmet, skolen og gaten. Hjemmet var far og mor. Ikke alle hadde begge i live, - mange søsken, og som regel i en liten to-roms leilighet, ofte felles entré med naboen. Treetasjers murgårder bygget i firkant med et gårdsrom i midten, dette igjen oppdelt i fire, med høye solide plankegjerdar og gjerne med litt piggråd på toppen. Dette var vel for å hindre snarveger til de andre gårds plassene. Det forekom at de respektive familier i én leiegård skjelet til en annen, for naturligvis var våre barn mindre uregjerlige enn de i nabogården. I hver gård bodde som regel 12-15 familier.

Dotømming. I midten av gårds plassen var en såkalt åpen kloakkum hvor alt skyllevannet fra alle leilighetene møttes og siltes av slik at de faste partiklene ble liggende igjen. Av og til kom hestekjørtøyer med kassevogn og tømte kloakkummen for rusk og rask. Mens dette foregikk var stanken utholdelig og vinduene i leilighetene smeltes igjen som på kommando. Det var som regel kjøkkenvinduer mot gårdssiden. Før vinduet ble lukket kunne det rekke å få frem et par ukvemsord ned til utøverne, som var i sitt lovlige arbeid. Noen ønskejobb hadde disse neppe. Vi unger fulgte

interessert med, men stanken kunne også for oss bli for stram så vi trakk ut på gaten.

Gaten var vår lekeplass og arbeidsfelt. Trafikken var liten, noen hestekjøretøyer, bl. a. daglig fra Dampbakeri til kolonialhandleren på hjørnet og til melkebutikken. Når disse doningene kjørte kunne det bli igjen noe hestelort, det hørte med til bildet og affiserte oss ikke. Noe av etterladenskapene ble hentet på støvbrett av kvinner som stelte godt med potteplantene sine, Geranium, Blodsdråpe, Trøffel og lign. På vegne av våre mødre fant vi en slik ekspedisjon ute i gaten noe forsmedelig.

Støy. I de relativt trange gårdsrommene ble det lett en del støy når unger lekte og vi ble ofte husjet ut av husverten eller andre i leiegården. Husverten sto det respekt av. Han hadde all makt. Husleien kr. 25.- til 30.- måtte betales punktlig, hvis ikke sto trusel om utkastelse. For mange var det vanskelig å skrape dette sammen. All annen nødtørft måtte vike, hva enten det var mat, brensel eller klær. Også vi barn følte dette trykket. Derved kunne oppstå både noe agg, frykt og respekt. Dypere i problemet nådde ikke vi barn. Spennende var det dog for oss unger når vi hørte om en familie i nabolaget som skulle kastes ut og hadde alle sine eiendeler, møbler og lignende i portrommet. Mannen sjøl var ikke blid på oss nysgjerrige unger som forstyrret ham der han lå høyt oppe på en madrass og skulle ha en lur, med vekkerklokken bved siden av. Kanskje skulle han på arbeidsskift, mren slikt hadde vi ikke tanke for.

Dødsfall. Til tross for visse uenigheter familier imellom var det stor samkjensle når nøden banket på hos noen, det være seg ved dødsfall, sykdom eller andre alvorlige problemer. Om man ikke hadde penger å hjelpe til med, var det mange foreteelser. Ved begravelser ble det lagt granbar fra porten og fram til fortauskanten. Vi unger i gaten fulgte spent med, men holdt oss i ærbødig avstand fra granbaret. En viss høytidelig ærbødighet for det som foregikk. Dette foregikk nokså ofte, da folk den gang døde i hjemmet. Av andre transporter vi merket oss var en gul kassevogn påmalt "Smitte". Etter tyfus - eller difteritilfeller ble husstandens sengetøy hentet for desinfisering. Også da holdt vi oss noe på avstand, uvisst av hvilken grunn, kanskje på beskjed hjemmefra.

Spanskesyken. I spanskesykens dager (1918/1919) var foregående hendelser ofte tilfelle. Når døden tok sine offer og bårene

av seks sortkledde menn ble båret ut av kapellet stemte Lademoens kirke i med sine klemte. En siste hilsen på menighetens vegne. Kirkeklokkene var også ellers med i vår hverdag, idet de ringte klokken 9 om kvelden og da skulle vi vanligvis forlate gaten og holde oss innendørs. Gaten var i det store og hele vår tomle plass. Der ble det hoppet taug, paradis, hoppet bukk og sparket fotball. Ballen var oftest ikke rare greier, men vi trivdes slik vi hadde det.

Brann i Bergen var også den gang populær klubb, og da vår gutteklubb skulle ha et navn, pyntet vi litt på navnet og valgte Brandy. Da vi noe senere troppet opp hos Dagsposten og ville få inn i avisen et særdeles gunstig resultat (11-0) ble vi anmodet om å skifte navn. Noen sprogmechtige var det ikke blant oss. Vi ble litt tafatte etter denne orientering og gleden over kampresultatet bleknet noe. Vi skiftet navn til Sport. Denne levde ikke lenge, fordi kassen ca. kr 9.- ble underslått av en kasserer som hadde det litt trangt, og klubben ble oppløst da det ikke var mulig å reise ny driftskapital.

Snøfestning. Også om vinteren var gaten en herlig tomle plass. I kram snø ble det laget snøfestninger og laget opp et forråd av snøballer så harde som mulig. Fra tid til annen ble en motsatt borg erobret og revet ned. Vi tok ikke dette så alvorlig, for her var jo byggemateriale nok. Når en snøball kunne ta en feil retning og single inn et vindu var begge snøborgenes mannskaper forduftet på et øyeblikk.

Skøyter. Når fortau og hestegater var iset, var det sesong for skøyter. Det var hornskøyter festet med remmer og også komplettert med hyssing. Ble dette ikke stramt nok, kunne vedskier trykkes imellom. Godt for foten inne skoen var det neppe. Man ble da hjulpet i et knipetak og ingen kritiserte deg for det.

Ski var det heller lite av. Enkle kjelker og prammer var fine greier. Eller man gikk på jern, et ca. 60 cm. Firkantjern som var bøyd opp på den ene enden og formet til en ring. Her festet man et taug og mens man holdt i dette sparket man fra med den andre foten og man kunne få opp en ganske god fart. Konkurranser var det også. Enkelte hadde råd til to jern, da kunne man stå på med begge føtter, i undabakke i alle fall.

Handel. Det hendte at man måtte gå ærender for foreldrene. Forretningsstanden besto av kolonialhandleren på hjørnet, melkebutikken (4 trinn opp) og fiskehandleren. Den øvrige

forretningsstand var noe fjernt langt nede i byen og var nærmest ukjent for oss. Fiskeutsalget fikk en del av vår oppmerksomhet. Det var litt liv der. Det var montert for stadig rennende vann i vinduene på grunn av flueplagen. Denne ble nok dessverre ikke helt eliminert ved dette arrangementet.

Melkebutikken var det alltid stas å gå til, for der solgte man også brød, og det duftet så godt. I hyllene lå boller, kringler, tebrød og diverse kjeks og i halvåpne skuffer sprø kavring. Dette ble oftest bare til øyenslyst. En dag kom en fargerikt kledd sigøynerinne inn, hun hadde også med seg to unger som hang om henne. Hastig brøytet hun seg frem til disken mellom de øvrige husmødre, plantet en pekefinger tvers gjennom et Florabrød, som lå på disken og sa: Kan jeg få dette? Det fikk hun naturligvis, riktignok uinnpakket, og ble husjet ut både av betjening og kunder. Tenk Florabrød! Noe så godt! Selv måtte en rusle tilbake forsiktig ned de fire trinnene med sin 3/4 liter nysiltemelk, en liten skummet melk, og til helgene kanskje en halvpell fløte. I fløtekummen i utsalget var det ofte en gul snerke, man kokte fløten for at den ikke skulle surne. Fløten var jo så kostbar.

Til kolonialhandleren gikk oftest mor, da det til tider kanskje sto for mye på konto og som hadde stått der noe for lenge uten avdrag. Så ble det litt parlamentering bare så vidt hørlig, av hensyn til andre kunder med åpne ører.

Middag på skolen. Middagsservering på skolen var det en tid for dem som trengte det. Av og til duftet det herlig kjøttsuppe i trappeoppgangene. Storstreiken i 1921 merket mange av oss på flere måter. Vi merket en dyster stemning blant de voksne. Middagsmåltidet var da ofte til ikke å bli mett av. Kokte poteter og noen få tynne skiver spekepølse. Det var saltmaten, og havresuppe til.

Streikebryter. Det gikk rykter om at det var en streikebryter i nabolaget. Det samlet seg en kveld flere hundre mennesker i en liten sidegate og det ble ropt truende ord opp mot vinduer i 3. etasje. Fra et eller annet sted i mengden ble det kastet en stein og det singlet i glass. Det kom omsider et par ridende politi og folkemengden løstes opp etter hvert. Man hadde fått sagt fra hva man mente om situasjonen.

Sko. Det var trangt både bomessig og økonomisk i mange hjem. Skikkelig skotøy var mangelvare. I mange familier fikk man til tider gå i skift på skolen fordi man ikke hadde brukbare sko til alle. Om sommeren var det fint å gå barbent. Ellers hadde mange hjemmesydde

labber av tøy. I tørrvær var de varme og gode, men naturligvis ubrukkelig i sølevær.

Artilleriet kjæm! Stor interesse vakte det blant oss når de militære var undervegs fra ekserserplassene. Da gikk meldingen: artilleriet kjæm, og vi tok oppstilling på fortauet i gaten ved Lademoen kirke. Og der kom det et for våre øyne endeløst tog av hestekjøretøyer, delvis med kanoner og annet felddutstyr, noen ridende, og så fotfolket nedlesset av tunge ryggsekker. De var trette og syntes å slepe seg fram etter et tapt slag. Opptoget laget en herlig larm med alle de jernbeslåtte vogner, vrinskende hester og klaprende hesteføtter. Det var guttens første møte med det militære. Tiltrekkende? Neppe, heller litt fryktsom respekt.

Bryllup. Det hendte mer i gaten. På lørdager var det ofte "brur i kjerka". En flott vogn med pyntet hest og kusk, lykter på begge sider av vognen og inni brudepar i sin beste stas. Var det ikke en rød løper foran kirkedøren også? Jeg synes å huske det. Det var alltid spenning ved slike hendelser og man anet en opphøyet verden ut over hverdagens alminnelighet.

Kull. Og hverdagen kunne være en annen. Vi gikk med en sinkbøtte helt frem til Verftstomten hvor kommunen hadde en kullhandel. Der fikk vi kull mot å levere et gult rasjoneringskort og en nesten full bøtte var litt av en byrde. Vi tok da trikken hjemover. Det kostet ti øre, men det fikk ikke hjelpe, det lot seg ikke gjøre på annen måte. Av og til kunne mor bemerke at det var bare "rådda" i bøtta og dermed liten brennverdi.

Så til slutt: **Lovise.** Med visse mellomrom kom hun hastig inn på kjøkkenet og slengte seg ned på nærmeste stol ved døren og alltid med samme setning: Æ e tørst, æ e så kaffetørst! Kaffe ble det og en liten prat. Sannsynligvis hadde hun en fast runde i nabolaget. Hun virket snill og kanskje litt småpussig. Det er visst ikke bra å være noe enfoldig og snill. Hvor gammel var hun? Vi tenkte ikke på det. I dag kan jeg anslå alderen til ca. 30 år. Mor tente på gasskomfyren og lunket på kjelen og hadde en liten prat med henne ved kjøkkenbordet. Lovise satt aldri lenge. Hun ville ikke være til bry. Hun takket og neide seg ut gjennom døren med et takknemlig smil. Til neste faste post i hennes hverdag. **-marius**

Ukeadressa, 9. mai 1987:

Oskar

En novelle av Rolf Vik med motiv fra Lademoen

Oskar Folkvord var pensjonist og bodde i en eldre gård på Lademoen. Han hadde vært til sjøs et helt arbeidsliv, og bar preg av mang en hard arbeidsøkt. Den høyre hånda hans var nesten lam, og forkalkninger i bena gjorde at han hadde vanskelig for å gå. Når man en sjelden gang så ham ute på gaten, kunne en tilfeldig forbipasserende tro det var en stakkarslig krokrygg som hinket bortover. Men stakkarslig eller ikke, når han åpnet munnen og en fikk høre stemmen hans, var det vanskelig å la være å heve øyenbrynene. Det var ufattelig at en slik liten og skrøpelig kropp kunne ha en slik stemme. Selv om en forestilte seg hele skikkelsen fylt av stemmebånd og luftsystemer, var det nærmest naturstridig at han skulle kunne lage slike lyder. Den dype bassen hans forplantet seg gjennom luften og grunnen med en slik kraft at man nærmest kjente resonansene i sin egen benbygning.

Det eneste samsvar en kunne finne mellom kropp og stemme var hendene hans. Når en sto ved siden av ham inne på kolonialbutikken, og han la venstrehånden opp på disken, kunne selv en kraftig kaiarbeider føle seg som en blek kontorrotte i forhold. De hårete hendene hans var et mildest talt imponerende syn. Håndleddene var de rene gjerdestolper, og nevene var ikke mindre enn middagstallerkener. Oskar Folkvord var en omstridt person. Han bodde i fjerde etasje i mursteinsgården, og hadde kjøkkenvinduet sitt vendt ut mot bakgården. Dette vinduet, med avflaket hvit maling på karmene, var blitt det rene symbol på uhyrlighet for de andre i gården. Når en hørte det dunket oppe fra vinduet, og en skjønnte at Oskar ville gi seg til syne, var det som det fortrakk seg i magen til folk. For når Oskar stakk hodet ut, var det ikke for å nyte sola eller kikke på livet i bakgården. Nei, da var det for å utøve sin egen spesialitet, nemlig å bruke kjeft.

Det hersket motstridende meninger om Oskars ordforråd. Noen mente det måtte ligge under tre hundre, mens andre mente det var nærmest ubegrenset. Glosene var nemlig høyst varierte og til dels nyanserte, om ikke akkurat intellektuelle. Felles for de fleste ordene han brukte var at de var stygge. Svært stygge. Det var så mange som

kunne få Oskars bannskap og eder over seg. En småbarnsmor, for eksempel, som gikk i bakgården med barnevogn med knirkende hjul. Eller en stakkars guttunge som kastet ballen sin i veggen. Det skulle ikke så mye til. Bråk var det verste Oskar visste, og da hjalp det ikke hvem eller hva det var.

Henry Randers var medlem av menighetsrådet og bodde i samme gården. Han var også styremedlem i borettslaget. Toogfemti år var han, og hadde investert mange av disse i sosialt arbeid i omegnen. Det var alt fra å hjelpe eldre, frysende mennesker i kalde leiligheter, til å holde andakter i de lokale ungdomsklubbene. Henrys forhold til Oskar Folkvord var mildest talt anstrengt. Heller ikke han hadde unngått Oskars vrede. Senest i forrige uke hadde han fått seg en skyllebøtte i portrommet, etter at han hadde påpekt en noe ureglementert oppførsel fra Oskars side. "*Dra til helvete mann, og kjøss dæ der pepper'n gror!*" Oskars svar hadde kommet kontant, og uten å etterlate rom for videre diskusjoner. Henry hadde fått ubehagelige assosiasjoner og frysninger nedover ryggen. Når Oskar brukte stemmen var det ikke snakk om behag eller ubehag lenger, men snarere et spørsmål om å komme fra det med den mentale helsa i behold.

Henry Randers ville ta det opp på neste styremøte i borettslaget. Han hadde vært inne på det før, men nå var det alvor. Oskar måtte ut. Det gikk ikke lenger å ha ham her. Bomiljøet måtte reddes. De hadde planlagt å pusse opp bakgården neste år. Busker skulle plantes, og plen og benker skulle gjøre gården til felles oppholdsted for alle beboerne. De skulle sitte ute om ettermiddagene og drikke kaffe og kose seg. Barna skulle få være der, med husker og klatrestativ, og det var endatil snakk om en liten fontene. Men Oskars vrede lå som en klam hånd over planene. Gikk det an å slappe av med en kaffekopp i hånden når Oskar når som helst kunne komme i vinduet og åpne sin verbale ildovn.? Henry ristet umerkelig på hodet der han gikk bortover Mellomveien. Han hadde vært på møte i menighetsrådet, og var på vei hjem til kveldsmaten. Det ville ikke bli lett å få Oskar ut, men de hadde ikke noe valg. Alle i gården var enige. De ville lage en underskriftsliste, og gamle fru Svendsen ville også prøve å få legeerklæring på at dette ikke gikk lenger. Det måtte bli hun eller Oskar, het det seg.

Det var da Henry var på vei inn portrommet at han hørte høyrøstede ungdomsstemmer nærme seg. Klaprende fottrinn mot det

asfalterte fortauet varslet at noen kom springende bortover. Henry gikk inn i bakgården og tok sikte på inngangsdøra over plassen. Han likte ikke støyende ungdomsgjenger. Ikke det at han noen gang hadde blitt sjikanert eller mobbet, men det var noe med den vulgære stilen som skremte ham. Best å komme seg inn til kakaoen og brunosten. Kona ventet sikkert også. Idet Henry var kommet halvveis over bakgården skvatt han til og snudde seg uvilkarlig om. Borte i portrommet var flere skikkelser kommet til syne og de kom innover med en farlig beluttsomhet. *"Dær e'n"*. En ungdommelig, men dyp stemme ble fulgt opp av en pekefinger som uten tvil pekte rett mot Henry. Ungdommene var borte hos ham på få steg, og i neste øyeblikk var Henry omringet av fire-fem skinnkledde skapninger. Henry sto som fjertret og skjønnte ingenting. Ingenting, bortsett fra det ene at han var mer livredd enn han kunne huske å ha vært noen gang.

Ungdommene trakk mot ham, og uten at Henry merket det, sto han øyeblikket etter presset opp mot murveggen. Ansiktene rundt ham stirret intenst og hatsk mot ham, og varslet at her var ondt i vente. Et par av guttene var skallet på hodet, og merker på klærne deres viste at det var en motorsykkelgjeng han hadde med å gjøre. Det var en av de flintskallete som sto nærmest, og det var visst han som var sjefen. Stemmen hans var lav og truende. *"Du veit ka du har gjort no?"* Henry ble vår den kalde murveggen mot de svette håndflatene bak seg. Han kunne ikke rygge lenger. Motorsykkelmansens harde ansikt sto foran ham og fylte hver fiber i kroppen hans med pur, ren redsel. *"Veit du ka vi gjør med sånne som dæ? Sånne som kjøre ner syklan vårres?"* Henry var ute av stand til å tenke en fornuftig tanke. I bakhodet hans sto en uklar følelse av at dette var en misforståelse. En feiltakelse. *"Å så prøve å stikk av! He! Kjøre på parkerte sykla med bila, og så stikk du av! He!"*

Ansiktet til den flintskallete desperadoen var bare noen centimeter foran nesen til Henry. Han løftet hånden opp mot kinnet sitt for liksom å avverge den fullstendige nærkontakt. *"Men, men, jeg har da ikke... jeg kjører ikke bil..."* Henrys stemme var tørr og hakkete. *"Prøve du dæ? He? Trur du itj vi så dæ?"* Henry følte seg som et dyr som var fanget i en felle. Han hadde ikke tanke eller mot til å rope på hjelp. Og ungdommenes stenansikter innbød så absolutt ikke til diskusjoner. Her var det en ren og skjær overmakt som truet ham. Og den truet ham nesten til vanvidd. Halvferdige tankerekker fór

gjennom hodet til Henry. Han visste å røre motorsyklene til slike typer var som å røske dem i sjela. Og her sto han altså og 'hadde kjørt på syklene deres'! Etter deres fulle overbevisning! I neste øyeblikk mistet Henry nesten virkelighetsfølelsen. Den skinnklede flintskallen hadde hoppet en meter bakover, og i hånden hadde han en... sykkelkjede! Det prikket i synsranden til Henry, og han følte at kroppshårene strittet rett ut. Det som var tilgjengelig av kroppsvæsker syntes å pipe ut av alle porer og åpninger, og Henry ség sakte ned langs veggen. Skulle han... skulle han... dø?

Da med ett skjedde det. Et dumpt slag opp på husveggen avslørte at et vindu ville bli åpnet. Så et slag til. Og så dunket idet vinduet gikk helt opp og slo bort mot murveggen. Det ble først stille i to sekunder. Så kom det. Om omegnens befolkning hadde hørt mye stygt før, så måtte dette være toppen. Aldri før hadde slike ord, slike gloser - hvis opprinnelse ingen kunne kjenne - skamfert luften mer. Aldri før hadde en basstemme vært så dyp. Aldri før hadde kraften i en stemme fått dyr og mennesker til å forstumme mer enn på denne mørke og regntunge septemberkvelden. Hva var dette? Hvem var det? Var det Gud - eller djevelen? Eller justisministeren? Autoriteten i den avskyelige stemmen var nærmest hevet over det menneskelige nivå. Det var som en høyere makt hadde kommet inn og øst seg ut over dem. Motorsykelbander lever et tøft liv. Et liv fylt av oppgjør og kamp. Intuisjon og instinkt er nærværende faktorer. Brenner du fingeren din, trekker du den til deg. Enkle, fundamentale instinkt i den menneskelige legning. Er du den sterkeste, så truer du. Er overmakten for stor, så rømmer du. Instinkt tok overhånd hos motorsykelbanden.

Henry Randers visste knapt om han var levende eller død. Alt han så for seg var en himmelsk hærs-kare av engler som dalte ned i bakgården. En engel for hver glose. Jo styggere glose, jo hvitere engel. Og lydene fra de løpende lærstøvlene trengte seg bare halvveis inn i hjernen hans. Han så skikkelsene som sprang, men han så dem likevel ikke. Han hadde mistet referansene. Han var bare en klump som halvveis stod, og halvveis lå der. En klump som var fylt av en bølgende og inderlig følelse. En slags utløsning. En følelse han ikke visste hva var. I det fjerne kunne han høre et vindu som ble lukket igjen. Så ble det helt stille. Henry Randers fikk en noe komplisert aftenbønn den kvelden.

Lademoen kirkes småskrifter

Tanken bak serien er at det skal være små skrifter først og fremst av interesse for befolkningen på Lademoen og for menighetens medlemmer. Emnene er fra lokal historie eller fra kirkens virksomhet. Noen har mer allmenn interesse. Utgiver er Lademoen menighetsråd. Heftene kan kjøpes i kirken eller på menighetskontoret i kirken. De kan også bestilles over telefon 73 52 30 04, e-post til <post.lademoen@kirken.no> eller ved brev til Lademoen kirke, Postboks 5146, 7447 Trondheim. De kan foreløpig også bestilles hos Per Øverland, Dalen Haveby 29, 7044 Trondheim, telefon 73 53 46 43 eller <per.overland@hf.ntnu.no>. Inntektene av bøkene går uavkortet til menighetens kasse idet utgiftene til fremstillingen dekkes av et privat gavefond.

Nr. 1 Roald Iversen, *Symboler i Lademoen kirke*, Trondheim 2000, kr 50.-

Dette er et hefte på 32 sider med mange fargebilder fra Lademoen kirke og de ulike symbolene i kirken. Vi finner mange ulike symboler i kirka. Poenget med skriftet er å forklare meningen bak bruken av de ulike symbolene. Hftet er blitt populært ikke minst for skoleklasser som har kirkebesøk som del av undervisningen. Roald Iversen var tidligere prest i Lademoen og er nå lektor ved Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærere. Mange lesere har uttrykt sin glede over å få vite hva hvert enkelt symbol betyr.

Nr. 2. Johan Løkhaug, *Gater og gårder på Lademoen*, Trondheim 2001, kr 50.-

Johan Løkhaug vokste opp på Lademoen. Familiens hus lå der Laugsand aldersboliger og sykehjem nå ligger. Der hadde familien gartneri. Løkhaug var i mange år byarkivar i Trondheim kommune. Han var en kjent lokalhistoriker og skrev mye i byens aviser. I 1959 skrev han en serie artikler i Menighetsblad for Lademoen. Disse artiklene utgjør storparten av dette heftet som omhandler både kjente og mer ukjente navn og steder i strøket. Det er på 27 sider og er redigert av Per Øverland.

Nr. 3. Per Øverland, *Ynglingen på Lademoen*, Trondheim 2001, kr 100.-

Undertittelen lyder slik: Barn og unge i kristelig virksomhet på Lademoen gjennom hundre år 1890-1990. Hftet er på 46 sider. Omslagsbildet er et foto av Strandveien 72. Det var Ynglingeforeningens hus fra 1895 til 1941. Huset var et viktig sentrum for barn og ungdom i strøket som var tett befolket med barnerike familier. Huset ble revet av den tyske okkupasjonsmakten da den skulle bygge ubåtanlegget Dora i Nyhavna for den tyske krigsmarinen. Hftet forteller sentral lokalhistorie for Ner-La'mon. Forfatteren har bodd i Lademoen siden 1966 og har vært formann for menighetsrådet i Lademoen i flere perioder. Han var den siste rektoren ved Universitetet på Dragvoll.

Nr. 4. Ingrid Pedersen, *Trondhjemske arkitekturperler*, Trondheim 2002, kr 150.-

Ingrid Pedersen vokste opp på Sandstad på Lilleby, Ladeveien 5. Både hennes foreldre og hun selv var trofaste medlemmer av Lademoen menighet gjennom hele livet. Hun var i en lang årrekke medlem av menighetsrådet, blant annet gjennom hele siste verdenskrig. Hun var en habil arkitekturhistoriker. Ingrid Pedersen var hele sitt yrkesaktive liv knyttet til arkitektavdelingen ved Norges tekniske høgskole, NTH. Hun skrev en rekke artikler om arkitektonisk interessante bygg i byen. I samlingen er to artikler om Lademoen kirke og én om Gardemoen gård. De fleste av artiklene ble først trykt i Adresseavisen. De er her for første gang utgitt samlet ved Per Øverland. **Utsolgt.**

Nr. 5. Per Øverland, *Lademoen kirke. En veileder*, Trondheim 2002. Kr 50.-

Lademoen kirke ble innviet i 1905 og fylte altså i 2005 sine hundre år. Den er byens nest største kirke. Bare Nidarosdomen er større. Veilederen gjennomgår kirkebygningen ute og inne. Den forteller historien både om hele kirkehuset og om hver enkelt del. Dessuten blir kirkens innredning og utstyr gjennomgått og forklart. Kirken er en av svært få norske kirker i nyromansk stil. Stilen kalles også norsk jugend. Det kanskje mest interessante er at den er kledd med norsk gråstein fra Fulset gård i Hegra. Det skal markere 1905 og norsk selvstendighet. Norsk gråstein var like bra som utenlandsk marmor eller glasert teglstein!

Nr. 6. Per Øverland, *Historieglimt fra Lade og Lademoen 1. samling*, Trondheim 2003. Kr 60.-

Dette er den første samlingen av historieglimt som har stått i Menighetsbladet de senere år. De gir glimt både fra nyere og eldre tid både for Lade og Lademoen siden prestegjeldet og menighetsbladet omfatter begge sokn. Artiklene veksler mellom Lade og Lademoen og har mange lokalhistoriske godbiter fra begge områdene. Den andre utgaven kom i **2006**. Den er vesentlig utvidet med en rekke artikler som har stått i tidligere menighetsblad. Utgaven fra 2006 har en mer konsekvent veksling mellom emner fra Lade og Lademoen.

Nr. 7. Per Øverland, *Salmediktere i Norsk Salmebok*, Trondheim 2004, kr 100.-

Heftet inneholder korte biografier over samtlige diktere og oversettere som er representert i Norsk Salmebok. Etter hver biografi følger en liste over de salmer som vedkommende forfatter har diktet eller oversatt. Norsk Salmebok ble godkjent i 1984 og benyttes nå ved gudstjenester og andre samlinger i Lade og Lademoen kirker. Mange har større utbytte av å synge eller lese salmene til sin private oppbyggelse når de vet litt om den som har skrevet salmen. Dette heftet har interesse for mange som er glad i vår salmeskatt langt ut over Lademoen menighet.

Nr. 8. Per Øverland, *Gjør som Gud, bli et sant menneske. En katekisme, Trondheim 2005, kr 50.-*

Dette er en liten bok på 30 sider med et betydningsfullt innhold. Den er en kortfattet håndbok med hovedpunktene i den kristne tro og kan faktisk brukes som en liten andaktsbok. I formen tar den opp tradisjonen fra oldkirkens menigheter som hadde små hefter, kalt *Enchiridion*, som orienterte om den kristne tro og som ble brukt i opplæringen av dem som skulle døpes. Dette er ny oversettelse av Luthers lille katekisme. Oversettelsen er til dagens hverdagsspråk. Den er uten det vanlige tekniske apparatet. Den har en kort innledning om katekismens historie og et avsnitt om det å sette ord på troen.

Nr. 9. Per Øverland (red), *Historieglimt fra Lade og Lademoen. 2. samling, Trondheim 2005, kr 50.-*

Denne andre samlingen av historieglimt omfatter både artikler som Per Øverland har skrevet i menighetsbladet de siste årene og artikler av en rekke andre forfattere. Disse forfatterne er ikke alltid navngitt fordi navnet ikke er angitt i menighetsbladet. Artiklene er hentet fra menighetsbladene fra 1990 og fremover. I denne samlingen er det forsøkt en bedre fordeling mellom Lade og Lademoen enn i den første samlingen. To av emnene er dekket gjennom en gruppe artikler. Det ene emnet er fra Lade om den gang KA-Senteret på Lade gikk konkurs og ble gjenkjøpt. Det andre emnet er fra Lademoen og dreier det seg om Lademoen Asyl (Lademoen barnehage), som er en av byens eldste barnehager og stadig i full drift.

Nr. 10. Per Øverland, *Lademoen kirke 100 år, Trondheim 2005, kr 100.-*

Lademoen kirke stod ferdig høsten 1905. Boka forteller først og fremst om liv og virksomhet i kirka og menigheten gjennom hundre år. Året 1905 med oppløsningen av unionen med Sverige har satt sitt preg på denne store murbygningen i Østbyen i Trondheim. Mange generasjoner lamonitter har gått inn og ut av bydelens kirke. Boka summerer opp livet i kirka tiår for tiår og belyser samtidig Lademoen bydels lokale historie gjennom det meste av Østbyens historie. Med plass til over tusen mennesker var kirka byen største etter Nidarosdomen. I dag tillater ikke brannvesenet at så mange samles der. I denne murkolossen blir Jesu Kristi evangelium forkynt for dagens mennesker slik som før. Kirka er Lademoens storstue!

Nr. 11. Per Øverland, *Kom! La oss lovprise Herren!, Trondheim 2006, kr 50.-*

Den norske kirkes høymesse er i endring. Denne boka gjennomgår punkt for punkt den liturgien som nå benyttes. Den gir historiske glimt fra den kristne gudstjenestes lange historie med sikte på å gi impulser til endringer. Det kommer tydelig fram at dagens høymesse både har bevart viktige trekk fra en to

tusenårig historie og samtidig oppviser en rekke endringer som har kommet til på ulike tidspunkter gjennom dette lange tidsrommet. Ritualet bør ikke endres bare for å bli moderne og strømlinjeformet. Med solid feste i tradisjonen kan mange ledd likevel endres for å bli til større glede og inspirasjon for dagens kirkegjengere. Boka antyder mange mulige endringer. Bokas tittel angir det sentrale i gudstjenesten som er lovsangen.

Nr. 12. Per Øverland (red.), Lademoen i gamle dager, Trondheim 2006, kr 150.-

Dette er et utvalg av artikler som har stått i ulike Trondheimsaviser fra 1912 og fremover. De fleste artiklene er skrevet av eldre folk som har vokst opp på Lademoen og som forteller om sin barndom og ungdom. Både kvinner og menn forteller. Noen er også blitt intervjuet av erfarne journalister om sin oppvekst og sitt senere liv. Flere av intervjuene er rene perler av fortellerkunst. Lokalhistorikeren Henrik Mathiesen kommer også til orde. Mange lesere vil kanskje med særlig interesse lese Asbjørn Lunds artikkelserie fra Arbeideravisa fra 1976. Boka har en rekke gamle bilder fra kjente og ukjente motiver i bydelen. Bilderredaktør er Bjørn Lien. Samlingen avsluttes med en novelle med ramme fra Lademoen.

Nr. 13. Per Øverland, KFUK-KFUM i Trondheim og Trøndelag. Historieglimt 1874-2008, Trondheim 2008, kr. 100.-

KFUM og KFUK har en lang historie i Trondheim og Trøndelag. Det har vært menighetenes barne- og ungdomsarbeid. Slik var det også på Lademoen der bevegelsen hadde sitt eget hus. Først var det Ynglingen i Strandveien 72. Det ble revet av tyskerne i 1941 da ubåtbunkersen Dora ble bygd. Senere hadde foreningen Nedre Møllenberg 73 i mange år. Denne boka har syv kapitler. De to første følger henholdsvis KFUM og KFUK i Trondheim fra begynnelsen til slutten gjennom langt over hundre år. De to neste kapitlene forteller om virksomheten for både gutter og jenter på Bakklandet og på Lademoen. Så følger et kapittel om leirstedene før og i dag. Et kapittel oppsummerer historien til Trøndelag krets og det siste forteller om Prinsens gate 10A som ble bygd i 1908. Det er bevegelsens sentrale hus i dag.

Nr. 14. S. Sletvold og P. Øverland, For barn i Trondheim fra 1827 til 2007, Trondhjems Asylselskap, Trondheim 2010, kr. 200.-

Dette er et samleverk. Her finner en et opptrykk av Sverre Sletvolds bok fra 1977 om Trondhjems Asylselskap sammen med en videreføring av historien fra 1977 til 2007 ved Per Øverland. Det var i 1827 byens kommandant, general Paul Birch, tok initiativ til dette selskapet der byens ledende kvinner og menn samlet penger til beste for byens fattige barn. Ti år senere startet selskapet et børneasyl, en datidens barnehage, for fattige barn. Dermed ble Trondheim landets pioner på denne fronten. Hele tiden siden har selskapet drevet et stigende

antall barnehager i byen. Midtbyen barnehage i Elvegata er landets eldste barnehage. I 1987 ble 150 års jubileet feiret med både nasjonal og lokal deltakelse. Lademoen barnehage i Østersunds gate 3 ble startet i 1893 og drives stadig i det samme huset med nødvendig oppdatering. Med sine 117 driftsår har også Lademoen sin plass i landets og byens barnehagehistorie.

Nr. 15. Per Øverland, Historieglimt fra Lade og Lademoen 3. samling, Trondheim 2011, kr. 100.-

Dette er den tredje samlingen av historieglimt som har stått som artikler i *Menighetsblad for Lade og Lademoen* både i de siste årene og tidligere. De to første samlingene har blitt godt mottatt av leserne og er trykt opp i flere opplag. I de siste årene har historieartiklene vekslet ganske systematisk mellom de to områdene Lade og Lademoen. De har normalt skriftet for hvert nummer. Også i denne samlingen følger en artikkel om Lademoen normalt en fra Lade. Mange av de nyeste artiklene er preget av de store endringene som skjer på begge områdene nettopp nå. Fra Lademoen finner en artikler om tunnelarbeid og veibygging langs Europavei 6 og riving av det store kjøpesenteret KBS. Fra Lade finner en omtale av Haakon VII's gate og de store endringene som skjer med kjøpesentrer og bedrifter langs denne gata. Andre artikler griper langt tilbake som til den andre verdenskrigen og all byggingen tyskerne stod for over hele området. Noen av artiklene er hentet fra tidligere årganger av menighetsbladet som kom med sitt første nummer allerede i 1918.

Lademoen kirkes småskrifter redigeres og flere av dem er skrevet av Per Øverland. Han har vært aktiv i Lademoen menighet siden 1966. Han vært medlem av menighetsrådet i mange perioder og flere år som leder. Han ble født i Oslo i 1930, men kom til Trondheim i 1962 som studentprest. Han tok examen artium på reallinjen ved Oslo katedralskole i 1949 og teologisk embetseksamen ved Menighetsfakultetet i 1957. 1. oktober 1958 ble han ordinert til prest i Den norske kirke av biskop Johannes Smemo i Oslo domkirke. Han tok magistergraden i teologi i New York City i 1960. Siden 1964 har han forelest ved Norges Lærerhøgskole og Universitetet i Trondheim der han var dekanus ved Det historisk-filosofiske fakultet. Han var den siste rektor ved AVH (Den allmennvitenskapelige høgskolen) på Dragvoll. Der var han faglig aktivt helt til 2010.

